

ΠΥΞΙΔΑ

**ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ
ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ**

ΟΔΗΓΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ

ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	8
1. Σκοπός και αντικείμενο του Οδηγού	9
2. Επισκόπηση των περιεχομένων και οδηγίες χρήσης του Οδηγού	12
ΜΕΡΟΣ Α ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	14
1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ.....	16
1.1. Γενικές αρχές και κατευθύνσεις πολιτικής	16
1.2. Κανονιστικό πλαίσιο, ελληνικό, ευρωπαϊκό, διεθνές.....	17
1.3. Ορισμός και αρχές των Δημοκρατικών Κοινοτήτων.....	20
1.3.1. Ορισμός της Δημοκρατικής Κοινότητας ως συμμετοχικής οντότητας εντός των ΚΦΑΑ	20
1.3.2. Θεμελιώδεις αρχές των Δημοκρατικών Κοινοτήτων	21
1.4. Σκοπός και στόχοι των Δημοκρατικών Κοινοτήτων	23
1.5. Οφέλη των Δημοκρατικών Κοινοτήτων για τους ασυνόδευτους ανηλίκους	25
1.6. Προκλήσεις και περιορισμοί των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ.....	26
2. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	28
2.1 Βασικά γνωρίσματα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων.....	28
2.1.1 Οι θεμελιώδεις όροι	28
2.1.2 Κύριες αρχές για ένα δημοκρατικό περιβάλλον φιλοξενίας.....	30
2.2. Θεσμικά όργανα	33
2.2.1 Συμμετοχή και ένταξη όλων των παιδιών	33
2.2.2 Θεσμικά Όργανα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων	34
2.2.2.1 Συνέλευση	34
2.2.2.2 Συνεδριάσεις	34
2.2.2.3 Συντονιστική Επιτροπή.....	35
2.2.2.4 Ο Επικεφαλής.....	36
2.3 Κανονισμός λειτουργίας των Δημοκρατικών Κοινοτήτων.....	37
2.4 Παιδαγωγική και Υποστηρικτική Διάσταση	38
2.4.1 Παιδαγωγική Διάσταση και Εκπαιδευτική Υποστήριξη.....	38
2.4.2 Υποστήριξη από τη Δομή και Σύνδεση με Εξωτερικούς Φορείς	39
2.5 Δικτύωση και Θεσμική Αναγνώριση.....	39
2.5.1 Συμμετοχή σε Δίκτυα	39
2.5.2 Πανελλαδική Επιτροπή Εκπροσώπων ΚΦΑΑ.....	40
3. ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	41
3.1 Ρόλοι και Αρμοδιότητες στο πλαίσιο συμμετοχής στα Θεσμικά Όργανα.....	41

3.2 Ευθύνες και Λογοδοσία.....	42
3.3 Ο Ρόλος του Προσωπικού του ΚΦΑΑ	42
3.4 Συνεργασία με τη Διοίκηση και τον Συντονιστή του ΚΦΑΑ	43
4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ	45
4.1. Κοινές προκλήσεις εντός των δημοκρατικών κοινοτήτων	45
4.2. Επίλυση διαφορών και διαχείριση συγκρούσεων.	46
4.2.1 Καθορισμός Θεσμικού Πλαισίου Διαχείρισης Εντάσεων	47
4.2.2 Εσωτερικές Διαδικασίες Επίλυσης Διαφορών	47
4.2.3 Στήριξη από το προσωπικό/ψυχολόγο όταν απαιτείται	47
4.2.4 Σεβασμός στη Γνώμη Όλων-Μη Εκδικητική Αντιμετώπιση.....	48
4.3. Προώθηση του διαλόγου και της διαμεσολάβησης	48
4.3.1 Δεξιότητες Επικοινωνίας: Ενεργητική Ακρόαση, Σεβασμός Ρόλων, Επίλυση Χωρίς Βία	48
4.3.2 Ορισμός «Μεσολαβητών» (Παιδιά ή Προσωπικό) σε Ήπιες Συγκρούσεις	48
4.3.3 Χρήση Εργαλείων Μη Τυπικής Εκπαίδευσης: Παιχνίδια Ρόλων, Κύκλοι Διαλόγου, Ομάδες Αναστοχασμού	48
5. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ.....	51
5.1 Εξωτερικοί Φορείς και Υπηρεσίες Υποστήριξης Ασυνόδευτων Ανηλίκων	51
5.2 Ρόλος των Τοπικών Αρχών	51
5.3 Ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών.....	51
5.4 Ρόλος της Τοπικής Κοινότητας.....	52
6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ, ΑΝΑΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	53
6.1 Παρακολούθηση της Λειτουργίας και Αξιολόγηση της Συμμετοχής	53
6.2 Ανατροφοδότηση από τα Παιδιά και Βελτιωτικές Παρεμβάσεις	53
6.3 Συνεχής Υποστήριξη από το Προσωπικό.....	54
6.4 Εξασφάλιση της Βιωσιμότητας της Κοινότητας	54
6.5 Σύνδεση της Κοινότητας με τη γενική Στρατηγική του ΚΦΑΑ.....	54
7. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ ΤΟΥ ΣΤΑ ΚΦΑΑ	55
7.1. Γενικά.....	55
7.1.1 Εκπαίδευση Προσωπικού	55
7.1.2 Εκπαίδευση Ανηλίκων	55
7.1.3 Έναρξη Λειτουργίας της Δημοκρατικής Κοινότητας	55
7.1.4 Επίβλεψη/Εποπτεία της Διαδικασίας.....	56
7.2. Ρόλος του προσωπικού στη δημιουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας.....	56
7.3. Βήματα προετοιμασίας για τη δημιουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας..	57

7.4. Καλές Πρακτικές, Εκπαιδευτικά Εργαλεία και Πρότυπα.....	62
ΜΕΡΟΣ Β ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ: ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	65
1. Κοινωνία, Πολιτεία και Κράτος Δικαίου	67
1.1. Η Σύγχρονη κοινωνία και ο άνθρωπος.....	67
1.1.1. Η εξέλιξη από την αγροτική κοινωνία στην κοινωνία.....	67
της πληροφορίας της γνώσης.....	67
1.1.2. Η σύγχρονη δημοκρατική ελληνική κοινωνία	68
1.1.3 Βασικά χαρακτηριστικά	69
1.1.4. Θεσμοί και αξίες	70
1.1.5. Ο άνθρωπος ως κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό ον.....	71
1.2. Δημοκρατική Πολιτεία και Κράτος Δικαίου	74
1.2.1. Η δημοκρατία ως μορφή πολιτεύματος	74
1.2.2. Τι είναι Πολιτεία και πώς οργανώνεται.....	75
1.2.3. Έννοια του Κράτους Δικαίου και ποια είναι τα χαρακτηριστικά του	76
1.2.4. Η Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	77
2. Δημοκρατικά Θεμέλια για Συμπεριληπτικές Κοινωνίες.....	79
2.1. Σεβασμός στην ετερότητα	80
2.2. Κοινωνική ένταξη και συμμετοχή όλων των ατόμων	80
2.3. Συμπερίληψη ως βασική δημοκρατική αξία	82
2.4. Προκλήσεις και απειλές κατά της δημοκρατικής κοινωνικής συμβίωσης....	82
3. Συμμετοχή και ενδυνάμωση των ασυνόδευτων ανηλίκων.....	85
3.1. Πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις των πολιτών	85
3.2. Εκλογές και Εκπροσώπηση.....	86
3.2.1. Η εκλογική διαδικασία και το εκλογικό σώμα.....	86
3.2.2. Διαβούλευση, συναίνεση και λήψη αποφάσεων.....	87
3.3. Η έννοια της Συμμετοχής στην Καθημερινή Ζωή.....	88
3.3.1. Η συμμετοχή ως θεμέλιο της δημοκρατίας.....	88
3.3.2. Η συμμετοχή πέρα από την ψήφο: σχολείο, κοινότητα, δημόσιος χώρος	90
3.4. Ο Ενεργός και Υπεύθυνος Νέος.....	91
3.4.1. Πληροφόρηση, κριτική σκέψη και δράση	91
3.4.2. Παραδείγματα συμμετοχής σε μαθητικές κοινότητες και συμβούλια νέων	91
3.4.3. Ψηφιακή, περιβαλλοντική, κοινωνική υπευθυνότητα.....	93
4. Ο Εθελοντισμός ως Στάση Ζωής.....	95

4.1. Η έννοια της προσφοράς και της αλληλεγγύης	95
4.2. Ατομικές μορφές εθελοντισμού και καθημερινές πρακτικές	97
4.3. Συλλογικές Μορφές Εθελοντισμού	98
5. Κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη	101
5.1. Τι είναι η Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	101
5.2. Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ	103
5.3. Καθημερινές Πρακτικές Προώθησης της Βιώσιμης Ανάπτυξης στα ΚΦΑΑ	104

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για την Ευρωπαϊκή Έκφραση, Οργάνωση Κοινωνίας Πολιτών που ιδρύθηκε το 1988 για να προωθήσει την ελευθερία, την ευρωπαϊκή ιδέα, αξίες και ενότητα, τα δικαιώματα του Ευρωπαίου πολίτη με έμφαση στους νέους, την κοινωνία πολιτών και τον εθελοντισμό, η δημιουργία Οδηγού για τη λειτουργία δημοκρατικών κοινοτήτων εντός των Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων ήταν μια πρόκληση. Η εφαρμογή του αποτελεί μια ευκαιρία. Με ΠΥΞΙΔΑ (όπως ο τίτλος του προγράμματος) τους Καθηγητές Λίνα Παπαδοπούλου, Στέφανο Κατσούλη και Ελένη Χοντολίδου, έχουμε στα χέρια μας στην Ελλάδα, έναν πολύτιμο βοηθό που αναμένεται να ωφελήσει 3.000 ασυνόδευτους ανηλίκους, 500 νεαρούς ενήλικες και πάνω από 1.500 επαγγελματίες.

Σκοπός του Οδηγού, με μία *ολιστική εκπαιδευτική προσέγγιση*, είναι η διασφάλιση της καλής λειτουργίας των ΚΦΑΑ, με απώτερο στόχο την ανάπτυξη των ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων και την ενθάρρυνση της ουσιαστικής συμμετοχής των ανηλίκων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και εθελοντισμού εντός των δομών και στο πλαίσιο της κοινότητας.

Η «Πυξίδα», ενισχύει την Εθνική Στρατηγική για τη μεταναστευτική πολιτική, θεμελιώνοντας την ένταξη, σε δημοκρατικές κοινότητες καλλιεργώντας τις αξίες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισοτιμίας, του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής και της ελευθερίας έκφρασης, μέσα σε μια σύγχρονη ανοιχτή κοινωνία.

Ευρωπαϊκή Έκφραση

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η δημιουργία κοινοτήτων ενδυνάμωσης της δημοκρατικής λειτουργίας στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων αποτελεί μια καινοτόμο πρωτοβουλία που θέτει στο επίκεντρο το δικαίωμα κάθε παιδιού να εκφράζει τη γνώμη του και να συμμετέχει ουσιαστικά σε όσα το αφορούν. Σε έναν κόσμο όπου οι φωνές των παιδιών συχνά παραμένουν στο περιθώριο, είναι ευθύνη όλων μας να διασφαλίσουμε πως αυτές οι φωνές ακούγονται, ενισχύονται και διαμορφώνουν τις κοινότητες στις οποίες ζουν.

Ο παρών Οδηγός έρχεται να καλύψει ένα κρίσιμο κενό: την ανάγκη ύπαρξης δομημένων εργαλείων που να υποστηρίζουν τόσο τα παιδιά όσο και τους επαγγελματίες που εργάζονται στις δομές φιλοξενίας. Μέσα από πρακτικές κατευθύνσεις, εκπαιδευτικά εργαλεία και μεθοδολογίες συμμετοχής, δημιουργείται ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο ενίσχυσης των ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των ανηλίκων, ενδυναμώνοντάς τους να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση της καθημερινότητάς τους και στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν.

Η συγκεκριμένη δράση υλοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος "ΠΥΞΙΔΑ Συμπληρωματικός Μηχανισμός Υποστήριξης της Εθνικής Στρατηγικής για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων στην Ελλάδα", ενός ολιστικού και μακρόπνοου σχεδίου παρέμβασης που λειτουργεί ως "ομπρέλα" προστασίας, υποστήριξης και ένταξης για τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα.

Οι κοινότητες ενδυνάμωσης της δημοκρατικής λειτουργίας δεν είναι απλώς ένα εργαλείο εντός των Κέντρων Φιλοξενίας, αποτελούν ένα βήμα προς την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, της παιδικής προστασίας και της ένταξης, μέσα από την καλλιέργεια κουλτούρας συμμετοχής. Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας φιλοδοξεί να αφήσει ένα ουσιαστικό αποτύπωμα τόσο σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής όσο και σε επίπεδο αλλαγής νοοτροπίας — ώστε η συμμετοχή των παιδιών στα κοινά να πάψει να αποτελεί εξαίρεση και να γίνει αυτονόητο δικαίωμα και καθημερινή εμπειρία.

Με πίστη στη δύναμη του διαλόγου, της συνεργασίας και της συμμετοχής, ευχόμαστε ο Οδηγός αυτός να αποτελέσει πηγή έμπνευσης, ενδυνάμωσης και δράσης για όλους όσοι εργάζονται με, και για, τα παιδιά.

Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας

Ηρακλής Μοσκώφ

Γενικός Γραμματέας Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας

1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ

Σκοπός του Οδηγού για την Ίδρυση και τη Λειτουργία Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) είναι η δημιουργία Δημοκρατικών Κοινοτήτων εντός των κέντρων αυτών, καθώς και η διασφάλιση της λειτουργίας τους, με απώτερο στόχο την ενεργοποίηση, την ανάπτυξη των ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, την ενδυνάμωση και, τελικά, την ενθάρρυνση και επίτευξη της ουσιαστικής συμμετοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων σε διαδικασίες και πρωτοβουλίες λήψης αποφάσεων τόσο εντός των ΚΦΑΑ όσο και ευρύτερα στο επίπεδο της τοπικής κοινότητας.

Ο Οδηγός περιγράφει αναλυτικά το πλαίσιο για τη δημιουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ και τους κανόνες που διέπουν τη λειτουργία τους αλλά και τις διαδικασίες συμμετοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων. Περιλαμβάνει επίσης εκπαιδευτικά εργαλεία και καλές πρακτικές συμμετοχικών διαδικασιών, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικότερες κοινωνικό-πολιτισμικές και εκπαιδευτικές ανάγκες των διαμενόντων στα ΚΦΑΑ. Έχει σχεδιαστεί για να ενδυναμώσει τους ασυνόδευτους ανηλίκους παρέχοντάς τους μια ολοκληρωμένη βάση για την ενεργό συμμετοχή τους, προκειμένου αυτοί να αναπτύξουν ατομικές δεξιότητες χρήσιμες για τη συλλογική διαχείριση καταστάσεων, όπως η επιχειρηματολογία, ο διάλογος, η λήψη αποφάσεων και η διαχείριση προβλημάτων.

Με μία ολιστική εκπαιδευτική προσέγγιση, ο Οδηγός προσβλέπει στην οικοδόμηση των βάσεων και τη δημιουργία των προϋποθέσεων, ώστε οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να κατανοήσουν και να εξοικειωθούν με τις έννοιες του κράτους δικαίου, της προαγωγής των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της ισότητας των φύλων, του πλουραλισμού απόψεων και του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής, καθώς και να αναπτύξουν κουλτούρα συμμετοχής στις προβλεπόμενες διαδικασίες λήψης αποφάσεων εντός κι εκτός των ΚΦΑΑ, προάγοντας τη συμπερίληψη και επιτυγχάνοντας την καλύτερη δυνατή κοινωνική ενσωμάτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην κοινότητα.

Η συγγραφική ομάδα

Λίνα Παπαδοπούλου, Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου, Νομική Σχολή Α.Π.Θ.

Ελένη Χοντολίδου, αφυπηρετήσασα Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Α.Π.Θ.

Στέφανος Κατσούλης, Υποψ. Διδάκτορας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

2. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ

ΟΔΗΓΟΥ

Ο Οδηγός χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο **Α' μέρος**, που απαρτίζεται από επτά (7) κεφάλαια, παρουσιάζονται αναλυτικά το μοντέλο και η μεθοδολογία οικοδόμησης των δημοκρατικών κοινοτήτων στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ). Ειδικότερα:

Στο κεφάλαιο **«Έννοια και σημασία των δημοκρατικών κοινοτήτων»** παρατίθενται γενικές αρχές και κατευθύνσεις για τη δημιουργία των ΚΦΑΑ, το ελληνικό, ευρωπαϊκό και το διεθνές κανονιστικό πλαίσιο καθώς και ο ορισμός και οι αρχές των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Η έμφαση δίνεται στη δημοκρατική κοινότητα εντός των ΚΦΑΑ ως συμμετοχικής οντότητας και όχι ως τυπικού πλαισίου και τονίζονται οι θεμελιώδεις αρχές της. Τα οφέλη των δημοκρατικών κοινοτήτων για τους ασυνόδευτους ανηλίκους είναι πολλά, αρκεί να γνωρίζουμε τις προκλήσεις που παρουσιάζουν και τους περιορισμούς τους.

Στο κεφάλαιο **«Δομή και λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων»** ο αναγνώστης εισάγεται στα βασικά στοιχεία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων και στα θεσμικά τους όργανα. Υπάρχουν αρχές που το προσωπικό πρέπει να ακολουθήσει για τη δημιουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας. Τα θεσμικά όργανα που πρέπει να αναπτυχθούν είναι η Συνέλευση, η Συντονιστική Επιτροπή και ο επικεφαλής. Οι δημοκρατικές κοινότητες πρέπει να υποστηρίζονται παιδαγωγικά και να αποκτούν συνδέσεις με εξωτερικούς φορείς. Να συμμετέχουν σε δίκτυα, να αναγνωρίζονται θεσμικά και να συμμετέχουν στην Πανελλαδική Επιτροπή Εκπροσώπων ΚΦΑΑ.

Στο **Β' μέρος (Εκπαίδευση στις θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές: δημοκρατία και κράτος δικαίου)**, που απαρτίζεται από πέντε (5) κεφάλαια, εκτίθενται σε γενικές γραμμές οι θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές και εξετάζεται η εκπαίδευση πάνω σε αυτές, με τρόπο που να συνάδει με το επίπεδο των ανηλίκων στις δομές.

Στο κεφάλαιο **«Κοινωνία, Πολιτεία και Κράτος Δικαίου»** αναλύεται διεξοδικά η μεθοδολογία εισαγωγής του Οδηγού στα ΚΦΑΑ και των αρχών του. Το προσωπικό και τα παιδιά πρέπει να εκπαιδευτούν σε διαδικασίες που σίγουρα δεν τους είναι γνωστές και δεν είναι εύκολες. Μετά την έναρξη της εφαρμογής του Οδηγού η εφαρμογή του είναι αντικείμενο συστηματικής και συνεχούς εποπτείας. Καλό είναι να ακολουθηθούν κάποιες ήδη γνωστές καλές πρακτικές και να χρησιμοποιούνται κάποια εργαλεία γνωστά από το πεδίο.

Στο κεφάλαιο **«Δημοκρατία και κράτος δικαίου»** παρουσιάζονται οι θεσμοί σε ένα κράτος δικαίου, οι γενικές αρχές του Συνταγματικού Δικαίου στο διεθνές περιβάλλον, με έμφαση στο άτομο ενταγμένο στην πολιτεία. Ποια είναι τα κοινωνικά δικαιώματα στο κράτος πρόνοιας και πώς μπορεί να συναντηθεί με αυτά η δημόσια διοίκηση και η Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Στο κεφάλαιο **«Συμμετοχή και ενδυνάμωση ασυνόδευτων ανηλίκων»** εξετάζονται οι έννοιες της συμμετοχής στην καθημερινή ζωή, οι εκλογές και η εκπροσώπηση των ανηλίκων, τονίζεται η σημασία του ενεργού και υπεύθυνου πολίτη, ο εθελοντισμός ως στάση ζωής και οι συλλογικές μορφές εθελοντισμού. Τέλος, στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας και της εταιρικής υπευθυνότητας επιχειρούμε να εντάξουμε την περιβαλλοντική ευθύνη και τη σημασία εμπλοκής του πολίτη.

Στο κεφάλαιο «**Ο Εθελοντισμός ως Στάση Ζωής**» εστιάζουμε στον εθελοντισμό, την έννοια και τη σημασία του, προκειμένου να εμφυσήσουμε στους επιμορφούμενους την πίστη σε αυτόν. Επιδίωξη είναι να καλλιεργήσουμε μια θετική στάση και στάση ζωής, να κάνουμε τους ανηλίκους να καταλάβουν τη σημασία του εθελοντισμού για την κοινότητα αλλά και τη δική τους ζωή, που αποκτά μεγαλύτερη αξία, όταν οι ίδιοι προσφέρουν θετικά στην κοινότητα μέσα στην οποία ζουν.

Τέλος, στο κεφάλαιο «**Κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη**», αναπτύσσουμε την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, ως αναφαίρετη αξία, προκειμένου να διατηρηθεί η ίδια η ζωή και πάντως μία αξιοβίωτη ζωή στον πλανήτη γη και ειδικότερα στην Ευρώπη, όπου ζούμε.

ΜΕΡΟΣ Α
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ

1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

1.1. Γενικές αρχές και κατευθύνσεις πολιτικής

Η ανάπτυξη Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) εντάσσεται σε ένα ευρύτερο θεσμικό, κοινωνικό και παιδαγωγικό όραμα που βασίζεται στην αναγνώριση των παιδιών ως ενεργών υποκειμένων δικαιωμάτων. Η συμμετοχή των παιδιών (και ιδιαίτερα των πιο ευάλωτων, όπως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι) σε αποφάσεις που αφορούν την καθημερινότητά τους, αποτελεί θεμέλιο της δημοκρατικής παιδείας και βασικό πυλώνα κάθε σύγχρονης πολιτικής παιδικής προστασίας.

Η εμφύσηση της αρχής της συμμετοχής στις πολιτικές και τις πρακτικές των ΚΦΑΑ αντιπροσωπεύει μια μετάβαση από παθητικά μοντέλα φροντίδας όπου τα παιδιά γίνονται αντικείμενα προστασίας, σε μοντέλα ενδυνάμωσης όπου τα παιδιά καθίστανται ενεργά και υπεύθυνα υποκείμενα. Πρόκειται για μια αλλαγή προσέγγισης, σύμφωνα με την οποία η φωνή του παιδιού δεν είναι μόνο επιθυμητή αλλά και απαραίτητη για τη διαμόρφωση παιδοκεντρικών αλλαγών, καθώς και συμπεριληπτικών και αποτελεσματικών παρεμβάσεων.

Οι Δημοκρατικές Κοινότητες θεμελιώνονται σε αξίες όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ισοτιμία, η κοινωνική δικαιοσύνη και η ελευθερία έκφρασης. Οι αξίες αυτές αποκτούν συγκεκριμένο παιδαγωγικό περιεχόμενο όταν εφαρμόζονται στην καθημερινότητα μιας δομής φιλοξενίας. Ειδικότερα, μεταφράζονται σε πρακτικές όπως η ακρόαση της γνώμης των ανηλίκων, η καλλιέργεια συλλογικής ευθύνης, η αποδοχή της ετερότητας και η διαχείριση των διαφωνιών και συγκρούσεων με μη βίαιο και συναινετικό τρόπο μέσω του διαλόγου.

Η κατεύθυνση προς ένα συμμετοχικό μοντέλο φροντίδας ενισχύεται από διεθνείς οργανισμούς και θεσμούς όπως η UNICEF και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), οι οποίοι διακηρύσσουν ότι η ενδυνάμωση των παιδιών, ειδικά όσων βρίσκονται σε ιδρυματική φροντίδα ή μετακινούμενες πληθυσμιακές ομάδες, αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική προστασία και ψυχοκοινωνική τους αποκατάσταση. Η UNICEF υπογραμμίζει ότι η ενίσχυση της φωνής του παιδιού είναι βασικός δείκτης ποιότητας σε κάθε σύστημα παιδικής προστασίας. Η UNHCR αναγνωρίζει την ανάγκη δημιουργίας χώρων συμμετοχής στα κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας, τονίζοντας ότι η φωνή των παιδιών συμβάλλει στη διαμόρφωση λύσεων που ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες τους.

Σε ευρωπαϊκό-ενωσιακό επίπεδο, η Στρατηγική της Ε.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2021) καθιστά σαφές ότι η συμμετοχή των παιδιών πρέπει να διασφαλίζεται σε όλα τα επίπεδα χάραξης και εφαρμογής πολιτικών, με ιδιαίτερη έμφαση στα παιδιά που βρίσκονται σε ιδρυματική φροντίδα ή με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Η ακρόαση της φωνής του παιδιού αναγνωρίζεται όχι μόνο ως ηθική υποχρέωση αλλά και ως εργαλείο βελτίωσης των παρεχόμενων –προς αυτό– υπηρεσιών, ενώ η συμμετοχή των παιδιών στη δημόσια και θεσμική πολιτικοκοινωνική ζωή αποτελεί διατομεακή στρατηγική προτεραιότητα.

Στη χώρα μας, η εισαγωγή συμμετοχικών μηχανισμών και διεργασιών στα ΚΦΑΑ έρχεται να καλύψει ένα κενό που εντοπίζεται τόσο σε επίπεδο πολιτικής όσο και καθημερινής πρακτικής και να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος όπου τα παιδιά δεν είναι απλοί αποδέκτες φροντίδας, αλλά ισότιμοι εταίροι στη διαμόρφωση της ζωής τους εντός της δομής. Η ανάπτυξη «Δημοκρατικών Κοινοτήτων» θα λειτουργεί συμπληρωματικά προς την επίτευξη των στόχων της παιδικής προστασίας και θα ευθυγραμμίζεται με την ανάγκη προώθησης της συμμετοχής και της ανάπτυξης δημοκρατικών δεξιοτήτων των παιδιών. Περαιτέρω, η εισαγωγή των Δημοκρατικών Κοινοτήτων εντάσσεται και σε μια παιδαγωγική λογική: τα παιδιά μαθαίνουν μέσω της συμμετοχής. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων με *διαβούλευση, λογοδοσία και σεβασμό των κανόνων* αποτελούν εργαλεία *άτυπης εκπαίδευσης στη δημοκρατία*. Οι Δημοκρατικές Κοινότητες είναι πεδία μάθησης, ενδυνάμωσης και κοινωνικής ένταξης. Η ανάπτυξη των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ δεν αναμένεται να αποτελέσει απλώς μια ακόμη καλή πρακτική, αλλά αντανakλά μια αναγκαία μετατόπιση στο πώς αντιλαμβανόμαστε τη φροντίδα και την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων: όχι ως επιτήρηση, αλλά ως συνευθύνη και συμπόρευση.

Συνεπώς, η δημιουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων συνιστά μια στρατηγική επιλογή με ιδιαίτερες παιδαγωγικές, θεσμικές και κοινωνικές διαστάσεις. Ανταποκρίνεται σε διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις και στρατηγικές, προάγει την ένταξη και αναγνωρίζει την ικανότητα των ασυνόδευτων ανηλίκων να είναι συνδιαμορφωτές του χώρου που τους φιλοξενεί και της ζωής τους εντός αυτού.

1.2. Κανονιστικό πλαίσιο, ελληνικό, ευρωπαϊκό, διεθνές

Η έννοια των Δημοκρατικών Κοινοτήτων ως μηχανισμών εκπροσώπησης, συμμετοχής και ενδυνάμωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων στηρίζεται σε ένα εκτενές κανονιστικό πλέγμα σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Η κατοχύρωση του δικαιώματος συμμετοχής των παιδιών σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων αποτελεί θεμέλιο για τη συγκρότηση περιβαλλόντων δημοκρατικού χαρακτήρα εντός των Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ).

Τα δύο Διεθνή Σύμφωνα του ΟΗΕ, το **Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα** (ΔΣΑΠΔ, 1966) και το **Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα** (ΔΣΟΚΠΔ, 1966), ενισχύουν τη νομική βάση των συμμετοχικών συλλογικών διαδικασιών. Το άρθρο 25 του ΔΣΑΠΔ θεμελιώνει το δικαίωμα συμμετοχής στα δημόσια πράγματα¹, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί εφαρμόσιμο μέσω ανάλογων συμμετοχικών θεσμών στο πλαίσιο των ΚΦΑΑ. Το άρθρο 15 του ΔΣΟΚΠΔ κατοχυρώνει το δικαίωμα όλων των ατόμων στην πολιτιστική ζωή και την ανάπτυξη της προσωπικότητας, συνδέοντας την πολιτιστική συμμετοχή με την προαγωγή της συμπερίληψης και της κοινωνικής ένταξης.

¹ ICCPR, ΟΗΕ, 1966, Άρθρο 25.

Η **Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού** (ΔΣΔΠ, 1989), κυρωμένη από την Ελλάδα με τον ν. 2101/1992, αποτελεί το βασικό εργαλείο προάσπισης των παιδιών σε διεθνές επίπεδο. Το Άρθρο 12 θεμελιώνει το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του σε κάθε θέμα που το αφορά και να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη αυτή². Τα άρθρα 13 έως 17 ενισχύουν την ελευθερία έκφρασης, πληροφόρησης, συνάθροισης και προστασίας από την αυθαίρετη παρέμβαση, που συνδέονται άρρηκτα με την ιδέα της συμμετοχικής κοινότητας. Επιπλέον, το Γενικό Σχόλιο Νο 12 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού που λειτουργεί στο πλαίσιο της Σύμβασης, εξειδικεύει την εφαρμογή του Άρθρου 12 της ΔΣΔΠ, επισημαίνοντας πως η διασφάλιση της συμμετοχής δεν εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια αλλά συνιστά υποχρέωση των κρατών μερών³. Συγκεκριμένα, καλεί τα κράτη να δημιουργήσουν κατάλληλες θεσμικές διαδικασίες και κουλτούρα ακρόασης των παιδιών, με ειδική μέριμνα για τα παιδιά σε ιδρυματική φροντίδα.

Επιπλέον, η **Πρωτοβουλία της UNICEF για τις Φιλικές προς τα Παιδιά Πόλεις** (Child Friendly Cities Initiative-CFCI), η οποία υλοποιείται και στην Ελλάδα, παρέχει ένα πρότυπο πλαίσιο ενίσχυσης της συμμετοχής των παιδιών σε τοπικό επίπεδο και προώθησης των δικαιωμάτων τους στην πράξη. Οι βασικές της αρχές –διατομεακή συνεργασία, θεσμική εκπροσώπηση και ενίσχυση της παιδικής φωνής– είναι σε σύμπνοια με τις αρχές δημιουργίας των Δημοκρατικών Κοινοτήτων και μπορούν να αποτελέσουν σημείο αναφοράς για τη θεσμική ενίσχυση και την οργάνωση της λειτουργίας τους εντός των ΚΦΑΑ.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στο Άρθρο 24 του **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (ΧΘΔΕΕ) προβλέπεται ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους, ότι μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους και ότι η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

Ακόμη, η **Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Νεολαία 2019-2027** εστιάζει στην ενίσχυση της φωνής των νέων και στη δημιουργία συνθηκών ουσιαστικής συμμετοχής τους στη διαμόρφωση των πολιτικών που τους αφορούν. Ειδικότερα, ο Ευρωπαϊκός Στόχος για τη Νεολαία Νο 9 με τίτλο «**Χώρος και Συμμετοχή για Όλους**» (Space and Participation for All), αναγνωρίζει ότι όλοι οι νέοι και νέες, ανεξαρτήτως κοινωνικής, οικονομικής ή πολιτισμικής προέλευσης, πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες να εκφράζονται ελεύθερα, να συμμετέχουν ενεργά σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων και να διαμορφώνουν το περιβάλλον τους.

Η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** (ΕΣΔΑ) εγγυάται την ελευθερία έκφρασης (Άρθρο 10), την ελευθερία συνάθροισης και συνεταιρισμού (Άρθρο 11) και την απαγόρευση διακρίσεων (Άρθρο 14)⁴. Αυτές οι διατάξεις αποκτούν ιδιαίτερη σημασία όταν εφαρμόζονται σε ανήλικους πρόσφυγες, καθώς προστατεύουν το δικαίωμά τους να συγκροτούν και να συμμετέχουν σε δημοκρατικές κοινότητες στη δομή.

² Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ΟΗΕ, 1989, Άρθρα 12–17.

³ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard.

⁴ Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Συμβούλιο της Ευρώπης, 1950.

Ο (Αναθεωρημένος) **Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης** (ΕΚΧ, 1996) διασφαλίζει, στο άρθρο 17, το δικαίωμα των παιδιών και των νέων σε κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία, περιλαμβάνοντας την ανάγκη για ενεργό συμμετοχή σε διαδικασίες που τα αφορούν⁵.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η Σύσταση CM/Rec (2008)4 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης «για την ενίσχυση της ένταξης παιδιών μεταναστών και παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο». Η Σύσταση ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν μηχανισμούς ακρόασης και έκφρασης των παιδιών, κατάλληλα προσαρμοσμένων στις ανάγκες και τις δυνατότητες των παιδιών με μεταναστευτικό υπόβαθρο ή σε κατάσταση ευαλωτότητας, περιλαμβάνοντας τα ασυνόδετα ανήλικα.

Στη χώρα μας, η ΚΥΑ 187634/2023 (ΦΕΚ Β' 2125/31.03.2023) θέτει ως αρχές λειτουργίας των ΚΦΑΑ την ανάπτυξη συμμετοχικού και ασφαλούς περιβάλλοντος, την ενδυνάμωση των παιδιών, την ενίσχυση της ατομικής τους πρωτοβουλίας και την ενθάρρυνση της συμμετοχής τους στην καθημερινότητα των δομών. Παρά το γεγονός ότι η εν λόγω ΚΥΑ δεν αναφέρεται ρητά στην έννοια των Δημοκρατικών Κοινοτήτων, το πνεύμα της εναρμονίζεται με τη δημιουργία τέτοιων συμμετοχικών οργάνων, καθώς προάγει τη συμμετοχή των ασυνόδευτων ανηλίκων στην καθημερινότητα των δομών και την προστασία των δικαιωμάτων τους, αποτελώντας γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη σχετικών θεσμών.

Τέλος, χρήσιμες πληροφορίες και καλές πρακτικές προκύπτουν από την ανάγνωση εσωτερικών κανονισμών λειτουργίας ορισμένων ΚΦΑΑ, τόσο του πρότυπου **«Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας ΚΦΑΑ» της «Ευρωπαϊκής Έκφρασης»⁶**, όπως και ειδικότερων, λ.χ. ο Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας της Δομής της “Ευρωπαϊκής Έκφρασης” Κυψέλης (2023). Ο Κανονισμός επιβεβαιώνει τον σεβασμό των δικαιωμάτων των παιδιών, διακηρύσσει τη σημασία της συμμετοχής τους στη λειτουργία της δομής και ενθαρρύνει την ανάληψη πρωτοβουλιών από μέρους τους.

✦ Όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα πλαίσιο που όχι απλώς επιτρέπει αλλά καθιστά επιβεβλημένη την ενίσχυση της φωνής των ασυνόδευτων ανηλίκων, μέσω της συγκρότησης ουσιαστικά λειτουργικών Δημοκρατικών Κοινοτήτων εντός των ΚΦΑΑ. Η συμπερίληψη τους δεν αποτελεί μόνο καλή πρακτική, αλλά κατ’ αρχήν εφαρμογή διεθνών δεσμεύσεων και προάγει την αναγνώριση των παιδιών ως υποκειμένων δικαιωμάτων. Έτσι, τίθενται οι βάσεις για τη μετάβαση από την προστατευτική προσέγγιση σε μια βαθιά ενδυναμωτική και συμπεριληπτική πρακτική, που αναγνωρίζει, καλλιεργεί και στηρίζει τη δημοκρατική συμμετοχή των παιδιών στην καθημερινότητα των δομών.

⁵ Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (Αναθεωρημένος), Συμβούλιο της Ευρώπης, 1996, Άρθρο 17.

⁶ Διαθέσιμος σε: <https://www.ekfrasi.gr/userfiles/files/EKL-KFAA-EVROPAIKI-EKFRASI-23.09.2024.pdf> (23.09.2024).

1.3. Ορισμός και αρχές των Δημοκρατικών Κοινοτήτων.

1.3.1. Ορισμός της Δημοκρατικής Κοινότητας ως συμμετοχικής οντότητας εντός των ΚΦΑΑ

Η έννοια της Δημοκρατικής Κοινότητας εντός των ΚΦΑΑ έχει τις ρίζες της στο δικαίωμα των παιδιών να συμμετέχουν ενεργά σε αποφάσεις που επηρεάζουν την καθημερινότητά τους, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο διεθνές και ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο. Η προσέγγιση αυτή μετατοπίζει την οπτική από την παραδοσιακή, προστατευτική φροντίδα, σε ένα ενδυναμωτικό μοντέλο που αναγνωρίζει τους ανήλικους ως φορείς λόγου, δράσης και ευθύνης.

Η Δημοκρατική Κοινότητα δεν είναι απλώς ένας θεσμός εκπροσώπησης. Είναι ένα συλλογικό υποκείμενο που συγκροτείται με σκοπό την ενίσχυση της φωνής των παιδιών, την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων, την ανάδειξη της ισοτιμίας και την προώθηση ενός πλαισίου διαλόγου, αμοιβαίου σεβασμού και συλλογικής ευθύνης. Τα μέλη της κοινότητας, δηλαδή όλοι οι ανήλικοι που φιλοξενούνται στη δομή, συμμετέχουν με διαφορετικούς τρόπους, μέσω των διαφόρων οργάνων και διαδικασιών, για να μεταφέρουν τις απόψεις και τις ανάγκες της ομάδας τους.

Η Δημοκρατική Κοινότητα έχει χαρακτηριστικά εσωτερικής δομής και σταθερής λειτουργίας. Αυτό σημαίνει ότι βασίζεται σε σαφείς κανόνες, προβλέπει διαδικασίες (όπως συναντήσεις, διαδικασίες ανάδειξης εκπροσώπων, λήψη αποφάσεων) και έχει ως στόχο όχι μόνο τη διαχείριση της καθημερινότητας αλλά και την ανάπτυξη μιας κοινής κουλτούρας συμμετοχής και υπευθυνότητας. Επιπλέον, λειτουργεί ως πεδίο άτυπης μάθησης, μέσω της εμπειρίας της συνύπαρξης και της διαπραγμάτευσης στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής ομάδας.

Από παιδαγωγική άποψη, η Δημοκρατική Κοινότητα προωθεί αρχές και αξίες όπως της δημοκρατίας, της ισότητας, της διαφάνειας, της ελευθερίας έκφρασης και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ενισχύει τη συναισθηματική ασφάλεια και την ενσυναίσθηση, και παρέχει στα παιδιά ένα υπόδειγμα κοινωνικής ζωής που τα προετοιμάζει για την ένταξή τους στη σχολική και κοινωνική πραγματικότητα εκτός των δομών.

Η θεσμοθέτηση της Δημοκρατικής Κοινότητας εντός των ΚΦΑΑ αποτελεί πράξη πολιτικής επιλογής που ευθυγραμμίζεται με τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας για τα δικαιώματα του παιδιού και συνιστά κρίσιμο βήμα για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος όπου τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν ουσιαστικά και ισότιμα.

Η εμπλοκή των παιδιών σε μια τέτοια κοινότητα δημιουργεί συνθήκες προσομοίωσης της κοινωνικής ζωής εκτός της δομής φιλοξενίας. Καλλιεργούνται βασικές ατομικές και κοινωνικές δεξιότητες όπως, η εκφορά λόγου σε δημόσιο πλαίσιο, η ανάπτυξη επιχειρηματολογίας και η ικανότητα διαλόγου, η συναίνεση, η εποικοδομητική διαπραγμάτευση και επίλυση συγκρούσεων σε ομαδικό πλαίσιο, η ανάληψη προσωπικής και συλλογικής ευθύνης, καθώς και η συμμετοχή σε δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι δεξιότητες αυτές αποτελούν κρίσιμα εφόδια για τη μετέπειτα κοινωνική τους ένταξη. Επιπλέον, η εμπειρία συμμετοχής σε ένα υποστηρικτικό και ασφαλές δημοκρατικό πλαίσιο μπορεί να λειτουργήσει διορθωτικά απέναντι σε προηγούμενες εμπειρίες βίας, αποξένωσης ή αυθαιρεσίας, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη προς συλλογικούς θεσμούς και την πίστη στην προσωπική τους δυναμική.

✦ Η Δημοκρατική Κοινότητα εντός των ΚΦΑΑ είναι μια συμμετοχική, αυτο-οργανωμένη και αντιπροσωπευτική δομή, μέσω της οποίας τα ασυνόδευτα ανήλικα άτομα που φιλοξενούνται συμβάλλουν συλλογικά στη διαμόρφωση των συνθηκών διαβίωσης, εκπροσωπούν τις ανάγκες και απόψεις τους, και συμμετέχουν σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων που επηρεάζουν την καθημερινότητά τους, σε ένα παιδαγωγικά υποστηριζόμενο πλαίσιο δημοκρατικού διαλόγου και σεβασμού.

1.3.2. Θεμελιώδεις αρχές των Δημοκρατικών Κοινοτήτων

Οι Δημοκρατικές Κοινότητες στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) εδράζονται σε ένα σύνολο θεμελιωδών αρχών, οι οποίες αποτελούν όχι μόνο αξιακό πυρήνα αλλά και λειτουργικό οδηγό για την καθημερινή τους δράση. Οι αρχές αυτές διαμορφώνουν ένα περιβάλλον ασφάλειας, εμπιστοσύνης και συλλογικής ευθύνης, όπου τα παιδιά μαθαίνουν να συνυπάρχουν, να αποφασίζουν, να διεκδικούν και να σέβονται. Παρακάτω παρουσιάζονται οι βασικές αυτές αρχές, εμπλουτισμένες με εφαρμογές και παραδείγματα από το πλαίσιο της ζωής εντός των ΚΦΑΑ.

Ισότητα: Η αρχή της ισότητας διασφαλίζει ότι κάθε παιδί, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, εθνικότητας, θρησκείας, γλώσσας ή πολιτισμικής ταυτότητας, έχει ίση πρόσβαση σε συμμετοχικούς θεσμούς και ίσο δικαίωμα λόγου και ψήφου. Σε μια κοινότητα, η ισότητα δεν σημαίνει ομοιομορφία, αλλά αναγνώριση και σεβασμό στην ετερότητα. Για παράδειγμα, στην εκλογή αντιπροσώπων στη συνέλευση, θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι όλα τα παιδιά –και ιδίως τα νεότερα ή εκείνα που δεν μιλούν καλά τη γλώσσα– έχουν υποστήριξη για να εκφραστούν. Επιπλέον, οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπροσωπούνται οι ανάγκες όλων και να αποφεύγονται φαινόμενα αποκλεισμού ή προνομιακής μεταχείρισης.

Ελευθερία της έκφρασης: Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο των δημοκρατικών διαδικασιών και αναγνωρίζει το δικαίωμα κάθε παιδιού να μιλά ελεύθερα, να εκφράζει τις απόψεις του και να συμμετέχει στον διάλογο χωρίς φόβο ή πίεση. Σε μια Δημοκρατική Κοινότητα, η ελευθερία αυτή ενισχύεται μέσω της καλλιέργειας κλίματος ασφάλειας, με τον σεβασμό στη διαφορετική άποψη και με τη δημιουργία χώρων όπου τα παιδιά ενθαρρύνονται να μιλήσουν, είτε δημόσια στην ομάδα τους είτε με χρήση άλλων μέσων, όπως η γραπτή ανατροφοδότηση ή η υποστήριξη με διερμηνέα, διασφαλίζοντας ότι η φωνή τους ακούγεται ισότιμα.

Λογοδοσία: Η λογοδοσία αφορά τη δέσμευση του κάθε μέλους της Δημοκρατικής Κοινότητας να αναφέρει, να εξηγεί και να τεκμηριώνει τις ενέργειές του απέναντι στα άλλα μέλη της ομάδας. Ενθαρρύνει την υπευθυνότητα, ενισχύει τη διαφάνεια και αποτρέπει την αυθαιρεσία. Στο πλαίσιο του ΚΦΑΑ, η λογοδοσία ενδυναμώνει τη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των παιδιών και διαμορφώνει ήθος συμμετοχής και ακεραιότητας.

Διαφάνεια: Η διαφάνεια είναι προϋπόθεση κάθε δημοκρατικής διαδικασίας, δημιουργεί εμπιστοσύνη και ενισχύει το αίσθημα συλλογικής ευθύνης. Αφορά τη δυνατότητα όλων των παιδιών να έχουν πλήρη και σαφή ενημέρωση για τις διαδικασίες, τις αποφάσεις και τα κριτήρια που τις διέπουν. Στις Δημοκρατικές Κοινότητες, όλες οι διαδικασίες, από τις απλές συζητήσεις έως και την ανάδειξη

εκπροσώπων, οφείλουν να είναι κατανοητές, ανοιχτές και προσβάσιμες σε όλα τα μέλη. Η διαφάνεια διασφαλίζεται μέσω της τήρησης πρακτικών, τη δημόσια ανάρτηση των αποφάσεων σε σημείο προσβάσιμο (π.χ. πίνακας ανακοινώσεων), την ύπαρξη διερμηνείας για παιδιά που δεν μιλούν τη γλώσσα και την ανοιχτή πρόσκληση σε συνελεύσεις. Για παράδειγμα, εάν αποφασιστεί αλλαγή στους κανόνες της κοινής κουζίνας, όλα τα παιδιά πρέπει να γνωρίζουν ποιος το πρότεινε, γιατί, και πότε θα εφαρμοστεί.

Αντιπροσώπευση: Η κοινότητα λειτουργεί μέσω εκπροσώπων που εκλέγονται από τα μέλη και μεταφέρουν τη συλλογική τους φωνή. Η αντιπροσώπευση διασφαλίζει ότι η φωνή των παιδιών μεταφέρεται σε επίπεδο λήψης αποφάσεων, ιδίως όταν η κοινότητα αλληλεπιδρά με το προσωπικό, τη διοίκηση ή εξωτερικούς φορείς. Απαιτεί μηχανισμούς εκλογής εκπροσώπων, τακτικές συνεδριάσεις, και ενεργό διάυλο επικοινωνίας. Ένα καλό παράδειγμα είναι η ανάδειξη εκπροσώπων των παιδιών που συμμετέχουν σε τακτική βάση στα συμβούλια των ΚΦΑΑ μαζί με τα μέλη του προσωπικού, μεταφέροντας αιτήματα, προβληματισμούς και ιδέες των παιδιών.

Αλληλοσεβασμός: Ο αλληλοσεβασμός είναι θεμέλιο για τον ειρηνικό διάλογο και τη βιώσιμη συνύπαρξη στα ΚΦΑΑ. Προϋποθέτει αποδοχή των διαφορών, αναγνώριση του δικαιώματος του άλλου στη διαφορετική άποψη και υιοθέτηση μη βίαιης επικοινωνίας. Σε πρακτικό επίπεδο, αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά δεν διακόπτουν το ένα το άλλο στις συνελεύσεις, ακούν με προσοχή, ζητούν τον λόγο και δεν προσβάλλουν ή υποτιμούν απόψεις.

Αλληλεγγύη: Η αλληλεγγύη ενισχύει τη συλλογική συνείδηση και την ηθική υποχρέωση φροντίδας για τα άλλα άτομα. Καλλιεργείται μέσω πρακτικών υποστήριξης, όπως η από κοινού ανάληψη ευθύνης ή η από κοινού ανάληψη δράσης για ένα πρόβλημα ή η δημιουργία ομάδων αλληλοβοήθειας. Η αλληλεγγύη αποτελεί κινητήριο δύναμη για την ενσωμάτωση των πιο ευάλωτων παιδιών.

Συμμετοχικότητα: Η ενεργός εμπλοκή όλων των μελών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, στον σχεδιασμό δραστηριοτήτων και στη διαμόρφωση της καθημερινότητας της δομής συνιστά τον πυρήνα της Δημοκρατικής Κοινότητας. Η συμμετοχικότητα απαιτεί χρόνο, εμπύχωση και αποδοχή ότι όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως εμπειρίας ή γνώσης, μπορούν να συνεισφέρουν ουσιαστικά.

Σημειώνεται ακόμη ότι, η **ενσυναίσθηση**, δηλαδή η ικανότητα να κατανοούμε τα συναισθήματα, τις ανάγκες και τις εμπειρίες των άλλων, αποτελεί προϋπόθεση για την πραγμάτωση της ισότητας, του αλληλοσεβασμού, της λογοδοσίας και της συλλογικής ευθύνης. Σε περιβάλλοντα όπως αυτά των ΚΦΑΑ, όπου τα ασυνόδευτα ανήλικα έχουν διανύσει δύσκολες διαδρομές ζωής και φέρουν τραυματικά βιώματα, η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης λειτουργεί ως προϋπόθεση για την ειρηνική συνύπαρξη, τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και την πραγματική εφαρμογή των αρχών της Δημοκρατικής Κοινότητας. Η ενδυνάμωση της ενσυναίσθησης αποτελεί, συνεπώς, απαραίτητο στοιχείο για την επίτευξη ενός δημοκρατικού, συμμετοχικού και συμπεριληπτικού μοντέλου συνύπαρξης. Μέσω βιωματικών ασκήσεων ή της αφήγησης εμπειριών κατά τη διάρκεια των ομάδων συζητήσεων, τα

ασυνόδευτα ανήλικα μαθαίνουν να αναγνωρίζουν πώς νιώθουν τα άλλα άτομα και να ανταποκρίνονται με ευαισθησία.

✦ Η ενσωμάτωση των θεμελιωδών αρχών στη λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων διασφαλίζει την ευθυγράμμιση με τις διεθνείς, ευρωπαϊκές και εθνικές επιταγές της προστασίας και συμμετοχής των ανηλίκων. Παράλληλα, όταν οι αρχές αυτές βιώνονται καθημερινά στην πράξη, η Δημοκρατική Κοινότητα μετατρέπεται σε ένα υποστηρικτικό πεδίο μάθησης και ενδυνάμωσης. Οι ανήλικοι έτσι αναπτύσσουν δεξιότητες ζωής, κοινωνικής ευθύνης και δημοκρατικής συνύπαρξης που θα τους συνοδεύουν και πέρα από το πλαίσιο της παραμονής τους στα ΚΦΑΑ.

1.4. Σκοπός και στόχοι των Δημοκρατικών Κοινοτήτων

Ο σκοπός και οι στόχοι των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) είναι πολυεπίπεδοι και συνδέονται άμεσα με την ανάγκη για δημιουργία ενός συμμετοχικού, παιδαγωγικά υποστηριζόμενου και θεσμικά κατοχυρωμένου πλαισίου ενδυνάμωσης των ανηλίκων. Η θέσπιση και λειτουργία των κοινοτήτων αυτών στοχεύει όχι μόνο στην ενίσχυση των δυνατοτήτων συμμετοχής των παιδιών, αλλά και στην αναδιαμόρφωση της ίδιας της κουλτούρας φροντίδας που επικρατεί στους χώρους φιλοξενίας.

Πρωώθηση της ενεργού συμμετοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων: Βασικός σκοπός των Δημοκρατικών Κοινοτήτων είναι η ουσιαστική ενίσχυση του δικαιώματος συμμετοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς και η εμπλοκή τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που επηρεάζουν την καθημερινότητά τους. Η παροχή χώρου, χρόνου και τρόπων έκφρασης στους ασυνόδευτους ανήλικους συμβάλλει στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης τους, στην απόκτηση αίσθησης του ανήκειν και στην προσωπική τους ενδυνάμωση.

Η ενεργός συμμετοχή των ανηλίκων προϋποθέτει τη δημιουργία ασφαλών, υποστηρικτικών και μη ιεραρχικών χώρων διαλόγου. Η θέσπιση εσωτερικού κανονιστικού πλαισίου και η ύπαρξη συλλογικών μηχανισμών ενισχύουν τη φωνή των ασυνόδευτων ανηλίκων, οι οποίοι καθίστανται συμμετέχοντες στη διαχείριση του κοινού τους χώρου.

Ταυτόχρονα, οι Δημοκρατικές Κοινότητες λειτουργούν ως όργανα διαλόγου και συλλογικής διαβούλευσης. Δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή του ΚΦΑΑ, να διατυπώνουν παρατηρήσεις ή αιτήματα, να συνδιαμορφώνουν εσωτερικούς κανονισμούς, να σχεδιάζουν κοινές δράσεις ή να συμβάλλουν στην επίλυση συγκρούσεων. Μέσω αυτής της διαδικασίας, τα παιδιά αποκτούν εμπειρία δημοκρατικής ζωής, ασκούνται στη διαπραγμάτευση, στην επιχειρηματολογία και στην κατανόηση της σημασίας της συλλογικότητας.

Καλλιέργεια δημοκρατικής κουλτούρας και ηθικής ευθύνης: Οι Δημοκρατικές Κοινότητες στοχεύουν στην εκπαίδευση για τη δημοκρατία. Συνιστούν χώρους μάθησης όπου οι δημοκρατικές αξίες, όπως η ισότητα, ο αλληλοσεβασμός, η λογοδοσία, η αλληλεγγύη και η ελευθερία της έκφρασης, πραγματώνονται καθημερινά. Μέσω αυτής της εμπειρίας συμμετοχής, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι

αναπτύσσουν μια εσωτερική στάση ηθικής ευθύνης και κοινωνικής συνείδησης που θα τους συνοδεύει και μετά την αποχώρησή τους από τα ΚΦΑΑ.

Ενίσχυση αυτοπεποίθησης και προετοιμασία για συμμετοχή στην κοινωνία: Μέσω ρόλων ευθύνης και της αναγνώρισης από την ομάδα, επιτυγχάνεται η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των ανηλίκων –τόσο προς τους ενήλικες όσο και προς άλλους ανήλικους– και στην αντιμετώπιση αισθημάτων περιθωριοποίησης, παθητικότητας, κοινωνικού αποκλεισμού ή έλλειψης ελέγχου που συχνά φέρουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι λόγω των τραυματικών εμπειριών και της αβεβαιότητας που βιώνουν. Η ένταξή τους σε έναν χώρο όπου η φωνή τους εισακούεται και λαμβάνεται υπόψη, μπορεί να λειτουργήσει επανορθωτικά και ενδυναμωτικά. Παράλληλα, οι ανήλικοι αποκτούν τις βασικές δεξιότητες και υιοθετούν τις στάσεις που απαιτούνται για τη συμμετοχή στη σχολική και ευρύτερη κοινωνική ζωή, διευκολύνοντας έτσι την ομαλή ένταξή τους.

Ανάπτυξη κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων: Ένας ακόμη βασικός στόχος είναι η ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και της προετοιμασίας για τη ζωή εκτός των ΚΦΑΑ. Η συμμετοχή στις Δημοκρατικές Κοινότητες συμβάλλει στην απόκτηση δεξιοτήτων όπως ο διάλογος, η συνεργασία, η επίλυση διαφορών, η κριτική σκέψη, η διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης και η συμμετοχή σε συλλογικές διαδικασίες, οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις έννοιες της ενεργού πολιτότητας και

της κοινωνικής ένταξης. Οι Δημοκρατικές Κοινότητες αποτελούν, έτσι, μια μορφή άσκησης προσομοίωσης κοινωνικής ένταξης σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον.

Παράλληλα, η συμμετοχή στις Δημοκρατικές Κοινότητες προάγει τη συναισθηματική νοημοσύνη, την ενσυναίσθηση και την ικανότητα ανάληψης προσωπικής και συλλογικής ευθύνης. Οι ανήλικοι εξασκούνται να σέβονται διαφορετικές απόψεις, να συναινούν και να συνθέτουν συλλογικές αποφάσεις.

Ακόμη, οι Δημοκρατικές Κοινότητες συμβάλλουν στη συλλογική ευθύνη και φροντίδα του χώρου των ΚΦΑΑ. Οι ανήλικοι δεν είναι απλοί και παθητικοί αποδέκτες υπηρεσιών και ωφελημάτων αλλά εμπλέκονται σε ζητήματα όπως η οργάνωση των κοινών χώρων, η τήρηση της καθαριότητας ή η ανάπτυξη πάσης φύσεως δραστηριοτήτων. Έτσι, ενισχύεται η ιδέα της «συν-ευθύνης» τήρησης της τάξης του χώρου και της από κοινού διαμόρφωσης της καθημερινότητας στο πλαίσιο της κοινής συμβίωσης.

Διασύνδεση με την τοπική κοινωνία: Τέλος, οι Δημοκρατικές Κοινότητες έχουν στόχο να ενισχύσουν τη διατομεακή συνεργασία και τη σύνδεση των παιδιών με ευρύτερους θεσμούς και δομές (π.χ. σχολείο, τοπική κοινωνία, οργανώσεις νέων), λειτουργώντας ως γέφυρα ανάμεσα στη ζωή εντός της δομής και στην κοινωνία. Με αυτό τον τρόπο, ενισχύεται η ορατότητα των ασυνόδευτων ανηλίκων ως ενεργών και ισότιμων μελών της κοινότητας και αποδομείται η εικόνα του «παθητικού δέκτη φροντίδας».

1.5. Οφέλη των Δημοκρατικών Κοινοτήτων για τους ασυνόδετους ανηλίκους

Η συμμετοχή των ασυνόδετων ανηλίκων σε Δημοκρατικές Κοινότητες εντός των ΚΦΑΑ δεν αποτελεί μόνο μια μορφή θεσμικής καινοτομίας, αλλά κυρίως μια πράξη παιδαγωγικής και κοινωνικής δικαιοσύνης. Οι κοινότητες αυτές προσφέρουν στους ανηλίκους ένα πλαίσιο σταθερότητας, ενδυνάμωσης και συμπερίληψης, όπου μπορούν να αναπτύξουν τις προσωπικές και κοινωνικές τους δεξιότητες, να εκφραστούν ελεύθερα και να επανακτήσουν τον έλεγχο πάνω στη ζωή τους. Η εμπειρία της συμμετοχής μετατρέπεται σε βίωμα που ενδυναμώνει και προετοιμάζει τα παιδιά για μια πιο ισότιμη και ενεργό κοινωνική ζωή. Στην ενότητα αυτή επιχειρούμε να απαντήσουμε στο ερώτημα «τι κερδίζουν οι ασυνόδετοι ανήλικοι, τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό/κοινωνικό επίπεδο, από τη συμμετοχή τους στις Δημοκρατικές Κοινότητες στα ΚΦΑΑ».

Ενδυνάμωση και ανάπτυξη αυτοεκτίμησης: Η συμμετοχή στις Δημοκρατικές Κοινότητες ενισχύει την ενδυνάμωση των ανηλίκων, προσφέροντάς τους τη δυνατότητα να δουν τη φωνή τους να αναγνωρίζεται και να λαμβάνεται υπόψη. Όταν τους δίνεται η ευκαιρία να εκφράσουν άποψη, να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων ή να αναλαμβάνουν ρόλους ευθύνης, ενδυναμώνεται η αυτοπεποίθηση και διαμορφώνεται η αίσθηση προσωπικής αξίας. Ιδιαίτερα για ανήλικους που έχουν βιώσει παραμέληση ή απαξίωση στο παρελθόν, η αίσθηση ότι η γνώμη τους μετράει επιδρά βαθιά στο ψυχισμό τους και συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας θετικής και υγιούς εσωτερικής εικόνας και αντίληψης εαυτού.

Ανάπτυξη κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων: Μέσω της συλλογικής συμμετοχής στις διαδικασίες μιας Δημοκρατικής Κοινότητας, οι ανήλικοι αναπτύσσουν κρίσιμες δεξιότητες ζωής, όπως η συνεργασία, η αποτελεσματική επικοινωνία, η διαχείριση διαφορών και η συμμετοχή σε συλλογικές διαδικασίες. Η εμπλοκή τους σε γενικές συνελεύσεις, σε ομάδες εργασίας ή σε ρόλους εκπροσώπησης προσφέρει ουσιαστικές ευκαιρίες άσκησης στην ομαδικότητα, στην αίσθηση ευθύνης και στη θεσμική συμπεριφορά. Παράλληλα, ενισχύονται δεξιότητες όπως η αυτοπειθαρχία, η προσαρμοστικότητα και η ικανότητα διατύπωσης απόψεων και επιχειρημάτων στο πλαίσιο συλλογικών διαδικασιών και σε συνθήκες διαλόγου.

Ενίσχυση της αίσθησης του ανήκειν και κοινωνική ένταξη: Η ένταξη και συμμετοχή σε μια Δημοκρατική Κοινότητα όπου κάθε ανήλικος έχει θέση, ρόλο και φωνή καλλιεργεί την αίσθηση του ανήκειν –ένα στοιχείο ιδιαίτερα κρίσιμο για παιδιά που βρίσκονται μακριά από τις οικογένειές τους και τις οικείες τους πολιτισμικές αναφορές. Η συλλογική δράση, η συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και η κοινή ευθύνη για τη ζωή της δομής δημιουργούν ένα νέο πλαίσιο συναισθηματικής και κοινωνικής ασφάλειας.

Δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης: Η δυνατότητα συνεργασίας, ανταλλαγής απόψεων και κοινής συνύπαρξης ενισχύει τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των ανηλίκων, αλλά και μεταξύ των ανηλίκων και των μελών του προσωπικού. Η ύπαρξη σταθερών θεσμών και προβλέψιμων διαδικασιών διευκολύνει την καλλιέργεια ενός πλαισίου ασφάλειας όπου η εμπιστοσύνη μπορεί να αναπτυχθεί και να λειτουργήσει θεραπευτικά.

Ανάκτηση του αισθήματος ελέγχου για τη ζωή τους και ενίσχυση αυτονομίας: Για πολλά ασυνόδετα ανήλικα άτομα, η εμπειρία της προσφυγικής διαδρομής και της ζωής εντός ενός συστήματος φιλοξενίας συνοδεύεται από την αίσθηση ότι στερούνται τον έλεγχο πάνω στις συνθήκες της καθημερινότητάς τους. Η διαρκής εξάρτηση από ενήλικες και θεσμούς, οι συνεχείς μετακινήσεις, αλλά και η απουσία σταθερών δομών συμμετοχής εντείνουν αυτό το βίωμα απώλειας αυτοδιάθεσης.

Η ένταξή τους σε μια Δημοκρατική Κοινότητα μπορεί να λειτουργήσει αντισταθμιστικά. Μέσω της δυνατότητας να διατυπώνουν άποψη, να συνδιαμορφώνουν κανόνες, να αναλαμβάνουν ρόλους και να συμμετέχουν σε συλλογικές αποφάσεις, οι ανήλικοι αποκτούν και πάλι τον έλεγχο σε ζητήματα που τους αφορούν άμεσα. Η αίσθηση αυτή της αυτονομίας –«έχω λόγο και επιρροή»– λειτουργεί ενδυναμωτικά και συμβάλλει στην ενίσχυση της ψυχολογικής ανθεκτικότητας.

Παράλληλα, η συμμετοχή συνεπάγεται και ανάληψη προσωπικής ευθύνης: για τις αποφάσεις, για τον κοινό χώρο, για την εύρυθμη λειτουργία της κοινότητας. Αυτός ο συνδυασμός αυτονομίας και ευθύνης δεν ενισχύει μόνο το αίσθημα ασφάλειας και σταθερότητας, αλλά προετοιμάζει ουσιαστικά τα παιδιά για τη συμμετοχή τους στη μελλοντική κοινωνική τους ζωή.

Προετοιμασία για τη συμμετοχή στην κοινωνία: Η Δημοκρατική Κοινότητα δεν είναι θεωρητικό σχήμα αλλά καθημερινή πρακτική. Από τις διαδικασίες της, οι ανήλικοι μαθαίνουν βιωματικά τι σημαίνει δημοκρατία: να συμμετέχεις, να ακούς, να συμφωνείς ή να διαφωνείς, να λογοδοτείς, να σέβεσαι. Η εμπειρία αυτή τους προετοιμάζει για τον ρόλο του ενεργού πολίτη στην κοινωνία και ενισχύει την εμπιστοσύνη τους σε θεσμούς και συλλογικές διαδικασίες.

Κατανόηση και αποδοχή της ετερότητας: Η πολυπολιτισμική σύνθεση των Δημοκρατικών Κοινοτήτων προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία άσκησης στην ανεκτικότητα και στον αλληλοσεβασμό. Οι ανήλικοι έχουν την ευκαιρία να συνυπάρχουν, να συνεργάζονται και να συναποφασίζουν με συνομηλικούς διαφορετικής καταγωγής, θρησκείας ή εμπειριών. Η καθημερινή επαφή σε συνθήκες ισοτιμίας ενισχύει την κοινωνική συνοχή και μειώνει την καχυποψία ή την προκατάληψη.

Ψυχολογική υποστήριξη και αποκατάσταση τραύματος: Η σταθερότητα, η αναγνώριση και η δυνατότητα έκφρασης που προσφέρει η Δημοκρατική Κοινότητα μπορούν να λειτουργήσουν επανορθωτικά για τους ανήλικούς που έχουν βιώσει ψυχικά τραύματα. Η ενεργός εμπλοκή σε έναν ασφαλή και συμπεριληπτικό χώρο μειώνει τα επίπεδα άγχους, ενισχύει την ανθεκτικότητα και παρέχει μηχανισμούς διαχείρισης δύσκολων βιωμάτων μέσω συλλογικής διαδικασίας και εμπειρίας.

✦ Η δημιουργία και λειτουργία Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ δεν αποτελεί απλώς μια συμπληρωματική παιδαγωγική πρακτική, αλλά μια κρίσιμη επιλογή υπέρ της ισοτιμίας, της ενδυνάμωσης και της ουσιαστικής κοινωνικής ένταξης των ασυνόδευτων ανηλίκων. Μέσω της συμμετοχής οι ανήλικοι αποκτούν φωνή, αναλαμβάνουν ευθύνη, αναπτύσσουν δεξιότητες και διαμορφώνουν προοπτικές. Το μοντέλο της Δημοκρατικής Κοινότητας δεν απαντά απλώς σε θεσμικές ή διοικητικές ανάγκες. Αγγίζει βαθιά τις ψυχολογικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της παιδικής εμπειρίας εντός των ΚΦΑΑ και τις μετασχηματίζει.

1.6. Προκλήσεις και περιορισμοί των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ

Παρά τα σημαντικά οφέλη που προσφέρει η δημιουργία και λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ, η εφαρμογή τους στην πράξη συνοδεύεται από ποικίλες προκλήσεις και περιορισμούς. Οι δυσκολίες αυτές δεν αναιρούν τη σημασία του εγχειρήματος, αλλά επιβάλλουν μια ρεαλιστική θεώρηση και τη διαμόρφωση προσαρμοστικών στρατηγικών. Παρακάτω αναλύονται οι βασικές διαστάσεις των δυσκολιών που ανακύπτουν κατά την υλοποίηση του θεσμού.

Θεσμικοί και διοικητικοί περιορισμοί: Η απουσία ρητής θεσμικής πρόβλεψης για τη σύσταση και λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα υφιστάμενα νομικά κείμενα, όπως η ΚΥΑ 187634/2023, περιορίζει τη δεσμευτικότητά τους και ενδέχεται να προκαλεί ασάφεια ως προς τις αρμοδιότητες και τη νομιμοποίηση της δράσης τους. Η έλλειψη σταθερής κανονιστικής βάσης δυσχεραίνει τη θεσμική εδραίωση του θεσμού και τον καθιστά ευάλωτο σε μεταβολές πολιτικής ή διοικητικής πρακτικής.

Παιδαγωγικές και λειτουργικές προκλήσεις: Η δημιουργία ενός συμμετοχικού πλαισίου απαιτεί τη συστηματική παιδαγωγική υποστήριξη και εμφύχωση των παιδιών, καθώς και την ανάπτυξη δεξιοτήτων τόσο από τους ανήλικους όσο και από το προσωπικό. Η απουσία κατάλληλης κατάρτισης των στελεχών σε συμμετοχικές μεθόδους, η έλλειψη σταθερού χρόνου και χώρου για συνελεύσεις ή η ανυπαρξία υλικοτεχνικής υποστήριξης μπορούν να λειτουργήσουν αποτρεπτικά. Παράλληλα, ο ρυθμός αλλαγής ή ανανέωσης των φιλοξενούμενων ενδέχεται να δυσκολεύει τη διατήρηση συνέχειας στη λειτουργία της κοινότητας.

Ψυχοκοινωνικές και πολιτισμικές δυσκολίες: Οι ανήλικοι που φιλοξενούνται στα ΚΦΑΑ φέρουν συχνά τραυματικά βιώματα, πολιτισμικές διαφορές και γλωσσικά εμπόδια που επηρεάζουν την ψυχική διάθεση και τη δυνατότητά τους να εμπλακούν ενεργά. Η επιφυλακτικότητα, η δυσπιστία απέναντι στους ενήλικες ή η εσωστρέφεια μπορεί να δυσχεραίνουν την αρχική συμμετοχή. Επιπλέον, οι πολιτισμικές αντιλήψεις για τη συμμετοχή, την ηγεσία ή το φύλο μπορεί να έρχονται σε αντίθεση με το δημοκρατικό και ισότιμο πλαίσιο που προωθεί η κοινότητα.

Περιορισμένη θεσμική και επαγγελματική ετοιμότητα: Η υλοποίηση των Δημοκρατικών Κοινοτήτων απαιτεί ένα επίπεδο θεσμικής ωριμότητας και επαγγελματικής ετοιμότητας που δεν είναι πάντοτε δεδομένο. Το προσωπικό των ΚΦΑΑ μπορεί να αντιμετωπίζει φόρτο εργασίας, έλλειψη σχετικής εκπαίδευσης ή ακόμη και επιφυλάξεις ως προς την ουσιαστικότητα της παιδικής συμμετοχής. Η έλλειψη κουλτούρας συνεργασίας και διαλόγου μεταξύ επαγγελματιών και παιδιών αποτελεί σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα.

Αβεβαιότητα, ασυνέχεια και κινητικότητα φιλοξενούμενων: Η προσωρινή φύση της φιλοξενίας στα ΚΦΑΑ και η συνεχής κινητικότητα των ανηλίκων ενδέχεται να υπονομεύουν τη σταθερότητα και τη μακροπρόθεσμη λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Οι συχνές μετακινήσεις, οι αστάθειες στο καθεστώς διαμονής ή ακόμη και η αποχώρηση βασικών μελών της κοινότητας, δυσχεραίνουν την ανάπτυξη συλλογικής ταυτότητας και διαρκούς συμμετοχής.

✦ Η αναγνώριση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι στα ΚΦΑΑ αποτελεί το πρώτο βήμα για την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Η ενσωμάτωση της λειτουργίας των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στο θεσμικό πλαίσιο, η επιμόρφωση του προσωπικού, η παροχή τεχνικής υποστήριξης και η υιοθέτηση κουλτούρας ενδυνάμωσης μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικά στην υπέρβασή τους. Η σταδιακή, ευέλικτη και βιωματική προσέγγιση στην εφαρμογή του θεσμού, σε συνδυασμό με την ενεργό εμπλοκή των παιδιών, αποτελεί στρατηγική απάντηση στις δυσκολίες που αναδύονται και ταυτόχρονα ενίσχυση της ίδιας της παιδαγωγικής του αξίας.

2. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

2.1 Βασικά γνωρίσματα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων

Η ίδρυση μιας Δημοκρατικής Κοινότητας σε ένα Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) προϋποθέτει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία διασφαλίζουν ότι το περιβάλλον φιλοξενίας είναι πραγματικά καταρχάς ασφαλές, και έπειτα δημοκρατικό και συμπεριληπτικό. Αυτά τα χαρακτηριστικά αποτελούν θεμελιώδεις παιδαγωγικές και θεσμικές αρχές, που καθοδηγούν όλες τις διαδικασίες και τις σχέσεις εντός της Κοινότητας.

2.1.1 Οι θεμελιώδεις όροι

Μια Δημοκρατική Κοινότητα χαρακτηρίζεται πρωτίστως από τα εξής στοιχεία:

- ✓ **Υποστηρικτικό περιβάλλον από το προσωπικό:** Το προσωπικό του ΚΦΑΑ διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος όπου οι ανήλικοι αισθάνονται ασφαλείς, αποδεκτοί και υποστηριζόμενοι. Οι εργαζόμενοι οφείλουν να ενθαρρύνουν τα παιδιά και τους εφήβους να συμμετέχουν, δείχνοντας έμπρακτα σεβασμό στις απόψεις τους και προσφέροντας καθοδήγηση χωρίς διάθεση επιβολής. Ένα υποστηρικτικό περιβάλλον θέτει τις βάσεις για όλα τα υπόλοιπα στοιχεία, καθώς χωρίς την ενεργό ενθάρρυνση και στήριξη από τους ενήλικες, οι ανήλικοι δύσκολα θα αισθανθούν αρκετά ενδυναμωμένοι ώστε να συμμετέχουν ισότιμα.
- ✓ **Ισότιμη συμμετοχή χωρίς αποκλεισμούς:** Κεντρική αρχή αποτελεί η διασφάλιση ότι όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που διαμένουν στη δομή έχουν ίσες ευκαιρίες να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων και στις δραστηριότητες της κοινότητας. Αυτό σημαίνει πως δεν γίνονται διακρίσεις ή αποκλεισμοί με βάση την ηλικία, το φύλο, την εθνικότητα, τη γλώσσα, τη θρησκεία ή οποιοδήποτε άλλο χαρακτηριστικό. Κάθε παιδί, ανεξάρτητα από το υπόβαθρό του, πρέπει να νιώθει ότι η γνώμη του είναι εξίσου πολύτιμη και ότι έχει το δικαίωμα να ακουστεί. Η ισότητα στις ευκαιρίες συμμετοχής καλλιεργεί ένα αίσθημα δικαιοσύνης και σεβασμού στην κοινότητα. Για παράδειγμα, αν κάποια παιδιά δυσκολεύονται με τη γλώσσα, το προσωπικό μπορεί να εξασφαλίσει μετάφραση ή εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης (όπως ζωγραφική ή παιχνίδια ρόλων) ώστε κανείς να μην μένει στο περιθώριο.
- ✓ **Σχέσεις εμπιστοσύνης, αλληλοσεβασμού και ενσυναίσθησης:** Μια δημοκρατική κοινότητα πρέπει να στηρίζεται σε υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις. Η εμπιστοσύνη μεταξύ των ανηλίκων και μεταξύ ανηλίκων και προσωπικού είναι θεμέλιο: τα παιδιά χρειάζεται να πιστεύουν ότι μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα χωρίς φόβο τιμωρίας ή χλευασμού. Ο αλληλοσεβασμός είναι εξίσου κρίσιμος –όλες οι απόψεις, ακόμα κι αν διαφέρουν, αντιμετωπίζονται με σεβασμό. Καλλιεργείται η ενσυναίσθηση, δηλαδή η ικανότητα να μπαίνει κανείς στη θέση του άλλου, ώστε τα μέλη της κοινότητας να κατανοούν και να αποδέχονται την ετερότητα των εμπειριών και των απόψεων. Το προσωπικό δίνει το παράδειγμα σεβόμενο τις ανάγκες και τα συναισθήματα των παιδιών,

ενώ παράλληλα διδάσκει στα παιδιά να δείχνουν σεβασμό το ένα προς το άλλο. Σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης και σεβασμού, ενισχύεται η συνοχή της ομάδας και δημιουργείται ένα ασφαλές «πλαίσιο» όπου οι ανήλικοι νιώθουν ότι ανήκουν και ότι η φωνή τους μετράει.

- ✓ **Δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων:** Οι αποφάσεις στη Δημοκρατική Κοινότητα λαμβάνονται με δημοκρατικό τρόπο, δηλαδή μέσω συλλογικών διαδικασιών όπου συμμετέχουν ενεργά οι ίδιοι οι ανήλικοι. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τακτικές συνελεύσεις όλων των παιδιών και του αρμόδιου προσωπικού, στις οποίες συζητούνται θέματα που αφορούν την καθημερινή ζωή στη δομή, προτείνονται αλλαγές ή νέες δραστηριότητες, και λαμβάνονται αποφάσεις από κοινού. Η διαδικασία μπορεί να γίνεται με ψηφοφορία (π.χ. πλειοψηφία) ή με συναίνεση όπου είναι εφικτό, διασφαλίζοντας ότι κάθε παιδί έχει λόγο στο αποτέλεσμα. Βασικό είναι να υπάρχουν σαφείς κανόνες που τηρούνται, όπως η ελεύθερη έκφραση απόψεων χωρίς διακοπή, ο σεβασμός στη σειρά προτεραιότητας ομιλίας, και η τήρηση πρακτικών (καταγραφή αποφάσεων). Οι δημοκρατικές διαδικασίες πρέπει να είναι διαφανείς: όλα τα μέλη γνωρίζουν πότε και πώς λαμβάνεται μια απόφαση, ποιο είναι το σκεπτικό της, καθώς και πώς θα εφαρμοστεί. Για παράδειγμα, τα πρακτικά μιας συνέλευσης ή οι αποφάσεις μπορεί να αναρτώνται σε κοινόχρηστο χώρο, σε γλώσσα κατανοητή από όλα τα παιδιά (ακόμα και με σκίτσα ή σύμβολα, αν χρειάζεται), ώστε να είναι όλοι ενημερωμένοι. Επιπλέον, η λογοδοσία αποτελεί μέρος των δημοκρατικών διαδικασιών: όσοι έχουν αναλάβει ρόλους (π.χ. οι εκπρόσωποι των παιδιών σε μια επιτροπή) οφείλουν να ενημερώνουν τα υπόλοιπα παιδιά για τις ενέργειές τους και να δέχονται ανατροφοδότηση ή κριτική. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά μαθαίνουν έμπρακτα τι σημαίνει υπευθυνότητα και ανάληψη ευθύνης στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής διαδικασίας.
- ✓ **Ενδυνάμωση της φωνής των ανηλίκων:** Τέλος, ένα ουσιώδες στοιχείο είναι η ενδυνάμωση των παιδιών –δηλαδή η συστηματική προσπάθεια να αποκτήσουν οι ανήλικοι αυτοπεποίθηση, δεξιότητες και ευκαιρίες, ώστε η φωνή τους να είναι λογική και τεκμηριωμένη και έτσι ασκεί επίδραση στη λήψη των αποφάσεων που τους αφορούν. Η ενδυνάμωση επιτυγχάνεται τόσο μέσω της παιδαγωγικής διαδικασίας (εκπαίδευση των παιδιών σε δεξιότητες επικοινωνίας, επίλυσης προβλημάτων, συνεργασίας κ.ά.) όσο και μέσω του βιώματος της συμμετοχής. Όταν οι ανήλικοι βλέπουν ότι οι προτάσεις και οι ιδέες τους εισακούγονται και επηρεάζουν τις αποφάσεις, αισθάνονται περισσότερη αυτοπεποίθηση να εκφραστούν. Το προσωπικό ενθαρρύνει ενεργά τα πιο ντροπαλά ή επιφυλακτικά παιδιά να μιλήσουν –για παράδειγμα μπορεί να τους δώσει χρόνο να προετοιμάσουν αυτά που θέλουν να πουν, να χρησιμοποιήσει δημιουργικές δραστηριότητες (όπως ένα «κουτί προτάσεων» όπου μπορούν ανώνυμα να ρίχνουν τις ιδέες τους, αν δυσκολεύονται να μιλήσουν δημόσια) και κυρίως να επιδεικνύει θετική στάση προς κάθε συνεισφορά. Η ενδυνάμωση συνδέεται στενά και με το δικαίωμα συμμετοχής: σύμφωνα με το Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κάθε παιδί έχει δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του σε κάθε θέμα που το αφορά και η γνώμη αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους ενήλικους. Στο πλαίσιο μιας Δημοκρατικής Κοινότητας, αυτό το δικαίωμα γίνεται πράξη και μάλιστα οι ανήλικοι εκπαιδεύονται να το ασκούν υπεύθυνα. Το

αποτέλεσμα είναι οι ανήλικοι να αισθάνονται κυρίαρχοι της ζωής τους σε μεγαλύτερο βαθμό, γεγονός που ενισχύει την αυτοεκτίμησή τους και τους προετοιμάζει για την ενεργό συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Συνολικά, τα παραπάνω βασικά στοιχεία αποτελούν τον κορμό μιας Δημοκρατικής Κοινότητας. Η ισότητα, η συμμετοχικότητα, η διαφάνεια, η λογοδοσία και η ενδυνάμωση της νεανικής φωνής συνθέτουν ένα περιβάλλον στο οποίο οι ασυνόδευτοι ανήλικοι όχι μόνο προστατεύονται και υποστηρίζονται, αλλά και αντιμετωπίζονται ως ενεργά μέλη με δικαιώματα και ευθύνες. Αυτές οι αρχές δεν παραμένουν σε θεωρητικό επίπεδο –πρέπει να αντικατοπτρίζονται στην καθημερινή λειτουργία της δομής, στις πρακτικές του προσωπικού και στις συμπεριφορές όλων των μελών της κοινότητας. Στις επόμενες ενότητες αναλύονται πιο συγκεκριμένα ο ρόλος του προσωπικού και τα πρακτικά βήματα προετοιμασίας για την εγκαθίδρυση μιας τέτοιας κοινότητας, ώστε οι παραπάνω αρχές να μετουσιωθούν σε πράξη.

2.1.2 Κύριες αρχές για ένα δημοκρατικό περιβάλλον φιλοξενίας

Οι κύριες αρχές που συνθέτουν ένα δημοκρατικό περιβάλλον φιλοξενίας στα ΚΦΑΑ αποτελούν τον οδηγό για κάθε απόφαση και ενέργεια κατά την ίδρυση και λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Οι αρχές αυτές εξασφαλίζουν ότι η κοινότητα λειτουργεί σύμφωνα με τις αξίες της δημοκρατίας και του σεβασμού των δικαιωμάτων του παιδιού.

Δεν είναι τυχαίο ότι οι αρχές που πρέπει να διέπουν το περιβάλλον φιλοξενίας είναι εν πολλοίς ίδιες ή παρόμοιες με αυτές που πρέπει να διέπουν τις ίδιες τις δημοκρατικές κοινότητες που θα δομησουν τα παιδιά. Αυτό σημαίνει ότι το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν δίνει, θα λέγαμε, το καλό παράδειγμα, και ταυτόχρονα δείχνει έμπρακτα τη σημασία των αρχών αυτών αλλά και γιατί πρέπει αυτές να υιοθετηθούν στις δικές τους δημοκρατικές κοινότητες.

Αν το περιβάλλον φιλοξενίας διεπόταν από άλλες, αντίθετες αρχές, θα ήταν υποκριτικό να ζητάμε από τα παιδιά να υιοθετήσουν τις «καλές» αρχές που η δομή δεν υιοθετεί. Επίσης, το περιβάλλον φιλοξενίας όχι μόνον «δίνει το καλό παράδειγμα», αλλά όντας εντέλει πραγματικά «φιλόξενο» αποδεικνύει γιατί είναι προς όφελος των παιδιών η υιοθέτηση των αρχών αυτών, όχι μόνον στη θεωρία, αλλά και στην πράξη, όπως τη βιώνουν στην καθημερινότητά τους. Συνεπώς, είναι σημαντικό να υπάρχει αυτή η ομοιότητα και σε θεωρητικό και σε πρακτικό επίπεδο.

Ειδικότερα, οι αρχές που πρέπει να διέπουν το περιβάλλον φιλοξενίας είναι οι εξής:

- ✓ **Ισότητα και Συμπερίληψη:** Κάθε ανήλικο άτομο έχει ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες εντός της Κοινότητας. Η αρχή της ισότητας σημαίνει ότι δεν επιτρέπονται διακρίσεις ή προνομιακή μεταχείριση, ότι όλοι οι ανήλικοι θεωρούνται ισότιμα μέλη της Κοινότητας. Αυτό πρακτικά συνεπάγεται ότι κάθε ανήλικος μπορεί να συμμετέχει στις συναντήσεις, να εκφέρει γνώμη και να συμβάλει στις δραστηριότητες, ανεξάρτητα από το φύλο, την εθνική ή πολιτισμική του προέλευση, τη γλώσσα που μιλά ή τυχόν ιδιαιτερότητες στην ανάπτυξή του. Η **συμπερίληψη** (ένταξη χωρίς αποκλεισμούς) συμπληρώνει την ισότητα, υπογραμμίζοντας ότι πρέπει να λαμβάνονται μέτρα ώστε κανένας ανήλικός να μην αποκλείεται λόγω γλωσσικών, πολιτισμικών ή άλλων φραγμών. Για παράδειγμα, εάν σε ένα ΚΦΑΑ φιλοξενούνται ανήλικα άτομα που δεν μιλούν

επαρκώς την κύρια γλώσσα επικοινωνίας, το προσωπικό οφείλει να μεριμνά για τη μετάφραση στη γλώσσα τους ή να χρησιμοποιεί εναλλακτικά μέσα επικοινωνίας (π.χ. μεταφρασμένο οπτικό υλικό, διερμηνεία κ.λπ.). Με αυτόν τον τρόπο, η αρχή της ισότητας δεν παραμένει ένα θεωρητικό ευχολόγιο, αλλά ενσωματώνεται στις καθημερινές πρακτικές: όλα τα άτομα συμμετέχουν επί ίσοις όροις και νιώθουν ότι ανήκουν στην ομάδα.

- ✓ **Συμμετοχικότητα:** Η έννοια της συμμετοχικότητας βρίσκεται στον πυρήνα της Δημοκρατικής Κοινότητας. Συνεπάγεται ότι οι ανήλικοι δεν είναι απλοί αποδέκτες αποφάσεων που λαμβάνουν οι ενήλικοι (τα μέλη του προσωπικού των ΚΦΑΑ), αλλά συμμετοχοί και συνδιαμορφωτές. Αυτή η αρχή επιβάλλει την ύπαρξη δομών και διαδικασιών μέσω των οποίων τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν απόψεις, να συζητούν ανοιχτά τα ζητήματα που τους απασχολούν και να συναποφασίζουν για θέματα της καθημερινότητάς τους στη δομή. Η παιδαγωγική διάσταση της συμμετοχικότητας έγκειται στο ότι τα παιδιά μαθαίνουν μέσω της πράξης: δοκιμάζουν να επιχειρηματολογήσουν, να πείσουν, να συμβιβαστούν και τελικά να καταλήξουν σε μια συλλογική απόφαση. Θεσμικά, η συμμετοχή δύναται να λαμβάνει τη μορφή τακτικών συζητήσεων στο πλαίσιο των συνελεύσεων των παιδιών, ανάδειξης εκπροσώπων τους, συμμετοχής τους στη διαμόρφωση ορισμένων κανόνων που ρυθμίζουν πρακτικά θέματα της καθημερινότητάς τους στο ΚΦΑΑ κ.ο.κ. Κρίσιμο είναι η συμμετοχή να μην είναι τυπική ή προσχηματική, αλλά οι απόψεις των παιδιών να έχουν ουσιαστικό αντίκρισμα. Αυτό απαιτεί από την πλευρά του προσωπικού διάθεση να αφουγκραστεί τα παιδιά και βούληση να υλοποιήσει τις αποφάσεις που λαμβάνονται συλλογικά, στο μέτρο του δυνατού, στο πλαίσιο της Κοινότητας. Για παράδειγμα, αν οι ανήλικοι αποφασίσουν ότι επιθυμούν να οργανώσουν μια αθλητική δραστηριότητα ή να αλλάξουν το πρόγραμμα του Σαββάτου, το προσωπικό οφείλει να σεβαστεί αυτή την απόφαση και να συνδράμει για την υλοποίησή της (εφόσον δεν αντίκειται σε κανονισμούς ασφαλείας ή άλλους περιορισμούς). Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι η συμμετοχή τους είναι πραγματική και βλέπουν απτά αποτελέσματα των επιλογών τους.
- ✓ **Διαφάνεια:** Η αρχή της διαφάνειας διασφαλίζει ότι όλες οι διαδικασίες και οι αποφάσεις στη Δημοκρατική Κοινότητα λαμβάνονται και ανακοινώνονται με ανοικτό και σαφή τρόπο. Τίποτε δεν γίνεται «πίσω από κλειστές πόρτες» όταν πρόκειται για θέματα που αφορούν την κοινότητα των παιδιών. Για παράδειγμα, αν πρόκειται να πραγματοποιηθεί μια συνέλευση, όλα τα παιδιά ενημερώνονται έγκαιρα για τον χρόνο, τον τόπο και την ατζέντα της συζήτησης. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, φροντίζουμε ώστε οι πληροφορίες (όπως τυχόν κανόνες ή περιορισμοί από τη διοίκηση του ΚΦΑΑ) να κοινοποιούνται στα παιδιά με τρόπο κατανοητό. Μετά τη λήψη αποφάσεων, αυτές καταγράφονται (π.χ. σε ένα βιβλίο πρακτικών ή σε έναν πίνακα ανακοινώσεων) και

κοινοποιούνται σε όλα τα μέλη. Η διαφάνεια ενισχύει την εμπιστοσύνη: τα παιδιά γνωρίζουν ότι δεν υπάρχουν κρυφές ατζέντες και ότι η συμβολή τους δεν θα αλλοιωθεί ή θα αγνοηθεί. Επίσης, η διαφάνεια προστατεύει και το ίδιο το εγχείρημα των συμμετοχικών διαδικασιών, καθώς αποτρέπει πιθανές παρανοήσεις ή ανυπόστατες φήμες, ενώ κάθε παιδί μπορεί ανά πάσα στιγμή να ζητήσει πληροφόρηση για το τι αποφασίστηκε και γιατί, και να λάβει σαφή απάντηση.

- ✓ **Λογοδοσία:** Η λογοδοσία συμπληρώνει τη διαφάνεια, εισάγοντας την έννοια της ευθύνης και της αποτίμησης των πράξεων. Σε μια Δημοκρατική Κοινότητα, τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικοι που έχουν συγκεκριμένους ρόλους υπόκεινται σε λογοδοσία απέναντι στην κοινότητα. Αυτό σημαίνει ότι όταν, για παράδειγμα, ένα παιδί έχει εκλεγεί ως εκπρόσωπος των υπολοίπων, έχει την ευθύνη να μεταφέρει ρητά τις απόψεις της ομάδας, να ενημερώνει τακτικά τα άλλα παιδιά για τις ενέργειές του και να λογοδοτεί για όσα κάνει στο πλαίσιο του ρόλου του. Αντίστοιχα, το προσωπικό λογοδοτεί στα παιδιά όσον αφορά τις δεσμεύσεις που αναλαμβάνει: εάν οι ανήλικοι αποφάσισαν κάτι και το προσωπικό υποσχέθηκε να το υποστηρίξει, οφείλει στη συνέχεια να εξηγήσει τί ενέργειες έγιναν, ποια αποτελέσματα είχαν ή αν δεν κατέστη δυνατό να υλοποιηθεί πλήρως μια απόφαση, να διευκρινίσει τους λόγους. Η κουλτούρα λογοδοσίας διδάσκει στους ανηλίκους ότι η εξουσία (ακόμα και η μικρή κλίμακας εξουσία που ασκούν μέσω των εκπροσώπων τους) συνεπάγεται ευθύνη. Επίσης, τους δίνει τη δυνατότητα να ασκήσουν εποικοδομητική κριτική και να βελτιώνουν τις διαδικασίες: για παράδειγμα, αν βλέπουν ότι κάποιος εκπρόσωπος δεν εκπληρώνει τον ρόλο του, μπορούν συλλογικά να το συζητήσουν και να ζητήσουν αλλαγή στάσης ή αλλαγή προσώπου.
- ✓ **Ενδυνάμωση και Αυτονομία της φωνής των παιδιών:** Μια θεμελιώδης παιδαγωγική αρχή είναι ότι τα παιδιά πρέπει σταδιακά να αποκτήσουν αυτονομία και δύναμη στη φωνή τους. Η κοινότητα λειτουργεί ως ένα «εργαστήριο προαγωγής δημοκρατίας», όπου οι ανήλικοι εκπαιδεύονται στο να διατυπώνουν απόψεις, να ακούν, να διαπραγματεύονται και να συνδιαμορφώνουν λύσεις. Ενδυνάμωση στην προκειμένη περίπτωση σημαίνει ότι τα παιδιά δεν λαμβάνουν απλώς χώρο να μιλήσουν, αλλά μαθαίνουν πώς να μιλούν αποτελεσματικά και με υπευθυνότητα. Το προσωπικό υιοθετεί παιδαγωγικές πρακτικές που δίνουν φωνή ακόμη και στα πιο ευάλωτα άτομα: για παράδειγμα, μπορεί να χρησιμοποιεί τεχνικές όπως οι «κύκλοι συζητήσεων ή απόψεων», όπου κάθε παιδί με τη σειρά θα παίρνει τον λόγο, ή να αναθέτει σε μικρότερες ομάδες να συζητούν ένα θέμα και μετά η κάθε ομάδα να παρουσιάζει τα συμπεράσματά της, ενθαρρύνοντας έτσι και όσα άτομα δυσκολεύονται να μιλήσουν μπροστά σε μεγάλη ομάδα. Παράλληλα, οι ανήλικοι πρέπει να ενθαρρύνονται να αναλάβουν πρωτοβουλίες, για παράδειγμα να οργανώσουν μια εκδήλωση ή να υλοποιήσουν μια δική τους πρόταση, καθώς έτσι αποκτούν εμπειρία στη διαχείριση της ελευθερίας και της ευθύνης τους. Στόχος είναι οι ανήλικοι να αισθάνονται κύριοι του εαυτού τους και ικανοί να επηρεάσουν το περιβάλλον τους. Αυτή η ενδυνάμωση συνδέεται με την ευρύτερη ανάπτυξη των παιδιών: αυξάνει την αυτοπεποίθησή τους, τα βοηθά να αναπτύξουν κριτική σκέψη και τα προετοιμάζει να συμμετέχουν ενεργά ως δημοκρατικοί πολίτες στο μέλλον. Επιπλέον, ανταποκρίνεται στις διεθνείς επιταγές περί δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς η δημιουργία κουλτούρας

ακρόασης των παιδιών και συμμετοχικών θεσμών ειδικά σε πλαίσια ιδρυματικής φροντίδας αποτελεί υποχρέωση της πολιτείας, και η αρχή της ενδυνάμωσης υλοποιεί ακριβώς αυτή τη δέσμευση στην πράξη.

✦ Η υιοθέτηση των παραπάνω θεμελιωδών αρχών δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια Κοινότητα στην οποία τα παιδιά αισθάνονται ασφαλή, όπου ο λόγος τους εισακούγεται και η άποψη τους υπολογίζεται. Αυτό όχι μόνο βελτιώνει την ποιότητα της ζωής τους κατά την παραμονή τους στα ΚΦΑΑ, αλλά συμβάλλει και στην ευρύτερη ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη, ενισχύοντας την προσαρμοστικότητά τους και την αίσθηση ότι αποτελούν ενεργά μέλη μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

2.2. Θεσμικά όργανα

Σκοπός της συγκρότησης των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) είναι η ενίσχυση της αυτενέργειας και της προσωπικής ανάπτυξης των ανηλίκων μέσω δομών που καλλιεργούν τη δημοκρατική συνείδηση, την αλληλεγγύη και την υπευθυνότητα. Πρακτικά, η συγκρότηση περιλαμβάνει την καθιέρωση θεσμικών μηχανισμών (συνελεύσεων, επιτροπών, εκπροσώπων) και διαδικασιών λήψης αποφάσεων. Ταυτόχρονα, πρέπει να διασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβαση όλων των παιδιών, ανεξαρτήτως γλωσσικών, πολιτισμικών ή άλλων χαρακτηριστικών. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η διαρκής ανατροφοδότηση των θεσμών αυτών από τα ίδια τα παιδιά, η διαφάνεια στη διαδικασία και η αποφυγή συγκεντρωτικών πρακτικών. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά αποκτούν ουσιαστικό ρόλο στη λειτουργία της δομής και προετοιμάζονται για την κοινωνική τους ένταξη σε δημοκρατικά συστήματα.

2.2.1 Συμμετοχή και ένταξη όλων των παιδιών

Η ένταξη όλων των παιδιών στις δημοκρατικές διαδικασίες αποτελεί κεντρική προτεραιότητα της προσπάθειας δημιουργίας των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Η **αρχή της καθολικής συμμετοχής** μεταφράζεται σε συγκεκριμένες πρακτικές που εγγυώνται την αντιπροσωπευτικότητα και τη συμπερίληψη. Για την επίτευξη του στόχου αυτού πρέπει να εφαρμόζονται μέθοδοι όπως:

(α) Η **παροχή διερμηνείας** κατά τις συνεδριάσεις και τις γενικές συνελεύσεις. Βέβαια, αυτό δεν είναι πάντοτε εφικτό, καθώς πάντοτε ελλοχεύει ο κίνδυνος να μην υπάρχει μια τέτοια δυνατότητα, επειδή, για παράδειγμα, την ημέρα της συνεδρίασης υπάρχει ένα έκτακτο συμβάν στο οποίο πρέπει να ανταποκριθεί ο διερμηνέας ή εάν υπάρχουν παιδιά για τα οποία η διερμηνεία δεν παρέχεται από το ΚΦΑΑ αλλά από εξωτερικό φορέα, οπότε και θα πρέπει να διερευνηθεί η διαθεσιμότητα. Για τις περιπτώσεις αυτές, θα πρέπει να παρέχονται ψηφιακά εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης, που πλέον δεν είναι κοστοβόρα, όπως ένα software αναγνώρισης και αυτόματης διερμηνείας σε άλλες γλώσσες είτε προφορικά είτε γραπτά (εφόσον οι ανήλικοι μπορούν να διαβάσουν

μία τουλάχιστον ευρέως χρησιμοποιούμενη, και πάντως καλυπτόμενη από το εργαλείο τεχνητής νοημοσύνης, γλώσσα).

(β) Η **δημιουργία οπτικοποιημένων εργαλείων και εντύπων σε πολλές γλώσσες**. Και για τη δημιουργία τέτοιων εντύπων με μείωση του κόστους μπορούν να χρησιμοποιηθούν εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης.

(γ) Η ενσωμάτωση **διαπολιτισμικών διαμεσολαβητών** από την ίδια ομάδα συνομηλίκων. Με τον τρόπο αυτό, οι εν λόγω ανήλικοι αναλαμβάνουν και έναν ρόλο που μπορεί να τονώσει την αυτοπεποίθησή τους και να τους κάνει πιο υπεύθυνους απέναντι στην ομάδα και την κοινότητα, αισθανόμενοι και την αξία του εθελοντισμού (όπως θα αναπτυχθεί και στο τέταρτο κεφάλαιο του Β' μέρους).

Επιπλέον, κατά την είσοδο ενός νέου παιδιού στο ΚΦΑΑ, θα πρέπει να πραγματοποιούνται βιωματικές δραστηριότητες εξοικείωσης, γνωριμίας, συνύπαρξης και παιχνιδοκεντρικές δράσεις συμμετοχής. Έτσι, το νεοεισερχόμενο παιδί θα αισθάνεται άμεσα μέρος μιας ζωντανής κοινότητας που το αποδέχεται.

2.2.2 Θεσμικά Όργανα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων

Τα θεσμικά όργανα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων αποτελούν θεμέλιο της λειτουργίας τους, διασφαλίζοντας τη θεσμική εκπροσώπηση των παιδιών, τη συστηματική προαγωγή του διαλόγου και τη λήψη συλλογικών αποφάσεων με δίκαιο και συμπεριληπτικό τρόπο. Η **Συνέλευση** είναι το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων, όπου συμμετέχουν όλα τα παιδιά του ΚΦΑΑ. Οι αποφάσεις της λαμβάνονται δημοκρατικά, κατά προτίμηση με ψηφοφορία και κατ' εξαίρεση, εφόσον διαφαίνεται ευρεία πλειοψηφία, δια βοής. Η **Συντονιστική Επιτροπή** συγκροτείται από τους εκπροσώπους της Κοινότητας και είναι υπεύθυνη για την υλοποίηση των αποφάσεων της Συνέλευσης και την παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Τέλος, **ο εκ περιτροπής Επικεφαλής**, έχει υποστηρικτικές αρμοδιότητες, χωρίς διακριτά προνόμια.

2.2.2.1 Συνέλευση

Η Συνέλευση των Παιδιών αποτελεί το ανώτατο θεσμικό όργανο της Δημοκρατικής Κοινότητας και εκφράζει συλλογικά τη βούληση όλων των παιδιών που διαμένουν στο ΚΦΑΑ. Έχει αποκλειστική αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων, διατύπωσης κανονιστικών ρυθμίσεων εσωτερικής λειτουργίας και ανάδειξης θεσμικών οργάνων εκπροσώπησης.

Η λειτουργία της Συνέλευσης βασίζεται στις θεμελιώδεις δημοκρατικές αρχές της συμμετοχής, όπως η ισοτιμία στη συμμετοχή, η ελευθερία έκφρασης και η προστασία των μειοψηφικών απόψεων. Η συμμετοχή σ' αυτήν είναι ελεύθερη, με ιδιαίτερη μάλιστα φροντίδα για παιδιά που αντιμετωπίζουν γλωσσικά, πολιτισμικά ή ψυχοκοινωνικά εμπόδια. Στα τελευταία θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή, χρόνος και διευκολύνσεις, προκειμένου να ενδυναμωθούν.

2.2.2.2 Συνεδριάσεις

Οι συνεδριάσεις της Συνέλευσης διεξάγονται τακτικά, με συχνότητα που καθορίζεται από την ολομέλεια (συστήνεται ανά 15 ημέρες ή μηνιαίως), σε χώρο που εξασφαλίζει ορατότητα και άνεση.

Η ημερήσια διάταξη προτείνεται και συντάσσεται από τη Συντονιστική Επιτροπή, αλλά οποιοδήποτε παιδί δύναται να προτείνει θέμα προς συζήτηση. Θα πρέπει να κοινοποιείται τουλάχιστον μία ημέρα πριν τη συνεδρίαση (π.χ. με ανάρτηση σε εμφανές σημείο ή πίνακα ανακοινώσεων της Κοινότητας).

Το προσωπικό του ΚΦΑΑ υποστηρίζει τη διαδικασία, παρέχοντας διερμηνεία και επικουρική βοήθεια για την κατανόηση και καταγραφή των αποφάσεων, χωρίς να συμμετέχει στη λήψη τους.

Η Συνέλευση συγκαλείται και εκτάκτως, εφόσον χρειαστεί.

Θα πρέπει να παρέχεται διερμηνεία και εικονογραφημένα μέσα, ώστε να διευκολυνθεί η κατανόηση για όλα τα μέλη.

Κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης τηρείται προκαθορισμένος χρόνος τοποθετήσεων, ενθαρρύνεται η εναλλαγή ομιλητών και αποθαρρύνεται η διακοπή. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με απλή πλειοψηφία, έπειτα από συζήτηση, εκτός αν συμφωνηθεί διαφορετικά για σοβαρότερα ζητήματα.

Τα κύρια σημεία των απόψεων και προτάσεων που ακούγονται κατά τη διάρκεια συνεδριάσεων της Συνέλευσης θα πρέπει να καταγράφονται συνοπτικά (ακόμη και με υποστήριξη από το προσωπικό εάν χρειάζεται).

Λήψη Αποφάσεων

Οι αποφάσεις λαμβάνονται με απλή πλειοψηφία, είτε με ανάταση χειρός και καταμέτρηση είτε με διαδικασία μυστικής ψηφοφορίας. Σε περίπτωση μυστικής ψηφοφορίας, τα μέλη του προσωπικού του ΚΦΑΑ υποστηρίζουν τη διαδικασία, διασφαλίζοντας το αδιάβλητο της διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση, ενθαρρύνεται η επίτευξη της μέγιστης δυνατής συναίνεσης.

Καθήκοντα και Αρμοδιότητες

Η Συνέλευση καθορίζει τις βασικές αρχές λειτουργίας της Κοινότητας, αξιολογεί και εγκρίνει προτάσεις για δράσεις και διατυπώνει συλλογικές προτάσεις προς τη διοίκηση του ΚΦΑΑ.

Η εκλογή των μελών της Συντονιστικής Επιτροπής διεξάγεται υπό την ευθύνη της Συνέλευσης, με μυστική ψηφοφορία, κατόπιν υποβολής υποψηφιοτήτων. Εξασφαλίζεται η ισότητα στη δυνατότητα υποβολής υποψηφιοτήτων, με πρόβλεψη για υποστηρικτικά μέτρα (διερμηνεία, συνοδεία κ.λπ.). Μετά την ολοκλήρωση της εκλογής, τα αποτελέσματα ανακοινώνονται δημόσια και καταγράφονται στο αρχείο πρακτικών.

2.2.2.3 Συντονιστική Επιτροπή

Η Συντονιστική Επιτροπή είναι το εκτελεστικό όργανο της Δημοκρατικής Κοινότητας και έχει ως αποστολή τη διαχείριση των εσωτερικών υποθέσεων της Κοινότητας, την προετοιμασία της ημερήσιας διάταξης της Συνέλευσης, την παρακολούθηση εφαρμογής των αποφάσεων και την επαφή με τη διοίκηση του ΚΦΑΑ.

Απαρτίζεται από τέσσερα (4) παιδιά (ή και περισσότερα, ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών του ΚΦΑΑ), που εκλέγονται από τη Συνέλευση με θητεία τεσσάρων μηνών, με δυνατότητα επανεκλογής. Οι εκλογές για τη Συντονιστική Επιτροπή πραγματοποιούνται υπό την εποπτεία της Συνέλευσης. Η υποβολή υποψηφιοτήτων συνοδεύεται από σύντομη παρουσίαση ενώπιον της Συνέλευσης. Οι ψήφοι

καταμετρώνται δημοκρατικά. Η σύνθεση πρέπει να αντικατοπτρίζει την ετερότητα του πληθυσμού του ΚΦΑΑ (γλώσσα, ηλικία, φύλο, πολιτισμικό υπόβαθρο). Προβλέπεται η δυνατότητα αναπληρωματικών μελών, ώστε να ενισχύεται η συμμετοχικότητα και η εκπαιδευτική διάσταση της διαδικασίας.

Συνεδριάσεις: Η Επιτροπή συνέρχεται σε εβδομαδιαία βάση (ή όπως αποφασίσει η Συνέλευση). Οι συζητήσεις οργανώνονται με σαφείς κανόνες επικοινωνίας: σεβασμός στη διαφορετική άποψη, μη διακοπή ομιλίας, χρόνος τοποθετήσεων. Προβλέπεται διαδικασία έκτακτων συσκέψεων για επείγοντα ζητήματα.

Λήψη Αποφάσεων: Η Συντονιστική Επιτροπή λαμβάνει αποφάσεις με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών. Οι συνεδριάσεις οργανώνονται με κατάρτιση ημερήσιας διάταξης και τηρούνται πρακτικά, τα οποία παραδίδονται στο αρχείο της Κοινότητας.

Καθήκοντα και Αρμοδιότητες: Η Συντονιστική Επιτροπή προετοιμάζει τις συνεδριάσεις της Συνέλευσης, ορίζοντας ημερήσια διάταξη και ενημερώνοντας τα μέλη της Κοινότητας. Η Συντονιστική Επιτροπή δύναται να απευθύνει ερωτήματα ή να ζητεί γνώμες από τη Συνέλευση, όταν τα θέματα απαιτούν ευρύτερη συναίνεση.

Η Συντονιστική Επιτροπή δεν αντικαθιστά τη Συνέλευση αλλά λειτουργεί επικουρικά. Οφείλει να τηρεί πρακτικά και να διασφαλίζει ότι η φωνή κάθε παιδιού εκπροσωπείται. Συγκεντρώνει, επεξεργάζεται και διαβιβάζει τα αιτήματα, τις ιδέες και τις προτάσεις των παιδιών.

Παρακολουθεί την εφαρμογή των αποφάσεων της Συνέλευσης και εισηγείται τρόπους υλοποίησης. Συντονίζει θεματικές δραστηριότητες που αποφασίζονται από τα παιδιά.

Διατηρεί επαφή και επικοινωνία με το προσωπικό της Δομής, χωρίς ιεραρχική εξάρτηση ή ρόλο διαμεσολάβησης σε διοικητικά ζητήματα.

2.2.2.4 Ο Επικεφαλής

Ο εκ περιτροπής Επικεφαλής (στο εξής Επικεφαλής) αποτελεί ειδικό ρόλο εντός της Συντονιστικής Επιτροπής. Ορίζεται εκ περιτροπής ανά μήνα με συναίνεση, ψηφοφορία ή κλήρωση μεταξύ των μελών της Συντονιστικής Επιτροπής.

Αρμοδιότητές του είναι ο συντονισμός των συνεδριάσεων της Συντονιστικής Επιτροπής, η υποδοχή νέων παιδιών στην Κοινότητα, καθώς και η επικοινωνία τόσο μεταξύ των διαφόρων ομάδων της Κοινότητας όσο και μεταξύ της Κοινότητας και του προσωπικού του ΚΦΑΑ σε διαδικαστικά ή διοικητικά θέματα.

Η θέση είναι καθαρά υποστηρικτική και δεν συνεπάγεται εξουσία λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, ο ρόλος του Επικεφαλής δεν περιλαμβάνει αρμοδιότητες ελέγχου ή εποπτείας. Η θητεία του Επικεφαλής δεν ανανεώνεται για το ίδιο πρόσωπο εντός τετραμήνου, με σκοπό να αποτραπεί η συγκέντρωση εξουσίας και να ενθαρρυνθεί η ισότιμη συμμετοχή.

Δομή Θεσμικών Οργάνων Δημοκρατικών Κοινοτήτων

2.3 Κανονισμός λειτουργίας των Δημοκρατικών Κοινοτήτων

Ο Κανονισμός Λειτουργίας των Δημοκρατικών Κοινοτήτων συντάσσεται και εγκρίνεται από τη Συνέλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων των ΚΦΑΑ, στο πλαίσιο της συγκρότησης των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Αποτελεί βασικό εργαλείο για τη διασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων στο πλαίσιο λειτουργίας των θεσμικών οργάνων της Δημοκρατικής Κοινότητας, καθορίζοντας τις

διαδικασίες, τις αρμοδιότητες και τους κανόνες που διέπουν την καθημερινή συλλογική ζωή τους.

Θεμελιώνεται στις αρχές της δημοκρατικής αντιπροσώπευσης, της συμμετοχικότητας, της ενδυνάμωσης των ανηλίκων, της λογοδοσίας και της διαπολιτισμικής ισότητας, και λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες της Συνέλευσης, της Συντονιστικής Επιτροπής και του Επικεφαλής.

Ο Κανονισμός έχει ιδιαίτερη σημασία επειδή δεν επιβάλλεται εξωτερικά, αλλά συνδιαμορφώνεται και υιοθετείται από τους ίδιους τους ανήλικους. Αυτό ενισχύει τη βιωματική τους κατανόηση των εννοιών της δημοκρατίας, της συλλογικής ευθύνης και της αυτορρύθμισης. Όταν οι ίδιοι οι ανήλικοι συμμετέχουν στη διαμόρφωση των κανόνων που διέπουν την κοινότητά τους, αποκτούν ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων και αναπτύσσουν δεξιότητες διαλόγου, συνεργασίας και επίλυσης συγκρούσεων. Ο Κανονισμός καθίσταται έτσι «κτήμα» τους, ενισχύοντας την αίσθηση αυτενέργειας και συλλογικής ευθύνης.

2.4 Παιδαγωγική και Υποστηρικτική Διάσταση

Η λειτουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας στα ΚΦΑΑ δεν περιορίζεται σε έναν θεσμικό ή διοικητικό ρόλο. Αντιθέτως, ενσωματώνει μια ισχυρή παιδαγωγική διάσταση, καθώς προσφέρει ένα περιβάλλον βιωματικής μάθησης, ενδυνάμωσης και ανάπτυξης κοινωνικών και πολιτικών δεξιοτήτων. Η συμμετοχή των παιδιών στη διαμόρφωση της καθημερινής τους ζωής με συλλογικές διαδικασίες αποτελεί ενεργό πεδίο μη τυπικής εκπαίδευσης με έμφαση στη δημοκρατία, τη συναισθηματική νοημοσύνη, την επίλυση συγκρούσεων και την κοινωνική ένταξη.

2.4.1 Παιδαγωγική Διάσταση και Εκπαιδευτική Υποστήριξη

Η Δημοκρατική Κοινότητα αποτελεί, καθεαυτή, ένα δυναμικό παιδαγωγικό εργαλείο. Οι θεσμοθετημένες διαδικασίες της –όπως οι συνελεύσεις, οι εκλογές, οι ρόλοι και η διαχείριση προτάσεων– παρέχουν ευκαιρίες ανάπτυξης δεξιοτήτων όπως η υπευθυνότητα, η ενεργός ακρόαση, η οργάνωση, η επιχειρηματολογία και η συνεργασία.

Προτείνεται η ενσωμάτωση δράσεων μη τυπικής εκπαίδευσης, που θα συνοδεύουν τη λειτουργία της Κοινότητας. Ενδεικτικά: εργαστήρια βιωματικής μάθησης (π.χ. για ανθρώπινα δικαιώματα, δημοκρατία, ισότητα), παιχνίδια ρόλων και προσομοιώσεις (π.χ. συνέλευσης, διαπραγμάτευσης), δραστηριότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας και ενδυνάμωσης.

Η υλοποίηση των δράσεων αυτών μπορεί να ενταχθεί σε εβδομαδιαίους θεματικούς κύκλους με την υποστήριξη του προσωπικού της δομής ή εξωτερικών εμψυχωτών. Συστήνεται η προσαρμογή των εργαλείων στις ηλικίες, τις γλωσσικές δεξιότητες και την ψυχοκοινωνική κατάσταση των παιδιών, καθώς και η ενεργός εμπλοκή τους στον σχεδιασμό των θεματικών.

2.4.2 Υποστήριξη από τη Δομή και Σύνδεση με Εξωτερικούς Φορείς

Η επιτυχής λειτουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας προϋποθέτει τη στήριξή της από το προσωπικό της Δομής, όχι ως επόπτες, αλλά ως διευκολυντές, συνοδοιπόροι και παιδαγωγικά υπεύθυνοι. Ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων, παιδαγωγών και λοιπών ειδικοτήτων είναι καθοριστικός για την ενίσχυση της συμμετοχής, την πρόληψη συγκρούσεων και την υποστήριξη των ευάλωτων παιδιών.

Η Δομή καλείται επίσης να αναπτύξει δίκτυο συνεργασιών με εξωτερικούς φορείς, όπως σχολεία, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης, ΜΚΟ, τοπικά συμβούλια νέων και κοινότητες μεταναστών. Με κοινές δράσεις, ανταλλαγές εμπειριών και εκπαιδευτικά προγράμματα, η Κοινότητα αποκτά πρόσβαση σε νέα ερεθίσματα και υποστηρίζεται στην προετοιμασία και στην ενεργό συμμετοχή των παιδιών στη δημόσια ζωή.

Ιδιαίτερα ωφέλιμη είναι η σύνδεση με φορείς ψυχικής υγείας και κοινωνικής ένταξης, προκειμένου να αντιμετωπίζονται έγκαιρα οι δυσκολίες που πιθανώς επηρεάζουν την ενεργό εμπλοκή των παιδιών. Παράλληλα, προτείνεται η δημιουργία ομάδων mentorship με τη συμμετοχή παλαιότερων ωφελούμενων ή νέων από την τοπική κοινωνία, υπό την καθοδήγηση ειδικών.

2.5 Δικτύωση και Θεσμική Αναγνώριση

Η βιωσιμότητα και η περαιτέρω ενίσχυση των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ προϋποθέτει την κατοχύρωση της λειτουργίας τους σε θεσμικό επίπεδο, καθώς και την ενεργό σύνδεσή τους με τοπικά, εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα. Η δημοκρατική εκπροσώπηση, η διατομεακή συνεργασία και η διασύνδεση με διαδικασίες χάραξης πολιτικής αποτελούν κρίσιμους άξονες για την αναγνώριση του θεσμού ως ουσιαστικό εργαλείο κοινωνικής ένταξης και παιδικής συμμετοχής.

2.5.1 Συμμετοχή σε Δίκτυα

Εκπρόσωποι των Δημοκρατικών Κοινοτήτων μπορούν να συμμετάσχουν σε θεσμοθετημένα ή άτυπα δίκτυα νεανικής συμμετοχής και διαλόγου. Ενδεικτικά

αναφέρονται τα τοπικά συμβούλια νέων και τα σχήματα διαπολιτισμικής νεανικής δράσης σε επίπεδο Δήμων και Περιφερειών.

Η ενεργός συμμετοχή σε τέτοιες διαδικασίες προσφέρει αναγνώριση του βιώματος των παιδιών ως φορέων κοινωνικού λόγου και συμβάλλει στη διαμόρφωση πολιτικών με βάση τις ανάγκες τους. Επιπλέον, επιτρέπει την πρόσβαση σε χώρους ανταλλαγής πρακτικών, εκπαίδευσης, και συνεργασίας με άλλα κινήματα ή δομές νέων.

Συνιστάται η παροχή υποστήριξης από τις Δομές για τη συμμετοχή των παιδιών σε τέτοιες πρωτοβουλίες (π.χ. συνοδεία, διερμηνεία, προετοιμασία), καθώς και η θεσμοθέτηση συνεργασιών με τοπικούς και διακρατικούς εταίρους προκειμένου να ενισχυθεί η φωνή των παιδιών στο δημόσιο πεδίο.

2.5.2 Πανελλαδική Επιτροπή Εκπροσώπων ΚΦΑΑ

Περαιτέρω, προτείνεται η δημιουργία δευτεροβάθμιου οργάνου εκπροσώπησης, «**Πανελλαδική Επιτροπή Εκπροσώπων ΚΦΑΑ**», το οποίο θα συγκροτείται από παιδιά που έχουν εκλεγεί στις Συντονιστικές Επιτροπές των κατά τύπους Δομών. Η κάθε Δομή μπορεί να αναδείξει ένα ή δύο αντιπροσώπους με ετήσια θητεία.

Η Επιτροπή αυτή θα λειτουργεί ως φορέας συντονισμού, ανταλλαγής καλών πρακτικών και διατύπωσης κοινών αιτημάτων προς θεσμικά όργανα, φορείς κοινωνικής πολιτικής και δημόσιες αρχές. Θα μπορεί να συνεδριάζει σε τακτικές περιόδους (π.χ. ανά εξάμηνο) είτε διαδικτυακά είτε σε πανελλαδικές διασκέψεις με την υποστήριξη του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής ή άλλων φορέων.

Πέραν της θεσμικής αξίας της, η σύσταση αυτής της Επιτροπής συμβάλλει στην ανάπτυξη πολιτειακής συνείδησης και συμμετοχής σε ευρύτερα δίκτυα συνηγορίας, ενώ προσφέρει στα παιδιά ευκαιρίες αλληλεπίδρασης με συνομηλίκους από άλλες περιοχές, πολιτισμούς και εμπειρίες.

3. ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Η σαφής αποτύπωση των ρόλων, των αρμοδιοτήτων και των ευθυνών των μελών των Δημοκρατικών Κοινοτήτων, καθώς και του προσωπικού που τις υποστηρίζει, αποτελεί θεμέλιο για την ομαλή και δίκαιη λειτουργία τους. Η ενότητα αυτή εξειδικεύει τις λειτουργικές παραμέτρους κάθε οργάνου, διαχωρίζει συμβουλευτικούς από αποφασιστικούς ρόλους, και προτείνει μηχανισμούς συνεργασίας με τη διοίκηση και τους επαγγελματίες της Δομής.

3.1 Ρόλοι και Αρμοδιότητες στο πλαίσιο συμμετοχής στα Θεσμικά Όργανα

Μέλη της Συνέλευσης: Τα μέλη της Συνέλευσης έχουν το δικαίωμα να εκφράζονται, να ψηφίζουν, να υποβάλλουν προτάσεις, να ζητούν διευκρινίσεις και να ενημερώνονται για τις αποφάσεις που επηρεάζουν την καθημερινότητά τους. Έχουν, επίσης, την υποχρέωση να σέβονται τις διαδικασίες, να ακούν τους άλλους με σεβασμό και να τηρούν τις αποφάσεις που λαμβάνονται.

Μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής: Τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής φέρουν αυξημένη ευθύνη για την εύρυθμη λειτουργία της Κοινότητας. Οργανώνουν τις συνεδριάσεις, συλλέγουν αιτήματα, συντάσσουν την ημερήσια διάταξη, τηρούν πρακτικά και συντονίζουν την εκτέλεση των αποφάσεων. Λειτουργούν με διαφάνεια, ανακοινώνουν τακτικά τις ενέργειές τους και λογοδοτούν ενώπιον της Συνέλευσης. Τα μέλη της δεσμεύονται να λειτουργούν με διαφάνεια, να τηρούν λογοδοσία και να ενεργούν χωρίς προσωπικό όφελος.

Επικεφαλής: Ο Επικεφαλής συντονίζει τις συνεδριάσεις της Επιτροπής, εξασφαλίζει την ομαλή ροή, προάγει τον σεβασμό και διευκολύνει την επικοινωνία με το προσωπικό και τη διοίκηση του ΚΦΑΑ, χωρίς να έχει αποφασιστικό ρόλο. Λειτουργεί

υποστηρικτικά και αναλαμβάνει την ευθύνη της ομαλής ένταξης των νέων παιδιών. Η θητεία του είναι τετράμηνη και δεν επαναλαμβάνεται πριν την πάροδο τετραμήνου.

Η διάκριση συμβουλευτικών και αποφασιστικών αρμοδιοτήτων είναι ουσιώδης. Οι αποφάσεις που αφορούν άμεσα τη ζωή της κοινότητας λαμβάνονται από τη Συνέλευση, που αποτελεί το αποφασιστικό όργανο. Η Συντονιστική Επιτροπή και ο Επικεφαλής έχουν συμβουλευτικό και οργανωτικό ρόλο. Εισηγούνται θέματα και κάνουν προτάσεις, αλλά δεν αποφασίζουν αυτόνομα. Οι προτάσεις τους τίθενται στη Συνέλευση για έγκριση.

3.2 Ευθύνες και Λογοδοσία

Όλα τα μέλη των θεσμικών οργάνων υποχρεούνται να ασκούν τα καθήκοντά τους με συνέπεια, διαφάνεια και σεβασμό στις δημοκρατικές αρχές και σύμφωνα με την αρχή της λογοδοσίας. Τα μέλη των οργάνων δεσμεύονται να τηρούν πρακτικά των συναντήσεών τους και να απαντούν σε ερωτήσεις των παιδιών. Η ανάληψη ρόλων γίνεται με γνώμονα τη συμμετοχικότητα και την αποτροπή συγκέντρωσης εξουσίας. Η εκ περιτροπής ανάθεση, η ευθύνη ανά ομάδες και η αναλογική εκπροσώπηση ως προς τη γλώσσα, το φύλο και την ηλικία συμβάλλουν στη δίκαιη κατανομή των ρόλων.

Σε περίπτωση απουσίας, αδράνειας ή αποχώρησης μέλους, προβλέπεται η δυνατότητα αντικατάστασης από αναπληρωματικό ή νέα εκλογική διαδικασία. Οι ρόλοι κατανέμονται με κυκλική εναλλαγή για να αποτρέπεται η συγκέντρωση εξουσίας και να διασφαλίζεται η ισότητα.

Σε περίπτωση παραβίασης των αρχών της Κοινότητας (π.χ. παρεμπόδιση διαδικασιών, εκφοβισμός, παραπληροφόρηση, εξουσιαστική συμπεριφορά), το θέμα εισάγεται προς συζήτηση στη Συντονιστική Επιτροπή, η οποία δύναται να απευθύνει σύσταση ή να παραπέμψει το θέμα στη Συνέλευση για απόφαση. Η Συνέλευση μπορεί να ζητήσει αντικατάσταση μέλους ή προσωρινή αναστολή από συγκεκριμένο ρόλο. Σε σοβαρότερες περιπτώσεις (π.χ. παραβίαση κανονισμού του ΚΦΑΑ ή ενδοομαδική βία), η υπόθεση παραπέμπεται στη Διοίκηση του ΚΦΑΑ και ενδέχεται να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός της δομής για τη λήψη προστατευτικών μέτρων.

3.3 Ο Ρόλος του Προσωπικού του ΚΦΑΑ

Το προσωπικό δεν έχει ρόλο στη λήψη αποφάσεων αλλά στηρίζει τις παιδαγωγικές και οργανωτικές ανάγκες της Κοινότητας. Διευκολύνει την κατανόηση και εφαρμογή των διαδικασιών, ενισχύει την ψυχροσυναισθηματική σταθερότητα των μελών, και συμβάλλει στην ομαλή διεξαγωγή των συνεδριάσεων, χωρίς παρέμβαση στο περιεχόμενο.

Οι επαγγελματίες (π.χ. παιδαγωγοί, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι) ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των παιδιών χωρίς να επιβάλλονται. Παρατηρούν, καταγράφουν δυσκολίες συμμετοχής και παρεμβαίνουν μόνο όταν διακυβεύεται η ασφάλεια ή η ισοτιμία της συμμετοχής.

3.4 Συνεργασία με τη Διοίκηση και τον Συντονιστή του ΚΦΑΑ

Η θεσμοθέτηση σταθερής, δομημένης συνεργασίας μεταξύ της Δημοκρατικής Κοινότητας και της διοίκησης του ΚΦΑΑ ενισχύει τη διαφάνεια, τη συμμετοχική διακυβέρνηση και τη λειτουργική αποτελεσματικότητα. Ο Συντονιστής της Δομής μπορεί να συμμετέχει, εφόσον προσκληθεί, σε συνελεύσεις της Κοινότητας για την παροχή πληροφοριών ή την ανταλλαγή απόψεων σχετικά με ζητήματα που αφορούν την καθημερινότητα. Ωστόσο, ο Συντονιστής δεν έχει δικαίωμα παρέμβασης στο περιεχόμενο των αποφάσεων, αλλά έχει ρόλο ενημερωτικό, διαμεσολαβητικό και υποστηρικτικό.

Επιπλέον, προτείνεται η καθιέρωση τακτικής συνάντησης (π.χ. ανά μήνα ή ανά δίμηνο) με ημερήσια διάταξη θεμάτων που θέτουν τα παιδιά και υλοποιείται σε περιβάλλον αμοιβαίου σεβασμού, με παρουσία, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, και παιδαγωγού-διερμηνέα. Τα θέματα μπορεί να σχετίζονται με τη χρήση κοινών χώρων, τα ωράρια, τη βελτίωση καθημερινών συνθηκών, τη βελτίωση διατροφικών επιλογών, την οργάνωση και υποστήριξη εκδηλώσεων κ.ά.

Η συνεργασία με τους εθελοντές και τα λοιπά στελέχη της Δομής θεμελιώνεται σε σχέσεις εμπιστοσύνης, συνέπειας και διαρκούς επικοινωνίας. Η ενεργός εμπλοκή τους προϋποθέτει σαφή ενημέρωση για τον κανονισμό λειτουργίας της Δημοκρατικής Κοινότητας και τις δημοκρατικές διαδικασίες που έχουν θεσπιστεί από τα ίδια τα παιδιά. Μέσω της επαναλαμβανόμενης παρουσίας και της παιδαγωγικής καθοδήγησης, οι εθελοντές καλούνται να λειτουργούν υποστηρικτικά και συμπληρωματικά, σεβόμενοι τον συλλογικό χαρακτήρα και την αυτονομία της Κοινότητας, αποφεύγοντας κάθε ανταγωνιστική ή επιβλητική στάση.

4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Οι Δημοκρατικές Κοινότητες στα ΚΦΑΑ αναπτύσσονται σε ένα πολύπλοκο και πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Η ενεργός συμμετοχή παιδιών με διαφορετικά βιώματα, ανάγκες και προσδοκίες ενισχύει τη δημοκρατική κουλτούρα αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί προκλήσεις. Το παρόν κεφάλαιο αναλύει τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες, τις στρατηγικές επίλυσης διαφορών και συγκρούσεων, καθώς και τις παιδαγωγικές μεθόδους διαλόγου και διαμεσολάβησης που συμβάλλουν στην ενίσχυση της συλλογικής συνοχής και εμπιστοσύνης.

Η προαγωγή του διαλόγου και η καλλιέργεια κουλτούρας διαμεσολάβησης αποτελούν βασικούς πυλώνες για τη διατήρηση της συνοχής και της δημοκρατικής λειτουργίας των Κοινοτήτων. Η ύπαρξη συγκρούσεων δεν είναι ένδειξη αποτυχίας, αλλά φυσικό και αναμενόμενο φαινόμενο σε κάθε πολυφωνικό συλλογικό πλαίσιο. Η πρόκληση έγκειται στο πώς οι κοινότητες μετασχηματίζουν τις συγκρούσεις σε ευκαιρίες αμοιβαίας κατανόησης και συλλογικής εξέλιξης. Η ενότητα αυτή αναλύει τα βασικά εργαλεία, ρόλους και δεξιότητες που μπορούν να υποστηρίξουν μια τέτοια παιδαγωγική και λειτουργική προσέγγιση.

Η ύπαρξη θεσμικά κατοχυρωμένων και λειτουργικά ενεργών Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνοδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) αποτελεί πρόκληση και ταυτόχρονα αναγκαιότητα. Ως ζωντανές μορφές συλλογικής συγκρότησης, οι κοινότητες αυτές αλληλεπιδρούν με σύνθετες κοινωνικές, πολιτισμικές και ψυχοσυναισθηματικές πραγματικότητες. Στη συνέχεια αναλύει σε βάθος τις κοινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες, τις αρχές και πρακτικές επίλυσης διαφορών και συγκρούσεων, καθώς και τις παιδαγωγικές στρατηγικές για την καλλιέργεια διαλόγου, διαμεσολάβησης και ειρηνικής συνύπαρξης.

4.1. Κοινές προκλήσεις εντός των δημοκρατικών κοινοτήτων

Η σύσταση μιας δημοκρατικής κοινότητας σε ένα ΚΦΑΑ απαιτεί τη συνάντηση παιδιών με διαφορετικές εμπειρίες, γλώσσες, θρησκείες, ηλικίες και επίπεδα συναισθηματικής ωριμότητας. Η πολυμορφία αυτή δημιουργεί ένα δυναμικό αλλά και απαιτητικό πεδίο συγκρότησης συλλογικών θεσμών. Οι κύριες προκλήσεις εντοπίζονται σε πέντε άξονες:

Γλωσσικά και επικοινωνιακά εμπόδια: Πολλά παιδιά δεν μιλούν επαρκώς ελληνικά ή άλλες κοινές γλώσσες επικοινωνίας. Αυτό δημιουργεί προβλήματα κατανόησης και συμμετοχής στις διαδικασίες. Ακόμη και όταν υπάρχει διερμηνεία, το συναίσθημα ότι 'δεν ανήκουν' ενισχύεται. Χρειάζονται σταθεροί μηχανισμοί ενίσχυσης της συμμετοχής, όπως εικονικά εργαλεία, σχήματα ομαδικής υποστήριξης, μη λεκτικές μορφές έκφρασης.

Πολιτισμικές διαφορές: Οι πολιτισμικές αντιλήψεις για την εξουσία, τον λόγο, τη συλλογικότητα ή το φύλο ενδέχεται να έρχονται σε σύγκρουση και να προκαλέσουν

αμοιβαίες παρερμηνείες. Για παράδειγμα, σε κάποιες κουλτούρες, η άμεση έκφραση διαφωνίας θεωρείται προσβολή. Χρειάζεται εκπαίδευση για την πολιτισμική ευαισθησία και καλλιέργεια κανόνων κοινής συμβίωσης βασισμένων στον σεβασμό.

Ψυχοσυναισθηματική επιβάρυνση: Η ψυχοσυναισθηματική κατάσταση των παιδιών αποτελεί επίσης κρίσιμο παράγοντα. Η εμπειρία του ξεριζωμού, της απώλειας και της αβεβαιότητας επιβαρύνει συχνά την ικανότητα των παιδιών να συνεργάζονται, να εμπιστεύονται και να συμμετέχουν ενεργά. Οι κρίσεις αυτοεκτίμησης, η καχυποψία ή η εσωστρέφεια είναι συχνά εμπόδια που πρέπει να αναγνωρίζονται και να υποστηρίζονται παιδαγωγικά. Οι κοινότητες οφείλουν να λειτουργούν σε σύνδεση με τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, και να προσφέρουν ασφαλή, μη επικριτικά περιβάλλοντα.

Άνιση κατανομή ρόλων: Ένα ακόμη πρόβλημα που καταγράφεται είναι η συγκέντρωση ρόλων και επιρροής στα ίδια άτομα. Παιδιά με αυξημένη αυτοπεποίθηση, γλωσσικές δεξιότητες ή εμπειρία σε συλλογικές διαδικασίες τείνουν να κυριαρχούν, αφήνοντας άλλα μέλη σε παθητικό ρόλο. Χρειάζονται συστήματα εναλλαγής, εκπαίδευση στις ευθύνες του ρόλου και συνειδητοποίηση των συνεπειών του αποκλεισμού. Οριζόντια συμμετοχή δεν σημαίνει απουσία καθοδήγησης, αλλά διαμοιρασμένη ευθύνη. Εάν δεν προβλεφθούν μηχανισμοί εναλλαγής και ενδυνάμωσης, η κοινότητα κινδυνεύει να χάσει τον συμπεριληπτικό της χαρακτήρα.

Μη σεβασμός των θεμελιωδών αρχών της Κοινότητας: Ελλοχεύει πάντοτε ο κίνδυνος –όπως εξάλλου και στη δημοκρατία εντός ενός κράτους– οι ειλημμένες με δημοκρατική διαδικασία, δηλαδή πλειοψηφικά, αποφάσεις είτε να έρχονται σε αντίθεση με το κανονιστικό πλαίσιο ή τη θεσμική συγκρότηση και τις κρατικά παρεχόμενες παροχές του ΚΦΑΑ αφενός είτε να ευνοούν την πιο πολυπληθή ομάδα προσφύγων του ΚΦΑΑ (πχ. Αιγύπτιοι) έναντι άλλης ομάδας (π.χ. Αφγανοί), δηλαδή να μην λαμβάνουν υπόψη τους στην ουσία την αρχή της ίσης μεταχείρισης. Όπως και στη δημοκρατία εντός του κράτους η αρχή της πλειοψηφίας βρίσκει όριο στις ουσιαστικές θεμελιώδεις αρχές (π.χ. της απαγόρευσης δυσμενών διακρίσεων και της ισότητας), έτσι πρέπει να συμβαίνει και εντός των ΚΦΑΑ. Και αυτή η συνειδητοποίηση, ότι δηλαδή ούτε με τη δύναμη ούτε όμως με την πλειοψηφία μπορούν να εισαχθούν ανισότητες, βίαιες συμπεριφορές, αποκλεισμοί και δυσμενείς διακρίσεις, είναι σημαντική να υπάρξει μέσα από την εκπαίδευση των ανηλίκων διαμενόντων στα ΚΦΑΑ. Αυτό είναι πολύ σημαντικό και για τη ζωή τους εκτός ΚΦΑΑ, η γνώση και συνειδητοποίηση ότι υπάρχουν όρια, που διαγράφονται από τον συνταγματικό χάρτη της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία πρέπει όλοι να σέβονται, όσο διαβιούν στην ελληνική –και άρα ευρωπαϊκή– κοινωνία.

4.2. Επίλυση διαφορών και διαχείριση συγκρούσεων.

Η ύπαρξη διαφορών και συγκρούσεων είναι αναμενόμενη σε κάθε ενεργό κοινότητα ατόμων. Το κρίσιμο δεν είναι μόνο η αποφυγή τους, αλλά και η διαχείρισή τους με τρόπους που ενισχύουν τη συλλογική μάθηση και ενδυναμώνουν τις σχέσεις μεταξύ των μελών της Κοινότητας.

4.2.1 Καθορισμός Θεσμικού Πλαισίου Διαχείρισης Εντάσεων

Η αντιμετώπιση διαφορών εντός της Δημοκρατικής Κοινότητας απαιτεί ένα σαφώς καθορισμένο πλαίσιο το οποίο να είναι θεσμικά κατοχυρωμένο και κατανοητό από όλα τα μέλη. Αυτό περιλαμβάνει συγκεκριμένους κανόνες συμπεριφοράς, διαδικασίες διαχείρισης διαφωνιών και κώδικα δεοντολογίας.

Οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν το θεσμικό αυτό πλαίσιο είναι: η μηδενική ανοχή στη βία, η εμπιστευτικότητα, η διασφάλιση ισοτιμίας λόγου, και η ύπαρξη ασφαλούς μηχανισμού υποβολής παραπόνων ή αιτημάτων για στήριξη από ειδικούς.

4.2.2 Εσωτερικές Διαδικασίες Επίλυσης Διαφορών

Η επίλυση διαφορών μπορεί να επιτευχθεί αρχικά από τις υφιστάμενες θεσμικές δομές της Δημοκρατικής Κοινότητας.

Η **Συντονιστική Επιτροπή** μπορεί να λειτουργήσει ως πρώτος χώρος υποδοχής και διαχείρισης προβλημάτων. Τα μέλη της, με την υποστήριξη του προσωπικού, μπορούν να εντοπίσουν πότε μια διαφορά χρήζει άμεσης παρέμβασης και πότε μπορεί να οδηγηθεί σε διάλογο.

Η **Συνέλευση** αποτελεί τον κύριο μηχανισμό διαχείρισης διαφορών. Ειδικές συνεδριάσεις μπορούν να οργανωθούν για σημαντικά ζητήματα όπου κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να ακουστεί. Οι διαδικασίες (π.χ. έγκαιρη ενημέρωση, τήρηση ίσου χρόνου τοποθέτησης για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, λήψη συλλογικής απόφασης, τήρηση πρακτικών) πρέπει να είναι διαφανείς και να διασφαλίζονται από ουδέτερο πρόσωπο (π.χ. από τον Επικεφαλής). Η διαδικασία διαχείρισης διαφορών πρέπει να εστιάζει πρωτίστως στην αποκατάσταση της σχέσης και όχι στην τιμωρία.

Σε περιπτώσεις προσωπικών συγκρούσεων μεταξύ ανηλίκων, μπορεί να ενεργοποιηθεί ένα σύστημα προφορικής διαβούλευσης ή διαμεσολάβησης. Η παρουσία τρίτου προσώπου (Επικεφαλής ή μέλους προσωπικού) ως ουδέτερου διαμεσολαβητή ενδείκνυται, προκειμένου να αποφεύγονται οι αντιπαραθέσεις και να ενισχύεται η προσπάθεια ανάπτυξης διαλόγου.

Ωστόσο, σε περιπτώσεις διαφορών ή συγκρούσεων που σχετίζονται με σοβαρότερα ζητήματα όπως εκφοβισμός ή άλλη επιθετική συμπεριφορά, διακρίσεις ή παραβιάσεις κανόνων του ΚΦΑΑ, απαιτείται η ενημέρωση ή ακόμη και η παραπομπή της υπόθεσης στο προσωπικό του ΚΦΑΑ για ανάληψη δράσης (αξιολόγηση του περιστατικού και διαχείριση).

4.2.3 Στήριξη από το προσωπικό/ψυχολόγο όταν απαιτείται

Το προσωπικό της Δομής, και ειδικά οι ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, παίζουν κρίσιμο ρόλο στην υποστήριξη διαδικασιών συμφιλίωσης. Μπορούν να προετοιμάσουν τα ασυνόδευτα ανήλικα για συμμετοχή σε διαμεσολαβητικές διαδικασίες, να λειτουργήσουν ως τρίτα μέρη με διευκολυντικό ρόλο ή να εξετάσουν, μαζί με τα εμπλεκόμενα μέρη, τα συναισθήματα και τα βιώματά τους.

Σε περιπτώσεις που σχετίζονται με τραύμα, εσωτερική βία ή βαθιά ρήξη σχέσεων, η συμμετοχή ειδικευμένου προσωπικού είναι κρίσιμη και αναγκαία, καθώς απαιτείται εξειδίκευση στη διαχείριση συναισθηματικών εκρήξεων και στην αποκατάσταση σχέσεων με τρόπο που να διασφαλίζει την ψυχολογική ασφάλεια και την

αξιοπρέπεια όλων των εμπλεκομένων, εξασφαλίζοντας ένα υποστηρικτικό και μη στιγματιστικό περιβάλλον για όλα τα άτομα.

4.2.4 Σεβασμός στη Γνώμη Όλων-Μη Εκδικητική Αντιμετώπιση

Κάθε διαδικασία επίλυσης διαφορών πρέπει να βασίζεται στην αναγνώριση της ισότητας των μελών και του δικαιώματός τους να εκφράζονται χωρίς φόβο αντιποίνων. Η διαχείριση συγκρούσεων δεν πρέπει να οδηγεί στην περιθωριοποίηση των «εμπλεκομένων» ατόμων, αλλά στην επανένταξή τους στη συλλογική διαδικασία με υποστήριξη.

Ο στόχος πρέπει να είναι η αποκατάσταση, η κατανόηση των επιπτώσεων, και η ανάληψη ευθύνης με θετικό τρόπο. Η Δημοκρατική Κοινότητα πρέπει να συνιστά ένα ασφαλές περιβάλλον όπου οι διαφωνίες δεν αποτελούν κίνδυνο αλλά ευκαιρία για συλλογική μάθηση.

4.3. Προώθηση του διαλόγου και της διαμεσολάβησης

4.3.1 Δεξιότητες Επικοινωνίας: Ενεργητική Ακρόαση, Σεβασμός Ρόλων, Επίλυση Χωρίς Βία

Η ανάπτυξη και καλλιέργεια των επικοινωνιακών δεξιοτήτων είναι κομβική για τη λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Η ενεργητική ακρόαση σημαίνει ότι το κάθε άτομο ακούγεται με προσοχή, χωρίς διακοπή, με στόχο την κατανόηση και όχι την απάντηση. Η τήρηση των ρόλων κατά τη διάρκεια των συζητήσεων (π.χ. συντονιστής, εισηγητής, διαμεσολαβητής, διερμηνέας) διασφαλίζει τη ροή και την ισοτιμία στη συμμετοχή.

Η αποφυγή επιθετικής γλώσσας, η χρήση μηνυμάτων από τη δική τους οπτική (π.χ. «νιώθω ότι...», «καταλαβαίνω ότι...», «έχω την εντύπωση ότι...») και η ενεργοποίηση ερωτήσεων διερεύνησης και διασαφήνισης καλλιεργούν μια κουλτούρα μη βίαιης επικοινωνίας. Όλα τα μέλη πρέπει να εκπαιδεύονται στη διαχείριση έντονων συναισθημάτων, στην αυτορρύθμιση και στην αναγνώριση του τρόπου που η δική τους στάση επηρεάζει το σύνολο.

4.3.2 Ορισμός «Μεσολαβητών» (Παιδιά ή Προσωπικό) σε Ήπιες Συγκρούσεις

Η ύπαρξη μεσολαβητών, παιδιών ή ενηλίκων, είναι πρακτική ευρέως διαδεδομένη σε σχολικές ή κοινοτικές δομές με έντονη παιδαγωγική βάση. Στα ΚΦΑΑ μπορεί να καθιερωθεί ο ρόλος των «μαθητευόμενων μεσολαβητών», δηλαδή ασυνόδευτων ανήλικων που εκπαιδεύονται με την υποστήριξη προσωπικού του ΚΦΑΑ για να διευκολύνουν ήπιες συζητήσεις μεταξύ συνομηλίκων.

Ο ρόλος του μεσολαβητή είναι ουδέτερος. Διευκολύνει τη συζήτηση, διασφαλίζει ότι τηρούνται οι κανόνες ακρόασης και βοηθά τα μέρη να διατυπώσουν τα αισθήματα και τις ανάγκες τους. Οι ενήλικες μπορούν να υποστηρίξουν αυτή τη διαδικασία μέσω εποπτείας, ενίσχυσης και παρατήρησης.

4.3.3 Χρήση Εργαλείων Μη Τυπικής Εκπαίδευσης: Παιχνίδια Ρόλων, Κύκλοι Διαλόγου, Ομάδες Αναστοχασμού

Η μη τυπική εκπαίδευση προσφέρει πληθώρα βιωματικών δραστηριοτήτων που καλλιεργούν την επικοινωνία, τη συνεργασία και τη συναισθηματική νοημοσύνη. Προτείνεται η συστηματική χρήση εργαλείων όπως:

- ✓ Παιχνίδια ρόλων: τα παιδιά ενσαρκώνουν διαφορετικές θέσεις σε υποθετικές συγκρούσεις και εξασκούνται στη διαπραγμάτευση.
- ✓ Κύκλοι διαλόγου: κάθε μέλος μιλά με σειρά, χωρίς διακοπή, γύρω από ένα θέμα με στόχο την αμοιβαία κατανόηση.
- ✓ Ομάδες αναστοχασμού: μετά από δύσκολες συνεδρίες, γίνεται αναστοχασμός με ερωτήσεις όπως «τι πήγε καλά;», «πώς ένιωσα;», «τι μπορούμε να αλλάξουμε;».

Η αξιοποίηση αυτών των εργαλείων προσφέρει έναν ασφαλή χώρο για την επεξεργασία εμπειριών, ενισχύει τη συνοχή της ομάδας και προετοιμάζει το έδαφος για θετικές, μη συγκρουσιακές αντιδράσεις σε μελλοντικές προκλήσεις. Η τακτική ένταξή τους στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα ενισχύει τη βιωματική μάθηση και προάγει την ενσυναίσθηση, τη συνεργασία και την αποδοχή της ετερότητας.

✦ Η ενίσχυση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων, η δημιουργία ρόλων μεσολάβησης και η τακτική ενσωμάτωση εργαλείων μη τυπικής εκπαίδευσης διαμορφώνουν τις συνθήκες για μια κοινότητα ανθεκτική στις εντάσεις και ανοιχτή στη μετασχηματιστική μάθηση. Η καλλιέργεια εμπιστοσύνης, η δυνατότητα ασφαλούς έκφρασης και η προώθηση της συνεργατικής επίλυσης διαφορών αποτελούν όχι μόνο πρακτικές προστασίας των παιδιών αλλά και πυλώνες δημοκρατικής συγκρότησης και ενδυνάμωσης. Οι Δημοκρατικές Κοινότητες δεν είναι απλώς χώροι συζήτησης, αλλά πεδία διαπραγμάτευσης, σεβασμού και συγκατοίκησης στην ετερότητα.

5. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η εύρυθμη και ουσιαστική λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ δεν εξαρτάται μόνο από τους εσωτερικούς θεσμούς, τα παιδιά και το προσωπικό, αλλά και από την ύπαρξη ενός ευρύτερου πλαισίου στήριξης και διασύνδεσης με την κοινωνία. Οι εξωτερικοί παράγοντες διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην ενδυνάμωση, προστασία και ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων, ενώ η αλληλεπίδραση με φορείς και κοινότητες επιτρέπει την ανταλλαγή γνώσης, πόρων και αξιών. Το παρόν κεφάλαιο εστιάζει στους βασικούς εξωτερικούς φορείς, αναδεικνύοντας τη σημασία της συνεργασίας για τη δημοκρατική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.

5.1 Εξωτερικοί Φορείς και Υπηρεσίες Υποστήριξης Ασυνόδευτων Ανηλίκων

Η δικτύωση με φορείς που εξειδικεύονται στην υποστήριξη ανηλίκων αποτελεί στρατηγική αναγκαιότητα για τις Δομές. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, διεθνείς οργανισμοί, κοινωνικές υπηρεσίες και δομές ψυχικής υγείας παρέχουν υπηρεσίες όπως νομική βοήθεια, ψυχοκοινωνική στήριξη, εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις κοινωνικής ένταξης. Η παρουσία τους στη ζωή των Κοινοτήτων ενισχύει την πολυεπίπεδη προσέγγιση στην υποστήριξη των παιδιών.

Η συνεργασία μπορεί να περιλαμβάνει την πραγματοποίηση εκπαιδεύσεων για τη Δημοκρατική Κοινότητα, την παροχή εργαλείων ενδυνάμωσης, τη συμμετοχή σε συναντήσεις ή/και την ανταλλαγή καλών πρακτικών. Ο ρόλος των εξωτερικών επαγγελματιών είναι συμβουλευτικός και ενισχυτικός, χωρίς παρεμβατική διάθεση.

5.2 Ρόλος των Τοπικών Αρχών

Οι τοπικές αρχές –ιδίως οι Δήμοι και οι περιφερειακές κοινωνικές δομές– μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην αποδοχή και κοινωνική ενσωμάτωση των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Μέσω συνεργασιών με τις κοινωνικές υπηρεσίες, τις σχολικές επιτροπές, τα Κέντρα Κοινότητας ή τις δημοτικές πολιτιστικές και αθλητικές δομές, είναι δυνατό να διευκολυνθεί η πρόσβαση των παιδιών σε δραστηριότητες και πόρους που ενισχύουν την αίσθηση του ανήκειν.

Επιπλέον, μπορούν να προσφέρουν υποστήριξη στις πρωτοβουλίες των Κοινοτήτων, παραχωρώντας χώρους, συνδιοργανώνοντας εκδηλώσεις ή ενισχύοντας την προβολή των δράσεων σε τοπικά μέσα και φορείς. Η συμπερίληψη των παιδιών σε δημοτικές διαδικασίες διαβούλευσης (όπου είναι θεσμικά εφικτό) αποτελεί ισχυρό εργαλείο ενδυνάμωσης και αναγνώρισης της συμμετοχής τους.

5.3 Ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών

Η κοινωνία των πολιτών, μέσω συλλόγων, ομάδων εθελοντών, πολιτιστικών σωματείων ή πρωτοβουλιών νέων, μπορεί να λειτουργήσει ως πολλαπλασιαστής των παιδαγωγικών και κοινωνικών στόχων των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Η συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις, σε κοινές πρωτοβουλίες, σε βιωματικά προγράμματα προάγει τη δικτύωση, την αποδοχή και την εμπιστοσύνη.

Οι Δημοκρατικές Κοινότητες μπορούν να καλλιεργήσουν σχέσεις με οργανώσεις νέων, μη κερδοσκοπικούς πολιτιστικούς φορείς και ομάδες συνηγορίας. Με αυτή τη συνεργασία, τα παιδιά αποκτούν πρόσβαση σε ευρύτερες εμπειρίες συμμετοχής, ενώ ταυτόχρονα η κοινωνία μαθαίνει από τις ιστορίες και τη δράση τους.

5.4 Ρόλος της Τοπικής Κοινότητας

Η τοπική κοινότητα, ως κοινωνικός ιστός, διαμορφώνει τις συνθήκες αποδοχής ή απόρριψης της παρουσίας των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η ορατότητα των παιδιών και η ένταξή τους στην τοπική ζωή δεν επιτυγχάνεται μόνο θεσμικά αλλά και καθημερινά: στις πλατείες, στα καταστήματα, στις γειτονιές.

Η επικοινωνία της Κοινότητας με τοπικούς πολίτες, εκπαιδευτικούς, επαγγελματίες ή γονείς, η συμμετοχή σε κοινές δράσεις, οι επισκέψεις σε χώρους πολιτισμού, οι αθλητικές και εικαστικές συνεργασίες, ενισχύουν τη σύνδεση και τη δημιουργία μιας θετικής ταυτότητας εντός του κοινωνικού πλαισίου. Η αποδοχή των παιδιών και η αμφίδρομη σχέση με την κοινότητα είναι ο δρόμος προς την πραγματική κοινωνική ενσωμάτωση.

Η λειτουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων δεν μπορεί να παραμείνει εσωστρεφής. Η δικτύωση με φορείς, θεσμούς και πολίτες ενισχύει την ποιότητα της εμπειρίας των παιδιών και διευρύνει το κοινωνικό τους πεδίο δράσης. Ο συνδυασμός της εσωτερικής αυτο-οργάνωσης με την εξωτερική διασύνδεση δημιουργεί βιώσιμες, ανοιχτές και συμπεριληπτικές κοινότητες που λειτουργούν ως πρότυπα για την κοινωνία των πολιτών.

6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ, ΑΝΑΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Η αξιολόγηση και η συνεχής ανατροφοδότηση αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία κάθε δημοκρατικής διαδικασίας και είναι θεμελιώδη για τη λειτουργία και τη βιωσιμότητα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ. Δεν νοείται κοινότητα που δεν μαθαίνει από την εμπειρία της, που δεν προσαρμόζεται ή που δεν αποτυπώνει τη συλλογική της πορεία μέσα στον χρόνο. Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει τις μεθόδους παρακολούθησης και αξιολόγησης, τους μηχανισμούς ανατροφοδότησης και τις στρατηγικές για τη μακροχρόνια βιωσιμότητα και την εδραίωση της δημοκρατικής λειτουργίας.

6.1 Παρακολούθηση της Λειτουργίας και Αξιολόγηση της Συμμετοχής

Η παρακολούθηση της λειτουργίας της Κοινότητας πρέπει να βασίζεται τόσο σε ποσοτικά όσο και σε ποιοτικά δεδομένα. Η συστηματική καταγραφή της παρουσίας των παιδιών, της συχνότητας συνεδριάσεων, των θεμάτων που συζητούνται και των αποφάσεων που λαμβάνονται παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τη σταθερότητα και συνέπεια της λειτουργίας.

Τα ποιοτικά στοιχεία είναι εξίσου σημαντικά: ποιος συμμετέχει ενεργά; Ακούγονται όλες οι φωνές; Υπάρχει ισοτιμία λόγου; Η αξιολόγηση της συμμετοχής μπορεί να γίνεται μέσω εργαλείων όπως:

- ✓ Δελτία αυτοαξιολόγησης των παιδιών
- ✓ Εβδομαδιαίοι κύκλοι αναστοχασμού
- ✓ Παρατήρηση από προσωπικό και συντονιστές
- ✓ Ανοικτές ή ανώνυμες φόρμες σχολίων

Η αξιολόγηση πρέπει να προσανατολίζεται στη βελτίωση, την υποστήριξη και την ενδυνάμωση των παιδιών.

6.2 Ανατροφοδότηση από τα Παιδιά και Βελτιωτικές Παρεμβάσεις

Η ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών προϋποθέτει ότι η φωνή τους ακούγεται και επηρεάζει τις αποφάσεις. Για τον σκοπό αυτό, απαιτούνται διαφανείς και σταθεροί μηχανισμοί ανατροφοδότησης. Οι Δημοκρατικές Κοινότητες μπορούν να καθιερώσουν τακτικές «ημέρες αναθεώρησης», στις οποίες συζητούνται εμπειρίες, δυσκολίες και προτάσεις βελτίωσης.

Η ανώνυμη έκφραση απόψεων μπορεί να ενισχυθεί με ειδικά «κουτιά προτάσεων» ή έντυπα σχολίων, προσβάσιμα και απλά. Η Συντονιστική Επιτροπή οφείλει να συγκεντρώνει και να συστηματοποιεί την ανατροφοδότηση, ώστε να διαμορφώνει σχέδια δράσης και να τα επιστρέφει στη Συνέλευση προς υιοθέτηση.

6.3 Συνεχής Υποστήριξη από το Προσωπικό

Το προσωπικό της Δομής διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ενίσχυση της ανατροφοδότησης και στην υποστήριξη της εφαρμογής αλλαγών. Η παρουσία του στις συνεδριάσεις της Συντονιστικής Επιτροπής, η διαθεσιμότητα για ατομικές συζητήσεις και η **δημιουργία κλίματος ασφάλειας** ενθαρρύνουν την έκφραση και την εμπιστοσύνη. Το προσωπικό πρέπει να λειτουργεί ως καταλύτης για τη θετική αλλαγή: να εμψυχώνει, να εντοπίζει ανισότητες στη συμμετοχή, να προτείνει διορθώσεις με διακριτικότητα και να συνοδεύει τα παιδιά στη διαδικασία του αναστοχασμού και της ευθύνης.

6.4 Εξασφάλιση της Βιωσιμότητας της Κοινότητας

Η βιωσιμότητα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων συνδέεται με την ικανότητα της Δομής να μεταφέρει εμπειρία, μνήμη και θεσμική συνέπεια στα νέα μέλη. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με καταγραφή πρακτικών, διατήρηση αρχείου, δημιουργία εγχειριδίου για νέους εκπροσώπους και ανάδειξη «μέντορα» μεταξύ των παιδιών.

Η ενίσχυση των παιδιών με μειωμένη συμμετοχή απαιτεί στοχευμένες παρεμβάσεις, όπως η διά ζώσης υποστήριξη από μεγαλύτερους συνομηλίκους (peer mentoring), εργαστήρια ενδυνάμωσης και ευέλικτες μορφές εκπροσώπησης. Η συμμετοχή δεν πρέπει να είναι προνόμιο των λίγων, αλλά δικαίωμα για όλους.

6.5 Σύνδεση της Κοινότητας με τη γενική Στρατηγική του ΚΦΑΑ

Οι Δημοκρατικές Κοινότητες δεν μπορούν να λειτουργούν ξεχωριστά από τη συνολική εκπαιδευτική στρατηγική του ΚΦΑΑ. Η φιλοσοφία της συμμετοχής, της δημοκρατίας και του σεβασμού πρέπει να διατρέχει όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής της Δομής. Η στήριξη από τη διοίκηση, η ένταξη της Δημοκρατικής Κοινότητας στον Κανονισμό λειτουργίας, η διασφάλιση ορατότητας της δράσης μέσω εκδηλώσεων, ενημερωτικών φυλλαδίων ή συνεργασιών με εξωτερικούς φορείς ενισχύουν την αναγνώριση και τη δυναμική της Κοινότητας.

✦ Η αξιολόγηση, η ανατροφοδότηση και η συνεχής στήριξη των Δημοκρατικών Κοινοτήτων αποτελούν προϋπόθεση για τη σταθερή λειτουργία και την ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών. Με επαναλαμβανόμενους κύκλους παρατήρησης, αναστοχασμού και προσαρμογής, οι κοινότητες εξελίσσονται και εδραιώνονται. Η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων –ασυνόδευτων ανηλίκων, προσωπικού, αλλά και εξωγενών κοινωνικοπολιτικών δρώντων– αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την οικοδόμηση μιας δημοκρατικής κοινότητας με ανθεκτικά θεμέλια, συλλογική συνείδηση και προσανατολισμό σε ένα ουσιαστικά συμπεριληπτικό μέλλον.

7. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ ΤΟΥ ΣΤΑ ΚΦΑΑ

7.1. Γενικά

Η αποτελεσματική αξιοποίηση του Οδηγού για τις Δημοκρατικές Κοινότητες στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) προϋποθέτει συστηματική προετοιμασία, συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών και ευθυγράμμιση με τις ιδιαιτερότητες της κάθε Δομής. Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει τη μεθοδολογική προσέγγιση για την εισαγωγή του Οδηγού, εστιάζοντας στην κατάρτιση του προσωπικού και των παιδιών, στην έναρξη της εφαρμογής, στην επίβλεψη της διαδικασίας και στη χρήση εκπαιδευτικών εργαλείων και καλών πρακτικών.

Η επιτυχής εισαγωγή του Οδηγού προϋποθέτει προσήλωση στις παιδαγωγικές αρχές της συμμετοχής, της συμπερίληψης και της συλλογικότητας. Η κατάλληλη προετοιμασία του προσωπικού, η ενδυνάμωση των παιδιών, η παρακολούθηση της εφαρμογής και η αξιοποίηση εκπαιδευτικών εργαλείων αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους για τη θεμελίωση ενός ζωντανού και λειτουργικού θεσμού Δημοκρατικής Κοινότητας.

7.1.1 Εκπαίδευση Προσωπικού

Η εκπαίδευση του προσωπικού αποτελεί κρίσιμο παράγοντα επιτυχίας. Περιλαμβάνει την κατανόηση των αρχών του Οδηγού, τη γνώση των θεσμικών οργάνων των Δημοκρατικών Κοινοτήτων, αλλά και δεξιότητες διευκόλυνσης, υποστήριξης συμμετοχής, επικοινωνίας με παιδιά, διαχείρισης διαφωνιών και διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης.

7.1.2 Εκπαίδευση Ανηλίκων

Η ενημέρωση και εκπαίδευση των ανηλίκων είναι καθοριστικής σημασίας για την ενεργό και ουσιαστική συμμετοχή τους. Την εκπαίδευση αυτή θα αναλάβει προσωπικό του προγράμματος «Πυξίδα», το οποίο θα πρέπει να προσληφθεί άμεσα, προκειμένου και το ίδιο να επιμορφωθεί με βάση τον παρόντα Οδηγό.

Προτείνεται η διοργάνωση εισαγωγικών συνεδριών με διαδραστικό χαρακτήρα για την εξοικείωση με τις έννοιες: κοινότητα, συμμετοχή, συνέλευση, εκπροσώπηση, συνεργασία. Μέσω βιωματικών ασκήσεων, κύκλων συζήτησης και οπτικοακουστικών υλικών, προωθείται η κατανόηση και εμπέδωση της λειτουργίας της Κοινότητας.

7.1.3 Έναρξη Λειτουργίας της Δημοκρατικής Κοινότητας

Η δημιουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας σηματοδοτείται με τη σύγκληση μιας πρώτης συνεδρίασης που ανακοινώνει επίσημα την έναρξη της λειτουργίας της Δημοκρατικής Κοινότητας. Σ' αυτήν παρουσιάζονται οι βασικές αρχές, γίνεται συζήτηση και διαβούλευση, και προγραμματίζονται οι επόμενες συνεδρίες. Η υποστήριξη από το προσωπικό είναι διακριτική, με στόχο την ενθάρρυνση της αυτενέργειας των παιδιών.

7.1.4 Επίβλεψη/Εποπτεία της Διαδικασίας

Η εφαρμογή του Οδηγού πρέπει να συνοδεύεται από **τακτική παρακολούθηση και υποστήριξη**. Προτείνεται η ανάθεση σε ένα μέλος του προσωπικού του ρόλου του 'συνδέσμου' μεταξύ της Κοινότητας και της διοίκησης. Παράλληλα, συστήνεται μηνιαία εσωτερική αξιολόγηση της πορείας, με καταγραφή δυσκολιών και καλών πρακτικών.

7.2. Ρόλος του προσωπικού στη δημιουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας

Η μετάβαση από τη θεωρία στην πράξη, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πώς θα κινητοποιηθεί το προσωπικό και πώς θα οργανωθούν τα πρώτα βήματα του εγχειρήματος. Σ' αυτήν την ενότητα εξετάζουμε αφενός τον ρόλο και τις ευθύνες του προσωπικού του ΚΦΑΑ, και αφετέρου τα συγκεκριμένα βήματα προετοιμασίας που απαιτούνται πριν και κατά την έναρξη λειτουργίας μιας Δημοκρατικής Κοινότητας.

Ρόλος και ευθύνες του προσωπικού: Το προσωπικό του ΚΦΑΑ (κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί, φροντιστές, συντονιστής κ.ά.) έχει έναν διττό ρόλο στην ανάπτυξη της Δημοκρατικής Κοινότητας: είναι τόσο εγγυητής των αρχών που προαναφέρθηκαν, όσο και διευκολυντής των διαδικασιών όπου συμμετέχουν τα παιδιά. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι το προσωπικό οφείλει:

- ✓ **Να υιοθετήσει στάση σεβασμού και μη-κατευθυντικότητας:** Αντί να υπαγορεύει λύσεις, το προσωπικό πρέπει να αφήνει χώρο στους ανηλίκους να εκφραστούν και να βρίσκουν οι ίδιοι λύσεις, παρεμβαίνοντας μόνο για να παράσχει καθοδήγηση, πληροφορίες ή για να εγγυηθεί ότι τηρούνται οι κανόνες. Η στάση αυτή απαιτεί εκπαίδευση και αυτοσυνειδησία από τους εργαζόμενους, καθώς πολλοί ίσως είναι συνηθισμένοι σε ένα πιο ιεραρχικό μοντέλο. Στο δημοκρατικό πλαίσιο, ο ρόλος τους μετατοπίζεται: γίνονται μέντορες και διευκολυντές παρά εντολείς.
- ✓ **Να διασφαλίζει την προστασία και την ευημερία των παιδιών:** Παρότι δίνεται χώρος στα παιδιά να αυτο-οργανωθούν και να αποφασίσουν, το προσωπικό παραμένει υπεύθυνο για την ασφάλεια και την ευημερία τους. Έτσι, έχει την ευθύνη να παρεμβαίνει εάν κάτι θέτει σε κίνδυνο κάποιο παιδί (σωματικά ή ψυχολογικά) ή αν κάποια απόφαση των παιδιών παραβιάζει θεμελιώδη δικαιώματα. Για παράδειγμα, αν σε μια συζήτηση προκύψει έντονη σύγκρουση μεταξύ παιδιών με κίνδυνο να στιγματιστεί κάποιο παιδί, ο υπεύθυνος πρέπει να μεσολαβήσει, να επιβάλει τυχόν απαραίτητα όρια και να υπενθυμίσει τις αρχές του σεβασμού. Επίσης, το προσωπικό πρέπει να φροντίζει ώστε οι αποφάσεις των παιδιών να ευθυγραμμίζονται με το νομοθετικό πλαίσιο και τον κανονισμό λειτουργίας του ΚΦΑΑ, ως εκ τούτου να μην επιτρέπει αποφάσεις που θα μπορούσαν να βλάψουν τα παιδιά ή να αντίκεινται στους κανόνες που διέπουν το ΚΦΑΑ. Αυτό όμως πρέπει να γίνεται με τρόπο επεξηγηματικό και όχι απορριπτικό, να εξηγούνται με σαφήνεια οι λόγοι στα παιδιά, ώστε να γίνεται κατανοητό ότι η παρέμβαση του προσωπικού αποσκοπεί στην προστασία όλων των μελών του ΚΦΑΑ.
- ✓ **Να λειτουργεί ως δίαυλος επικοινωνίας με τη διοίκηση:** Πολλές από τις αποφάσεις ή προτάσεις που θα προκύψουν από τη Δημοκρατική Κοινότητα ενδέχεται να απαιτούν τη στήριξη ή την έγκριση της διοίκησης του φορέα που έχει την ευθύνη διαχείρισης του ΚΦΑΑ (ή ακόμα και κρατικών αρχών, αν

πρόκειται για σημαντικές αλλαγές). Το προσωπικό έχει την ευθύνη να μεταφέρει τη φωνή των παιδιών «προς τα πάνω», δηλαδή να επικοινωνεί τις ιδέες, τα αιτήματα και τα παράπονα των παιδιών στη διεύθυνση του ΚΦΑΑ και να διεκδικεί την ικανοποίησή τους στο μέτρο του δυνατού. Παράλληλα, πρέπει να ενημερώνει με ειλικρίνεια τα παιδιά για τις απαντήσεις ή τις ενέργειες της διοίκησης. Λειτουργεί δηλαδή ως σύνδεσμος

ανάμεσα στη Δημοκρατική Κοινότητα και την ευρύτερη κοινότητα του ΚΦΑΑ, εξασφαλίζοντας ότι η συμμετοχή των παιδιών δεν γίνεται σε απομόνωση αλλά εντάσσεται στον γενικότερο τρόπο λειτουργίας της δομής.

- ✓ **Να καλλιεργεί δεξιότητες στα παιδιά:** Ένας ακόμη παιδαγωγικός ρόλος του προσωπικού είναι να βοηθήσει τους ανηλίκους να αναπτύξουν τις δεξιότητες που χρειάζονται για να συμμετέχουν αποτελεσματικά. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω στοχευμένων δραστηριοτήτων: π.χ. εργαστήρια επικοινωνίας, παιχνίδια ρόλων για την επίλυση συγκρούσεων, ενημερώσεις σχετικά με βασικές δημοκρατικές έννοιες (όπως τι σημαίνει ψηφοφορία, πώς διεξάγεται μια συζήτηση με κανόνες κ.λπ.). Το προσωπικό, ως παιδαγωγοί, πρέπει να ενθαρρύνουν τους διστακτικότερους, να επαινέσουν τη θετική συμβολή, να διδάξουν μέσω παραδείγματος (π.χ. επίδειξη καλής ακρόασης, υπομονής, συνεργασίας). Επίσης, οφείλουν να είναι προετοιμασμένοι να διαχειριστούν και απογοητεύσεις: μπορεί κάποιες φορές οι αποφάσεις των παιδιών να μη μπορούν να υλοποιηθούν πλήρως ή άμεσα, οπότε το προσωπικό χρειάζεται να στηρίξει τα παιδιά να κατανοήσουν τους λόγους και να βρουν εναλλακτικές λύσεις.
- ✓ **Να διατηρεί σταθερό το πλαίσιο και τη συνέχεια:** Το προσωπικό εξασφαλίζει ότι η Δημοκρατική Κοινότητα θα συνεχίσει να λειτουργεί με συνέπεια. Αυτό σημαίνει πρακτικά να οργανώνει τις τακτικές συναντήσεις (π.χ. να προτείνει ένα σταθερό εβδομαδιαίο ή μηνιαίο πρόγραμμα συνελεύσεων), να φροντίζει ότι οι νέοι φιλοξενοούμενοι που καταφθάνουν στο ΚΦΑΑ ενσωματώνονται στην Κοινότητα και ενημερώνονται για τον τρόπο λειτουργίας της, και γενικότερα να θεσμοθετεί τη διαδικασία ώστε να μην ατονήσει με το πέρασμα του χρόνου. Έχει την ευθύνη του συντονισμού έως ότου η ίδια η Κοινότητα των παιδιών αποκτήσει την απαιτούμενη αυτονομία. Για παράδειγμα, το προσωπικό μπορεί αρχικά να συντονίζει ή έστω να συνεπικουρεί τον συντονισμό των συνελεύσεων ή συναντήσεων της Κοινότητας, πάντα ως ουδέτερος διευκολυντής.

✦ Αφενός, το προσωπικό θέτει τα θεμέλια της Δημοκρατικής Κοινότητας (νοηματοδοτεί τις αρχές, εκπαιδεύει τα παιδιά, οργανώνει τη διαδικασία) και αφετέρου λειτουργεί ως το «δίκτυ ασφαλείας» που εγγυάται ότι η Κοινότητα παραμένει σε σωστή πορεία, σύμφωνα με τις αξίες και τους στόχους της.

7.3. Βήματα προετοιμασίας για τη δημιουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας

Προκειμένου να ξεκινήσει η λειτουργία μιας Δημοκρατικής Κοινότητας, απαιτείται μια προσεκτικά σχεδιασμένη φάση προετοιμασίας. Σ' αυτήν τη φάση, τόσο το

προσωπικό όσο και τα παιδιά πρέπει να ενημερωθούν και να προετοιμαστούν κατάλληλα, ενώ παράλληλα πρέπει να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και ξεκάθαρων προσδοκιών. Τα βασικά βήματα προετοιμασίας είναι τα εξής:

α. Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του προσωπικού: Πριν απ' όλα, είναι απαραίτητο το ίδιο το προσωπικό του ΚΦΑΑ να κατανοήσει πλήρως το εγχείρημα των Δημοκρατικών Κοινοτήτων. Πρέπει να οργανωθεί εσωτερική ενημέρωση ή/και επιμόρφωση για όλους τους εργαζόμενους, όπου θα παρουσιαστούν οι στόχοι, οι αρχές και η μεθοδολογία της Δημοκρατικής Κοινότητας. Σ' αυτήν τη συνάντηση προετοιμασίας, δίνεται έμφαση στον ρόλο του προσωπικού (όπως περιγράφηκε προηγουμένως) και συζητούνται τυχόν ανησυχίες ή απορίες. Είναι κρίσιμο οι εργαζόμενοι να είναι σύμφωνοι, ενώ αν κάποιοι εμφανίζονται επιφυλακτικοί (ίσως φοβούμενοι απώλεια ελέγχου ή επιπλέον φόρτο εργασίας) θα πρέπει να γίνει επικοινωνητικός διάλογος και να αναδειχθούν τα οφέλη της διαδικασίας τόσο για τα παιδιά (π.χ. καλύτερο κλίμα, ανάπτυξη δεξιοτήτων) όσο και για τη λειτουργία του ίδιου του ΚΦΑΑ (π.χ. λιγότερες συγκρούσεις, ανάληψη ευθύνης από τους ανήλικους για θέματα καθημερινότητας). Στη συνάντηση προετοιμασίας θα ήταν σκόπιμο να συμμετάσχει και η διοίκηση του ΚΦΑΑ, ώστε να δοθούν απαντήσεις σε πρακτικά ζητήματα (π.χ. πώς θα γίνονται οι συνελεύσεις, πώς θα διευκολυνθεί η πολυγλωσσία κ.λπ.). Μόλις διασφαλιστεί ότι το προσωπικό έχει κατανοήσει πλήρως την ιδέα και τη σημασία της ανάπτυξης της Δημοκρατικής Κοινότητας, μπορεί να ακολουθήσει η ενημέρωση των παιδιών.

β. Ενημέρωση και προετοιμασία των παιδιών: Το επόμενο βήμα είναι να ενημερωθούν οι ασυνόδετοι ανήλικοι για την πρωτοβουλία και να ενθαρρυνθούν να συμμετάσχουν. Η ενημέρωση πρέπει να γίνει με τρόπο προσιτό και κατανοητό, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία, την ωριμότητα και τις γλωσσικές δεξιότητες των παιδιών. Μπορεί να οργανωθεί μια αρχική συνάντηση συζήτησης, όπου το προσωπικό εξηγεί τι είναι η Δημοκρατική Κοινότητα, γιατί προτείνεται η εισαγωγή της και πώς αυτή θα λειτουργεί. Είναι σημαντικό να παρουσιαστεί αυτή η νέα ιδέα με θετικό και εμπυχωτικό τρόπο. Να τονιστεί ότι πρόκειται για μια ευκαιρία των ίδιων των παιδιών να ακουστούν, να επηρεάσουν την καθημερινότητά τους, καθώς και ότι το ΚΦΑΑ επιθυμεί να τους δώσει περισσότερο «χώρο», λόγο, ευθύνες και αρμοδιότητες. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν παραδείγματα ή μικρές ιστορίες (π.χ. «σε ένα άλλο ΚΦΑΑ, τα παιδιά με τη συνέλευσή τους κατάφεραν να φτιάξουν έναν κήπο που τον φροντίζουν τα ίδια» ή «μια ομάδα παιδιών πρότεινε και οργάνωσε μια γιορτή...»), ώστε οι ανήλικοι να καταλάβουν πρακτικά τι μπορούν να πετύχουν μέσω της συμμετοχής. Κατά την ενημέρωση, δίνεται χρόνος στα παιδιά να κάνουν ερωτήσεις. Το **προσωπικό απαντά με ειλικρίνεια**, δημιουργώντας από την αρχή κλίμα διαλόγου. Επίσης, ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να λαμβάνεται για τα παιδιά που δυσκολεύονται να παρακολουθήσουν (π.χ. λόγω γλώσσας). Θα πρέπει να υπάρχουν διερμηνείς, οπτικοακουστικό υλικό, ή ακόμα και χωριστές μικρότερες ομάδες συζήτησης για εξήγηση σταδιακά. Στόχος αυτού του βήματος είναι όλα τα παιδιά να κατανοήσουν την έννοια της Δημοκρατικής Κοινότητας και να αισθανθούν ότι η συμμετοχή τους είναι ευπρόσδεκτη και σημαντική.

γ. Διαμόρφωση ασφαλούς περιβάλλοντος: Προτού ξεκινήσουν οι επίσημες διαδικασίες (όπως συνελεύσεις ή εκλογές εκπροσώπων), θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι το περιβάλλον είναι ασφαλές για όλους. Η ασφάλεια εδώ αναφέρεται κυρίως σε συναισθηματικό επίπεδο. Τα παιδιά πρέπει να νιώθουν σιγουριά ότι μπορούν να

μιλήσουν χωρίς να νιώσουν ότι υπόκεινται σε κοροϊδία, επικρίσεις ή τυχόν αρνητικά σχόλια και συνέπειες. Για να επιτευχθεί αυτό, το προσωπικό μαζί με τα παιδιά μπορούν να καταρτίσουν από κοινού έναν κώδικα στοιχειώδους συμπεριφοράς ή ένα σύνολο βασικών κανόνων για τις συζητήσεις (είναι πολύ πιθανό να υπάρχει ήδη στο πλαίσιο λειτουργίας του ΚΦΑΑ, οπότε μπορεί να συμφωνηθεί η χρήση του υπάρχοντος κώδικα συμπεριφοράς). Δύναται να περιλαμβάνει κανόνες όπως «σεβόμαστε ο ένας τον λόγο του άλλου, δεν διακόπτουμε», «όλοι οι συμμετέχοντες έχουν δικαίωμα να εκφραστούν», «δεν χρησιμοποιούμε προσβλητικούς χαρακτηρισμούς», «ό,τι συζητείται εδώ παραμένει εμπιστευτικό εφόσον είναι προσωπικό» κ.ά. Αυτοί οι κανόνες, εάν προκύψουν από συζήτηση με τα παιδιά, έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα γιατί τα παιδιά ταυτίζονται μαζί τους και νιώθουν ότι συνέβαλαν στη διαδικασία ορισμού τους. Το προσωπικό καθοδηγεί διακριτικά αυτή τη διαδικασία, φροντίζοντας να συμπεριληφθούν οι αρχές του σεβασμού και της ασφάλειας. Επίσης, φροντίζει για τη φυσική οργάνωση του χώρου. Οι συναντήσεις καλό είναι να γίνονται σε έναν **ουδέτερο, άνετο χώρο**, ώστε να ενισχύεται το αίσθημα ισοτιμίας. Μικρές κινήσεις, όπως το να κάθονται και οι ενήλικοι στο ίδιο επίπεδο με τα παιδιά (π.χ. σε καρέκλες στον κύκλο, και όχι όρθιοι ή απομακρυσμένοι), συμβάλλουν σε ένα ασφαλές και φιλικό κλίμα. Εάν υπάρχει προηγούμενο ιστορικό εντάσεων μεταξύ συγκεκριμένων παιδιών, το προσωπικό μπορεί να προνοήσει να τα τοποθετήσει σε θέσεις που να περιορίζουν –ει δυνατόν– τη μεταξύ τους αντιπαλότητα (π.χ. να μην κάθονται δίπλα) και οπωσδήποτε να κάνει μια προκαταρκτική συζήτηση μαζί τους για τη σημασία του σεβασμού όλων των ατόμων και όλων των διαφορετικών απόψεων, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν τα περιστατικά που θα μπορούσαν να πλήξουν το κλίμα εμπιστοσύνης.

δ. Διαμόρφωση σαφών προσδοκιών και πλαισίου: Παράλληλα με το ασφαλές κλίμα, πρέπει να οριστούν εξαρχής και οι προσδοκίες, δηλαδή το τι μπορούν και τι πρέπει να περιμένουν τα μέλη της Κοινότητας από αυτήν τη διαδικασία και ποια είναι τα όριά της. Το προσωπικό έχει την ευθύνη να εξηγήσει στα παιδιά, με ειλικρίνεια, ποια θέματα μπορούν να επηρεάσουν και να αλλάξουν μέσω της συμμετοχής τους στη Δημοκρατική Κοινότητα και ποια όχι. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορούν να πάρουν αποφάσεις για δραστηριότητες, για τη διακόσμηση των χώρων, για την καθημερινή ρουτίνα τους ή για μικρούς κανόνες συγκατοίκησης που τα ίδια θα τηρούν. Ωστόσο, δεν μπορούν να αλλάξουν κανονισμούς που διέπονται από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο ή να κάνουν πράγματα που υπερβαίνουν τα όρια και τις δυνατότητες του ΚΦΑΑ στο οποίο διαμένουν (όπως π.χ. να εξέλθουν από τη δομή χωρίς άδεια ή να απαιτήσουν πολυδάπανες παροχές που δεν είναι εφικτές). Η σαφήνεια σ' αυτά τα σημεία είναι κρίσιμη για να αποφευχθούν απογοητεύσεις και παρεξηγήσεις. Τα παιδιά πρέπει να γνωρίζουν εκ των προτέρων τα όρια στα οποία μπορούν να κινηθούν. Αυτό δεν σημαίνει ότι προδιαγράφουμε το κάθε τι, ωστόσο οι βασικές παράμετροι, όπως ο σεβασμός του κανονισμού λειτουργίας του ΚΦΑΑ και ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων ατόμων, πρέπει να είναι γνωστές και ορισμένες. Επίσης, πρέπει να γίνεται σαφές ότι η συμμετοχή των παιδιών είναι εθελοντική και ότι κανένα άτομο δεν θα τιμωρηθεί αν δεν θέλει να μιλήσει ή να συμμετέχει ενεργά. Επισημαίνεται ότι ο ρόλος της Δημοκρατικής Κοινότητας είναι μεν συμβουλευτικός αλλά ταυτόχρονα είναι και σημαντικά επιδραστικός. Οι αποφάσεις θα λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και θα υλοποιούνται όπου είναι δυνατόν, αλλά πάντα θα γίνεται διάλογος με τη διοίκηση και το προσωπικό για την εφαρμογή τους. Με αυτές τις διασαφηνίσεις, αποφεύγονται περιστατικά μη

ρεαλιστικών απαιτήσεων ή παρεξηγήσεων σχετικά με το τι συνιστά η Δημοκρατική Κοινότητα. Τα παιδιά εισέρχονται έτσι στη διαδικασία γνωρίζοντας ότι μπορούν να πετύχουν αρκετά, αλλά και ότι υπάρχουν όρια που θα πρέπει να σεβαστούν.

ε. Καθορισμός και ρόλος του διευκολυντή: Πολύ σημαντικό στοιχείο κατά το στάδιο της προετοιμασίας είναι και ο καθορισμός του προσώπου (ή των προσώπων) που θα έχει τον ρόλο του διευκολυντή (facilitator) στις συνελεύσεις και γενικά στη λειτουργία της Δημοκρατικής Κοινότητας. Συνήθως, τουλάχιστον στην αρχική φάση, αυτόν τον ρόλο τον αναλαμβάνει ένα μέλος του προσωπικού με κατάρτιση ή έφεση στη συντονιστική εργασία και στην επικοινωνία με παιδιά. Ο διευκολυντής δεν έχει τον ρόλο του «αρχηγού» ούτε αποφασίζει για την ομάδα, αλλά έχει την ευθύνη να διασφαλίζει την ομαλή και σωστή διεξαγωγή των διαδικασιών. Πριν ξεκινήσουν οι επίσημες συνεδριάσεις, πρέπει να διευκρινιστεί στα παιδιά ποιο άτομο θα είναι σ' αυτήν τη θέση και ποιος θα είναι ο ρόλος του. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά δεν θα θεωρούν τον ρόλο του ως μια μορφή κεκαλυμμένης εξουσίας, αλλά θα τον αντιμετωπίζουν ως ένα πρόσθετο στήριγμα. Ο διευκολυντής στην πράξη θα φροντίζει για την τήρηση των κανόνων, θα διαχειρίζεται τυχόν εντάσεις ή παρεκτροπές και θα παρίσταται ως υποστηρικτής και εγγυητής της διαδικασίας.

στ. Αρχικές ομαδικές συζητήσεις και δραστηριότητες: Αφού έχει γίνει η ενημέρωση και έχει τεθεί το πλαίσιο, είναι ωφέλιμο να υπάρξει μια φάση αρχικών ομαδικών συζητήσεων ή/και παιδαγωγικών δραστηριοτήτων που θα προετοιμάσει το έδαφος για την επίσημη δημιουργία και έναρξη λειτουργίας της Δημοκρατικής Κοινότητας. Στη συνέχεια παραθέτουμε μερικά αναλυτικότερα παραδείγματα δράσεων που μπορούν να εφαρμοστούν κατά τα πρώτα στάδια της διαδικασίας δημιουργίας μιας Δημοκρατικής Κοινότητας:

- ✓ Μπορεί να ξεκινήσει με μια ανοιχτή συζήτηση στην οποία τα παιδιά θα κληθούν να μοιραστούν τις σκέψεις τους: τι τους αρέσει στη ζωή τους στο ΚΦΑΑ, τι θα ήθελαν να αλλάξει, ποιες ιδέες έχουν για κοινές δραστηριότητες.
- ✓ «Δέντρο ιδεών»: Σε ένα μεγάλο χαρτόνι, ζωγραφίζουμε ένα δέντρο. Κάθε παιδί λαμβάνει μερικά αυτοκόλλητα χαρτάκια και καλείται να γράψει ή να σχεδιάσει κάτι που θα ήθελε να αλλάξει ή να προσθέσει στην καθημερινότητα του στο ΚΦΑΑ (π.χ. «περισσότερες ώρες ποδοσφαίρου», «μια γωνιά με βιβλία στη γλώσσα μου», «περισσότερα φαγητά από τη χώρα μου» κ.λπ.). Τα χαρτάκια αυτά στη συνέχεια τοποθετούνται πάνω στο δέντρο. Όταν ολοκληρωθεί, ο διευκολυντής διαβάζει κάθε πρόταση και γίνεται σύντομη συζήτηση, διερευνώντας ποιες ιδέες μπορούν να υλοποιηθούν άμεσα, ποιες ιδέες χρειάζονται σχεδιασμό, ποιες είναι έξω από τα όρια των δυνατοτήτων διαβίωσης στο ΚΦΑΑ. Το δέντρο ιδεών παραμένει αναρτημένο ως υπενθύμιση των ιδεών των παιδιών και ως υλικό για τις μελλοντικές συνελεύσεις.
- ✓ Εναλλακτικά, τα παιδιά μπορούν να χωριστούν σε μικρές ομάδες των 4-5 ατόμων, κάθε ομάδα θα σημειώνει προτάσεις για ένα συγκεκριμένο θέμα (π.χ. «πώς θα κάνουμε τον χώρο μας πιο όμορφο;» ή «τι νέα πράγματα θέλουμε να κάνουμε τον επόμενο μήνα;») στη βάση του «καταιγισμού ιδεών» (brainstorming), και έπειτα θα παρουσιάζει τις προτάσεις της στην ολομέλεια.

Αυτές οι πρώτες συζητήσεις έχουν διπλό στόχο: αφενός, να σπάσει ο πάγος και να ξεκινήσουν τα παιδιά να μιλούν σε ομαδικό πλαίσιο, και αφετέρου, να παραχθούν ορισμένες πρώιμες ιδέες προς συζήτηση στις πρώτες τους συνελεύσεις. Το προσωπικό καταγράφει (ή βοηθά τα παιδιά να καταγράψουν) τα κύρια σημεία που

θα προκύψουν. Παράλληλα, μπορούν να διοργανωθούν παιχνίδια ρόλων ή άλλες παιδαγωγικές δραστηριότητες με θέμα τη συνεργασία και τη δημοκρατία.

- ✓ Για παράδειγμα, ένα απλό παιχνίδι ρόλων θα ήταν να δοθεί ένα υποθετικό σενάριο (π.χ. «είστε όλοι σε ένα νησί και πρέπει να αποφασίσετε πώς θα οικοδομήσετε μια μικρή κοινότητα εκεί») και να κληθούν τα παιδιά να συνεργαστούν για να λάβουν αποφάσεις, πάντα υπό τη διακριτική παρακολούθηση του προσωπικού. Με το παιχνίδι αυτό θα αναδυθούν δυναμικές και συμπεριφορές (ποιοι μιλάνε, ποιοι ακούνε, ποιοι έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη λήψη αποφάσεων) που το προσωπικό μπορεί μετά να συζητήσει μαζί με τα παιδιά, συνδέοντάς τες με την πραγματική ζωή στο ΚΦΑΑ.
- ✓ Σε μια από τις αρχικές συζητήσεις για τη διαμόρφωση ασφαλούς περιβάλλοντος, ο διευκολυντής ενθαρρύνει τα παιδιά να συναποφασίσουν τους κανόνες που θέλουν να έχουν στις συναντήσεις τους για να νιώθουν όλοι άνετα. Τα παιδιά προτείνουν κανόνες και ο διευκολυντής τους συγκεντρώνει σε ένα πίνακα, φροντίζοντας να ενημερώνει ευγενικά τα παιδιά σε περίπτωση που κάποιος προτεινόμενος κανόνας υπερβαίνει τα προβλεπόμενα όρια στο πλαίσιο της συμβίωσης στο ΚΦΑΑ. Όλοι μαζί συμφωνούν σ' αυτούς τους κανόνες, και μπορούν να δημιουργήσουν μια αφίσα με τίτλο «Χάρτα της Κοινότητας», βάζοντας και τις υπογραφές τους, ως ένδειξη της συμφωνίας και της δέσμευσής τους να τηρούν τους κανόνες. Αυτή η αφίσα τοποθετείται στον χώρο όπου θα γίνονται οι συνελεύσεις, υπενθυμίζοντας μόνιμα το κοινό συμβόλαιο αμοιβαίου σεβασμού.
- ✓ Μια παρόμοια δραστηριότητα μπορεί να είναι ο από κοινού σχεδιασμός μιας αφίσας με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που πιστεύουν ότι θα έχουν ως μέλη της Δημοκρατικής Κοινότητας. Με αυτόν τον τρόπο, εισάγονται δημιουργικά οι έννοιες των δικαιωμάτων και της λογοδοσίας. Όλες αυτές οι αρχικές δράσεις θα συμβάλουν ώστε να γίνει η διαδικασία εισαγωγής της Δημοκρατικής Κοινότητας πιο βιωματική και ευχάριστη.

Σημειώνεται τέλος ότι, σε περίπτωση που σε οποιαδήποτε από τις προαναφερθείσες δραστηριότητες, τα παιδιά κάνουν κάποια πρόταση που υπερβαίνει τα προβλεπόμενα όρια, ο διευκολυντής ή τα εμπλεκόμενα μέλη του προσωπικού, εξηγούν ότι υπάρχει συγκεκριμένος κανόνας (π.χ. νόμος περί ανηλίκων ή κανόνας του ΚΦΑΑ) που δεν επιτρέπει τη συγκεκριμένη πρόταση για λόγους ασφάλειας. Σ' αυτές τις περιπτώσεις τα παιδιά θα πρέπει ενθαρρύνονται να σκεφτούν κάποια εναλλακτική ιδέα που να βρίσκεται εντός των προβλεπόμενων ορίων. Έτσι, τα παιδιά αισθάνονται ότι η γνώμη τους μετράει και ότι αναζητείται μια λύση που να ικανοποιεί την πρόταση τους στο μέτρο του δυνατού.

✦ Τα μέλη του προσωπικού λειτουργούν ως καθοδηγητές και φροντιστές της διαδικασίας, ενώ τα στάδια προετοιμασίας λειτουργούν ως οδικός χάρτης που διασφαλίζει ότι η Δημοκρατική Κοινότητα θα ξεκινήσει με γερά θεμέλια. Με προσεκτική προετοιμασία, ενεργό συμμετοχή και από τις δύο πλευρές (παιδιά και προσωπικό) και συνεχή ανατροφοδότηση, η μετάβαση στην πλήρη λειτουργία της κοινότητας γίνεται ομαλά. Το αποτέλεσμα είναι μια Κοινότητα εντός του ΚΦΑΑ όπου οι ασυνόδευτοι ανήλικοι γίνονται συνδιαχειριστές του χώρου τους, αποκτώντας πραγματικό λόγο και ρόλο στην οργάνωση της καθημερινότητά τους.

7.4. Καλές Πρακτικές, Εκπαιδευτικά Εργαλεία και Πρότυπα

Στη συνέχεια επιχειρείται μια επισκόπηση συμμετοχικών θεσμών και πρακτικών σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, με στόχο την ανάδειξη κοινών στοιχείων, καλών πρακτικών και χρήσιμων παραδειγμάτων που μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη των Δημοκρατικών Κοινοτήτων στα ΚΦΑΑ. Η ανάδειξη τέτοιων παραδειγμάτων συμβάλλει στη θεσμική ενίσχυση του εγχειρήματος για τις Δημοκρατικές Κοινότητες, παρέχοντας παραδείγματα προς ενσωμάτωση και προσαρμογή.

Μαθητικές Κοινότητες και Συμβούλια: Το θεσμικό πλαίσιο των Μαθητικών Κοινοτήτων στην ελληνική εκπαίδευση προβλέπει τη συγκρότηση πενταμελών και δεκαπενταμελών συμβουλίων ανά σχολική μονάδα. Η λειτουργία των οργάνων αυτών, αν και συχνά τυπική, ενσωματώνει βασικά χαρακτηριστικά δημοκρατικής συμμετοχής, όπως η εκπροσώπηση, η διατύπωση προτάσεων, η οργάνωση δραστηριοτήτων, η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και η ενεργός ακρόαση της φωνής των μαθητών/τριών. Η σχετική εμπειρία μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα υιοθέτησης μηχανισμών εκπροσώπησης και ενίσχυσης της φωνής των παιδιών και σε άλλα πλαίσια, όπως αυτά των ΚΦΑΑ.

Δημοτικά Συμβούλια Νέων: Τα Δημοτικά Συμβούλια Νέων αποτελούν θεσμοθετημένο εργαλείο συμμετοχής των νέων σε τοπικό επίπεδο και εισήχθησαν σε αντικατάσταση των παλαιότερων Τοπικών Συμβουλίων Νέων (τα οποία είχαν αναπτυχθεί κυρίως στη δεκαετία του 2000), ανταποκρινόμενα στην ανάγκη για ενισχυμένη θεσμική εκπροσώπηση των νέων. Η νέα αυτή μορφή αποσκοπεί στην ουσιαστικότερη εμπλοκή των νέων στη διαμόρφωση τοπικών πολιτικών και στην ενίσχυση της διαγενεακής δημοκρατίας στους δήμους.

Με συλλογικές διαδικασίες, όπως διαβουλεύσεις, υποβολή προτάσεων και σχεδιασμό δράσεων, οι νέοι αποκτούν δημόσιο βήμα, αναπτύσσουν πολιτική σκέψη και καλλιεργούν την έννοια της τοπικής συνυπευθυνότητας. Τα Δημοτικά Συμβούλια Νέων λειτουργούν σε πολλούς δήμους της χώρας, με στόχο τη συμμετοχή των νέων στη διαμόρφωση τοπικών πολιτικών. Αποτελούν πρότυπο συμμετοχικής εκπροσώπησης, προσφέροντας ένα πλαίσιο αναφοράς για τη δημιουργία συμμετοχικών θεσμών σε μικρότερες κλίμακες –όπως οι κοινότητες των ΚΦΑΑ– ενισχύοντας έτσι τη φωνή και τη συλλογική δράση των φιλοξενούμενων ασυνόδευτων ανηλίκων.

Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας: Το Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας (ΕΣΥΝ), ως δευτεροβάθμιο όργανο εκπροσώπησης των οργανώσεων νεολαίας στην Ελλάδα, συνιστά επίσημο συνομιλητή της Πολιτείας, εκπροσωπώντας τους νέους σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Συμμετέχει στον διάλογο για τη χάραξη πολιτικών που αφορούν τη νεολαία, προωθεί δράσεις ενδυνάμωσης και παρέχει θεσμικό χώρο έκφρασης των αναγκών, των απόψεων και των προτάσεων των νέων. Αν και λειτουργεί κυρίως με μέλη οργανώσεων, αποτελεί παράδειγμα θεσμικής συγκρότησης που εδράζεται στη λογική της συλλογικότητας και της εκπροσώπησης. Η ύπαρξή του αναδεικνύει την αξία της οργανωμένης φωνής των νέων σε ανώτερα επίπεδα λήψης αποφάσεων και μπορεί να προσφέρει κατευθυντήριες γραμμές και πρακτικές πληροφορίες για την ενθάρρυνση και ενίσχυση της συμμετοχής των νέων και στο πλαίσιο των Δημοκρατικών Κοινοτήτων των ΚΦΑΑ.

Με βάση το παράδειγμα θεσμικής συγκρότησης του ΕΣΥΝ, στον παρόντα Οδηγό προτείνεται η δημιουργία της Πανελλαδικής Επιτροπής Εκπροσώπων ΚΦΑΑ (εν είδει δευτεροβάθμιου οργάνου) για να εκπροσωπεί τις φωνές των ασυνόδευτων

ανηλίκων Δημοκρατικών Κοινοτήτων από τα ΚΦΑΑ της χώρας και να ενισχύει τη συλλογική παρουσία των ασυνόδευτων ανηλίκων σε επίπεδο πολιτικής συνηγορίας και διαλόγου.

Συμμετοχή ανηλίκων σε δομές παιδικής προστασίας-Ευρωπαϊκά παραδείγματα: Σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες έχουν αναπτυχθεί και εφαρμοστεί επιτυχημένα μοντέλα που προάγουν τη συμμετοχή των παιδιών σε δομές προστασίας, ενισχύοντας τη φωνή και την επιρροή τους στις αποφάσεις που αφορούν τη ζωή τους. Παραδείγματα περιλαμβάνουν:

Σκωτία (Ηνωμένο Βασίλειο): Οι Champions Boards αποτελούν πλατφόρμες όπου νέοι με εμπειρία φροντίδας συνεργάζονται με φορείς για τη βελτίωση των υπηρεσιών φροντίδας. Επιπλέον, ομάδες όπως το Young Carer and Young Adult Carer Advisory Group διασφαλίζουν ότι οι φωνές των νέων ακούγονται σε επίπεδο πολιτικής και πρακτικής.

Ισλανδία και Σουηδία: Το μοντέλο Barnahus προσφέρει ένα παιδοκεντρικό, πολυτομεακό πλαίσιο για την υποστήριξη παιδιών-θυμάτων βίας. Ενσωματώνει τη συμμετοχή των παιδιών μέσω φιλικών προς το παιδί διαδικασιών, διασφαλίζοντας ότι οι απόψεις τους λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις φάσεις της διαδικασίας.

Βέλγιο: Η UNICEF Βελγίου έχει υλοποιήσει προγράμματα που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή παιδιών που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό, επιτρέποντάς τους να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις πολιτικές που τους επηρεάζουν.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο Νέων Συμβούλων (ENYA): Υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Δικτύου Επιτρόπων για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ENOC), το ENYA ενισχύει τη συμμετοχή των παιδιών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, επιτρέποντάς τους να συμβάλλουν στη διαμόρφωση πολιτικών που τα αφορούν.

Eurochild: Ο οργανισμός αυτός υποστηρίζει τη συμμετοχή των παιδιών μέσω του Eurochild Children's Council και των National Eurochild Forums, παρέχοντας πλατφόρμες για την έκφραση των απόψεών τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ακόμη, στο πλαίσιο λειτουργίας δομών φροντίδας και υποστήριξης, όπως οικοτροφείων ψυχικής υγείας και κέντρων φιλοξενίας, έχουν αναπτυχθεί συμμετοχικά σχήματα με αξιοσημείωτα αποτελέσματα. Έτσι, η εμπειρία από κοινοτικές μονάδες ψυχικής υγείας εφήβων σε χώρες όπως η Ολλανδία και η Ιταλία περιλαμβάνει τη συγκρότηση «κοινοτικών συμβουλίων» με τη συμμετοχή φιλοξενούμενων και προσωπικού. Τα σχήματα αυτά προωθούν τη συναπόφαση σε ζητήματα καθημερινής λειτουργίας, όπως οι κανονισμοί συγκατοίκησης, η οργάνωση δραστηριοτήτων ή η επίλυση συγκρούσεων. Αντίστοιχα, σε κέντρα υποδοχής προσφύγων σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία έχουν καταγραφεί πρακτικές άτυπων ή οργανωμένων συνελεύσεων φιλοξενούμενων, οι οποίες συμβάλλουν στην ενίσχυση της αξιοπρέπειας, της αίσθησης συμμετοχής και της προσωπικής ευθύνης.

Αυτά τα παραδείγματα υπογραμμίζουν τη σημασία της ενεργού συμμετοχής των παιδιών σε ποικίλα πλαίσια προστασίας και υποστήριξης. Παρά τις διαφορές στο θεσμικό υπόβαθρο, τον πληθυσμό-στόχο και το πολιτισμικό πλαίσιο, αναδεικνύουν κοινούς παρονομαστές: σταθερή δομή, σαφείς ρόλοι, ενδυνάμωση μέσω διαλόγου και αναγνώρισης της φωνής των παιδιών ως αναπόσπαστο μέρος της φροντίδας.

Μπορούν να χρησιμεύσουν ως πρότυπα για την ενίσχυση της φωνής των ανηλίκων σε παρόμοια πλαίσια, όπως στις Δημοκρατικές Κοινότητες εντός των ΚΦΑΑ.

Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νεολαίας: Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νεολαίας (European Youth Forum) είναι η κύρια πλατφόρμα εκπροσώπησης των νέων στην Ευρώπη, συγκεντρώνοντας εθνικά συμβούλια νεολαίας και διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις νεολαίας. Αποτελεί τον βασικό συνομιλητή της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης σε θέματα νεολαίας. Λειτουργεί ως φορέας διεκδίκησης των δικαιωμάτων των νέων, προωθώντας την κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους ενδυνάμωση. Με δράσεις πολιτικής πίεσης, εκστρατείες ευαισθητοποίησης και συμμετοχή σε διακρατικές διαδικασίες, ενισχύει τη φωνή των νέων στην ευρωπαϊκή πολιτική ατζέντα. Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νεολαίας υιοθετεί δομές διακυβέρνησης που βασίζονται στην αντιπροσώπευση και την ενεργό συμμετοχή των μελών του, αποτελώντας πρότυπο δημοκρατικής λειτουργίας. Οι αρχές και οι πρακτικές του μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή έμπνευσης για την εδραίωση συμμετοχικών θεσμών στις Δημοκρατικές Κοινότητες των ΚΦΑΑ, μεταφέροντας το πνεύμα της θεσμικής ενδυνάμωσης σε ευάλωτες ομάδες νέων.

Συμμετοχικά μοντέλα σε εκπαιδευτικά και πολιτικά fora νέων: Πέρα από τις θεσμοθετημένες δομές συμμετοχής, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συμμετοχικά μοντέλα που αναπτύσσονται μέσω εκπαιδευτικών προσομοιώσεων και παιδικών συμβουλίων. Οι προσομοιώσεις διεθνών και ευρωπαϊκών θεσμών, όπως το Model United Nations (MUN), το European Youth Parliament (EYP) και το πρόγραμμα Euroscola του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, παρέχουν στους νέους τη δυνατότητα να εξοικειωθούν με διαδικασίες λήψης αποφάσεων, αντιπροσώπευσης και διαλόγου σε ένα ασφαλές και εκπαιδευτικό περιβάλλον. Παρά την άτυπη φύση τους, αποτελούν πυρήνες καλλιέργειας δημοκρατικής κουλτούρας, δημόσιας έκφρασης, επιχειρηματολογίας και συνεργασίας.

✦ Η επισκόπηση συμμετοχικών θεσμών και πρακτικών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο αναδεικνύει ένα πλούσιο φάσμα εμπειριών που επιβεβαιώνουν την παιδαγωγική, θεσμική και κοινωνική αξία της ενεργού συμμετοχής παιδιών και νέων. Είτε στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης (μαθητικές κοινότητες), είτε στο πεδίο της άτυπης μάθησης (εκπαιδευτικές προσομοιώσεις, προγράμματα νέων), είτε σε περιβάλλοντα φροντίδας και προστασίας (παιδικά συμβούλια, συμβούλια φιλοξενούμενων), η παιδική συμμετοχή αναγνωρίζεται ως θεμέλιο δημοκρατικής ενδυνάμωσης. Οι Δημοκρατικές Κοινότητες στα ΚΦΑΑ μπορούν να αντλήσουν χρήσιμα διδάγματα από τις παραπάνω εμπειρίες, προσαρμόζοντας κατάλληλα τα χαρακτηριστικά τους στη φύση και τις ανάγκες των φιλοξενούμενων ανηλίκων. Η σταθερή δομή, η προβλεψιμότητα, η συλλογική ευθύνη και η παιδαγωγική καθοδήγηση αναδεικνύονται ως κοινοί παρονομαστές όλων των καλών πρακτικών. Η αξιοποίηση αυτού του πλαισίου αναφοράς μπορεί να ενισχύσει τη βιωσιμότητα του θεσμού των Δημοκρατικών Κοινοτήτων, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην ενεργοποίηση των παιδιών ως ισότιμων μελών ενός συλλογικού πλαισίου φροντίδας.

ΜΕΡΟΣ Β
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ
ΑΡΧΕΣ: ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

1. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

1.1. Η Σύγχρονη κοινωνία και ο άνθρωπος

1.1.1. Η εξέλιξη από την αγροτική κοινωνία στην κοινωνία της πληροφορίας της γνώσης

Η πορεία της ανθρώπινης κοινωνίας από την αγροτική οικονομία μέχρι τη σημερινή κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης είναι γεμάτη από τεχνολογικές και κοινωνικές αλλαγές. Η κατανόηση αυτής της μετάβασης μας βοηθά να κατανοήσουμε τη σύγχρονη πραγματικότητα.

Η αγροτική κοινωνία κυριάρχησε για χιλιάδες χρόνια στην ανθρώπινη ιστορία. Οι άνθρωποι ζούσαν κυρίως σε αγροτικές περιοχές και εξαρτιόνταν από τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τους φυσικούς πόρους για την επιβίωσή τους. Οι κοινότητες ήταν μικρές, αυτοσυντηρούμενες και συχνά απομονωμένες. Η οικογένεια και οι παραδοσιακές μορφές εξουσίας έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική δομή και η τεχνολογική πρόοδος ήταν αργή και περιορισμένη.

Με την έλευση της βιομηχανικής επανάστασης τον 18^ο αιώνα, οι κοινωνίες άρχισαν να μεταμορφώνονται. Η εφεύρεση των μηχανών, η εκβιομηχάνιση της παραγωγής και η μαζική μετανάστευση προς τις πόλεις προκάλεσαν ριζικές αλλαγές στην κοινωνική οργάνωση. Η βιομηχανική κοινωνία βασίστηκε στην εργασία στα εργοστάσια, στη μαζική παραγωγή και στην ανάπτυξη του εμπορίου. Οι άνθρωποι άρχισαν να εξαρτώνται περισσότερο από την αγορά παρά από την οικογένεια ή την κοινότητα. Ταυτόχρονα, η εκπαίδευση έγινε σημαντικότερη, καθώς οι νέες οικονομικές και τεχνολογικές συνθήκες απαιτούσαν νέες γνώσεις και δεξιότητες.

Στα τέλη του 20^{ου} και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, οι κοινωνίες εισήλθαν σε μια νέα φάση: την **κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης**. Σ' αυτό το νέο μοντέλο, η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη βασίζεται λιγότερο στη φυσική εργασία και περισσότερο στην πληροφορία, τη γνώση και την τεχνολογική καινοτομία. Η εξάπλωση των υπολογιστών, του Διαδικτύου και των ψηφιακών τεχνολογιών άλλαξε τον τρόπο που οι άνθρωποι εργάζονται, επικοινωνούν και μαθαίνουν. Η πληροφορία έγινε ένα από τα πολυτιμότερα αγαθά, ενώ η ικανότητα ενός ατόμου να μαθαίνει και να προσαρμόζεται σε νέα δεδομένα απέκτησε τεράστια σημασία.

Η κοινωνία της πληροφορίας χαρακτηρίζεται από γρήγορους ρυθμούς αλλαγής, υψηλό βαθμό τεχνολογικής ανάπτυξης και διαρκή ροή πληροφοριών. Η γνώση δεν περιορίζεται πλέον στους ειδικούς ή στα πανεπιστήμια, αλλά διαχέεται μέσω των κοινωνικών δικτύων, τα μέσα ενημέρωσης και τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες. Παράλληλα, δημιουργούνται νέες ανισότητες μεταξύ εκείνων που έχουν πρόσβαση σε γνώση και τεχνολογία και εκείνων που δεν την έχουν – το λεγόμενο «ψηφιακό χάσμα». Αυτό αποτελεί πρόκληση για τη δημοκρατία, την ισότητα και τη συμπερίληψη.

Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας της γνώσης είναι η έμφαση στη διά βίου μάθηση. Καθώς οι τεχνολογίες και οι αγορές αλλάζουν με ταχύτατους ρυθμούς, οι εργαζόμενοι καλούνται να ανανεώνουν συνεχώς τις δεξιότητές τους. Η εκπαίδευση δεν τελειώνει στο σχολείο ή στο πανεπιστήμιο, αλλά αποτελεί μια διαρκή διαδικασία που συνοδεύει τον άνθρωπο σε όλη του τη ζωή. Παράλληλα, η

κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα και η ικανότητα συνεργασίας θεωρούνται πλέον βασικά προσόντα για την προσωπική και επαγγελματική επιτυχία.

Ωστόσο, αυτή η κοινωνία δεν είναι χωρίς προκλήσεις. Η υπερ-πληροφόρηση, η παραπληροφόρηση, η αποξένωση και η εντατικοποίηση της εργασίας αποτελούν σοβαρά ζητήματα. Η διαχείριση της τεχνολογικής προόδου με τρόπο που να ενισχύει τη δημοκρατία, την αλληλεγγύη και την ποιότητα ζωής είναι ένα από τα μεγαλύτερα στοιχεία των σύγχρονων κοινωνιών.

✦ Η εξέλιξη από την αγροτική κοινωνία στην κοινωνία της γνώσης δείχνει πώς η τεχνολογία και η εκπαίδευση αλλάζουν τη ζωή μας και καθορίζουν τις κοινωνικές σχέσεις, τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις του μέλλοντος.

1.1.2. Η σύγχρονη δημοκρατική ελληνική κοινωνία

Η σημερινή ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση των αρχών της δημοκρατίας, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την οργάνωση γύρω από σύγχρονους θεσμούς. Η κατανόηση των βασικών της χαρακτηριστικών μας βοηθά να αναγνωρίσουμε το περιβάλλον στο οποίο ζούμε και συμμετέχουμε.

Η σύγχρονη ελληνική κοινωνία έχει διαμορφωθεί από μακρές ιστορικές και πολιτικές εξελίξεις. Από τις δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα έως σήμερα, οι κοινωνίες αυτές έχουν περάσει από πολέμους, μεταπολιτεύσεις, δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και οικονομικές κρίσεις, εξελισσόμενες σε πολυπλοκότερες και ανοιχτότερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Η δημοκρατία αποτελεί βασικό τους θεμέλιο, με τις πολιτικές ελευθερίες, την ισότητα ενώπιον του νόμου και τη συμμετοχή των πολιτών να είναι θεμελιώδη στοιχεία του πολιτεύματος.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης κοινωνίας είναι η πολυφωνία. Οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές απόψεις, θρησκείες, πολιτισμούς, τρόπους ζωής και προσωπικές ταυτότητες. Η συνύπαρξη αυτών των διαφορών απαιτεί ανεκτικότητα, σεβασμό και ουσιαστική συμμετοχή όλων στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Η ελευθερία της έκφρασης, η ελευθερία της θρησκείας και η ισότητα δικαιωμάτων προστατεύονται από τα Συντάγματα και τις διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ελληνική κοινωνία, μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μοιράζεται με άλλες ευρωπαϊκές χώρες τις ίδιες θεμελιώδεις αξίες: δημοκρατία, κράτος δικαίου, αλληλεγγύη, κοινωνική δικαιοσύνη και σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Παράλληλα, υφίστανται και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την ιστορική, πολιτισμική και γεωγραφική ιδιομορφία της χώρας.

Η συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων μέσω εκλογών, δημοψηφισμάτων, αλλά και συλλογικών δράσεων όπως οι ενώσεις, οι οργανώσεις πολιτών, τα συνδικάτα και οι εθελοντικές πρωτοβουλίες, αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη δημοκρατική λειτουργία και την κοινωνική συνοχή. Παράλληλα, η ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών και των θεσμών που την υποστηρίζουν ενισχύει τη λογοδοσία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί, επίσης, ως πλαίσιο προστασίας και ενίσχυσης των δημοκρατικών αξιών και των δικαιωμάτων των πολιτών. Μέσω των ευρωπαϊκών θεσμών, προωθούνται πολιτικές που ενισχύουν την ισότητα των φύλων, την

προστασία των μειονοτήτων, την κοινωνική ενσωμάτωση και την αειφορία. Ο **Ευρωπαϊκός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων** αποτελεί σημείο αναφοράς δεσμεύοντας όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και διασφαλίζοντας ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών προστατεύονται σε κάθε χώρα.

Ωστόσο, η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία αντιμετωπίζει και προκλήσεις. Ο κοινωνικός αποκλεισμός, η φτώχεια, οι ανισότητες, η ξενοφοβία, η οικονομική ανασφάλεια, η γεωστρατηγική ανασφάλεια, η κλιματική κρίση και η αποδυνάμωση της εμπιστοσύνης στους συνταγματικούς θεσμούς απειλούν την κοινωνική συνοχή. Παρόλα αυτά, η ενεργός συμμετοχή των πολιτών, η ενίσχυση της διαφάνειας και η διαρκής εκπαίδευση για τα δημοκρατικά δικαιώματα και υποχρεώσεις αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για τη διατήρηση και ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της κοινωνίας.

1.1.3 Βασικά χαρακτηριστικά

Η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία διακρίνεται από μια σειρά χαρακτηριστικών που συνδέονται με την ελευθερία, την ισότητα, την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και τον σεβασμό των δικαιωμάτων όλων. Η γνώση αυτών των χαρακτηριστικών συμβάλλει στην κατανόηση της λειτουργίας της κοινωνίας και της θέσης μας σ' αυτήν.

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας είναι η κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών για όλους τους πολίτες. Αυτό σημαίνει ότι κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης, στη θρησκευτική ελευθερία, στην ιδιωτικότητα, στην εκπαίδευση και στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Τα δικαιώματα αυτά προστατεύονται από το Σύνταγμα και από διεθνείς συμβάσεις και αποτελούν τη βάση της κοινωνικής συνοχής και της ειρηνικής συνύπαρξης.

Η ισότητα όλων των πολιτών απέναντι στον νόμο και η απουσία διακρίσεων είναι επίσης βασικά γνωρίσματα. Ισότητα δεν σημαίνει ότι όλοι είναι ίδιοι, αλλά ότι όλοι πρέπει να έχουν ίσες ευκαιρίες να συμμετέχουν στην κοινωνία, να μορφωθούν, να εργαστούν και να εκφράσουν τη γνώμη τους χωρίς φόβο. Στη σύγχρονη κοινωνία, καταβάλλονται προσπάθειες για την καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων, του ρατσισμού και των διακρίσεων λόγω φύλου, θρησκείας, καταγωγής ή άλλων προσωπικών χαρακτηριστικών.

Η δημοκρατική κοινωνία στηρίζεται στη συμμετοχή των πολιτών στις πολιτικές διαδικασίες. Η ψήφος, η συμμετοχή σε εκλογές και η δυνατότητα να διεκδικούν συλλογικά τα δικαιώματά τους μέσω συλλόγων, οργανώσεων και κοινωνικών κινημάτων, αποτελούν θεμελιώδη χαρακτηριστικά της δημοκρατικής λειτουργίας. Η συμμετοχή ενισχύει τη λογοδοσία των θεσμών και ενδυναμώνει τη σχέση πολίτη και κράτους.

Ένα άλλο κρίσιμο χαρακτηριστικό είναι η **πολυμορφία**. Η σύγχρονη κοινωνία περιλαμβάνει ανθρώπους με διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα, προσωπικές ταυτότητες και τρόπους ζωής. Η κοινωνία αυτή οφείλει να αποδέχεται και να

σέβεται αυτή την ποικιλομορφία, να προωθεί τη συνύπαρξη και την κατανόηση και να καλλιεργεί την ανεκτικότητα και τη συμπερίληψη.

Η κοινωνική κινητικότητα, δηλαδή η δυνατότητα των ατόμων να βελτιώνουν τη θέση τους στην κοινωνία μέσα από την εργασία, την εκπαίδευση και την προσωπική προσπάθεια, αποτελεί επίσης ένα βασικό χαρακτηριστικό. Σε συνδυασμό με τη διαφάνεια και την αξιοκρατία, δημιουργείται ένα περιβάλλον όπου ο κάθε άνθρωπος μπορεί να αναπτύξει τις δυνατότητές του και να συμβάλει ενεργά στο κοινό καλό.

Τέλος, η προστασία του περιβάλλοντος και η βιώσιμη ανάπτυξη αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο ως απαραίτητα στοιχεία της σύγχρονης κοινωνίας. Η αλληλεγγύη προς τις μελλοντικές γενιές, η υπεύθυνη χρήση των πόρων και η προώθηση πράσινων πολιτικών είναι δείγματα μιας ώριμης κοινωνίας με σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή και το φυσικό περιβάλλον.

1.1.4. Θεσμοί και αξίες

Οι θεσμοί και οι αξίες αποτελούν τα θεμέλια της δημοκρατικής κοινωνίας. Χωρίς αυτούς, δεν μπορεί να διασφαλιστεί η ομαλή συμβίωση, η προστασία των δικαιωμάτων και η συμμετοχή όλων στην κοινωνική ζωή.

Οι θεσμοί είναι οι οργανωμένες δομές που συντελούν στη λειτουργία της κοινωνίας (κοινωνικοί θεσμοί) και του κράτους (κρατικοί θεσμοί). Σε μια δημοκρατική κοινωνία, οι θεσμοί διασφαλίζουν ότι οι εξουσίες ασκούνται σύμφωνα με τον νόμο και με σεβασμό στα δικαιώματα των πολιτών. Κάποιοι από τους βασικούς κρατικούς θεσμούς είναι το κοινοβούλιο, η κυβέρνηση, η δικαιοσύνη, η δημόσια διοίκηση, η δημόσια εκπαίδευση και κοινωνική ασφάλιση, ενώ οι κοινωνικοί θεσμοί περιλαμβάνουν την άτυπη εκπαίδευση, την οικογένεια, την εκκλησία και τα μέσα ενημέρωσης.

Η *οικογένεια* είναι ο πρώτος θεσμός κοινωνικοποίησης, όπου το παιδί μαθαίνει βασικές αξίες όπως η αγάπη, ο σεβασμός, η φροντίδα και η αλληλεγγύη. Αποτελεί χώρο όπου διαμορφώνονται οι πρώτες αντιλήψεις για τον κόσμο και τις ανθρώπινες σχέσεις.

Η *θρησκεία* και ειδικότερα οι *θρησκευτικές κοινότητες* (πχ η *ορθόδοξη εκκλησία* στην Ελλάδα), ανάλογα με τη χώρα και την κοινωνική παράδοση, μπορεί να λειτουργεί ως πηγή πνευματικής καθοδήγησης και στήριξης της κοινότητας. Ειδικά στην Ελλάδα, η θρησκεία της Ορθόδοξης ανατολικής εκκλησίας έχει ιστορικά διαδραματίσει σημαντικό κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο, ωστόσο το κράτος είναι τυπικά ανεξίθρησκο και η θρησκευτική ελευθερία πλήρως κατοχυρωμένη. Οι ανήλικοι μετανάστες, καθώς προέρχονται συχνά από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις/ή ανήκουν σε διαφορετικά θρησκευτικά ή πολιτισμικά πλαίσια, μπορεί να αντιμετωπίζουν προκλήσεις ή διακρίσεις σε σχέση με την κυρίαρχη θρησκευτική παράδοση και είναι σημαντικό να διαθέτουν τις δεξιότητες να διαχειρίζονται τέτοιες καταστάσεις, γνωρίζοντας ότι κάθε δυσμενής μεταχείριση λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων απαγορεύεται από το νόμο».

Δεν πρέπει, όμως, να ξεχνούν ότι τόσο η χριστιανική, παρότι επικρατούσα, όσο και οι άλλες θρησκείες θα πρέπει να κινούνται εντός του συνταγματικού πλαισίου, να

σέβονται δηλαδή τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους και τη θρησκευτική πολυμορφία της κοινωνίας.

Το εκπαιδευτικό σύστημα είναι βασικός θεσμός, καθώς μεταδίδει τις γνώσεις, τις αξίες και τις δεξιότητες που χρειάζονται οι πολίτες για να συμμετέχουν ενεργά στη ζωή της κοινωνίας. Η εκπαίδευση καλλιεργεί τον σεβασμό στην ετερότητα, την κριτική σκέψη, την υπευθυνότητα και τη συνεργασία. Παίζει, επίσης, ρόλο στην κοινωνική κινητικότητα και την ένταξη.

Τα μέσα ενημέρωσης συμβάλλουν στον έλεγχο της εξουσίας και επηρεάζουν τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Η ελευθερία του Τύπου είναι θεμελιώδης αξία της δημοκρατίας, αλλά απαιτείται και υπευθυνότητα στη χρήση της πληροφορίας.

Οι θεσμοί αυτοί λειτουργούν στη βάση κοινών αξιών που δίνουν νόημα και συνοχή στην κοινωνία. Κάποιες από τις βασικές αξίες είναι:

- ✓ Ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια
- ✓ Η ισότητα και η δικαιοσύνη
- ✓ Η ελευθερία και η υπευθυνότητα
- ✓ Η αλληλεγγύη και η κοινωνική συνοχή
- ✓ Η συμμετοχή και η διαφάνεια.

Οι αξίες αυτές δεν είναι απλώς ιδανικά, αλλά πρέπει να ενσαρκώνονται στην καθημερινή ζωή, τις πολιτικές αποφάσεις και τη λειτουργία των θεσμών. Μέσω της διαπαιδαγώγησης, του δημόσιου διαλόγου, της νομοθεσίας και των κοινωνικών πρακτικών, οι αξίες αυτές μεταδίδονται και ενισχύονται.

Σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία, οι θεσμοί και οι αξίες είναι αλληλένδετοι. Οι θεσμοί χωρίς αξίες γίνονται μηχανισμοί εξουσίας, ενώ οι αξίες χωρίς θεσμούς παραμένουν θεωρητικές. Γι' αυτό είναι κρίσιμο να ενισχύουμε και τα δύο: και τη θεσμική λειτουργία και την ηθική κατεύθυνση της κοινωνικής ζωής.

✦ Η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία στηρίζεται στην ελευθερία, την ισότητα, τη συμμετοχή και την ανεκτικότητα, όπου όλοι οι πολίτες μπορούν να συνυπάρχουν και να προσδεύουν με αξιοπρέπεια. Οι θεσμοί και οι αξίες είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της δημοκρατικής κοινωνίας: οργανώνουν τη ζωή μας και διασφαλίζουν ότι λειτουργούμε με σεβασμό, αλληλεγγύη και υπευθυνότητα προς όλους.

1.1.5. Ο άνθρωπος ως κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό ον

Ο άνθρωπος δεν ζει απομονωμένος. Από τη φύση του είναι κοινωνικό ον που αναπτύσσεται, αλληλεπιδρά και συνυπάρχει με άλλους ανθρώπους. Παράλληλα, συμμετέχει στην πολιτική ζωή και συμβάλλει στην οικονομία της κοινωνίας.

Από την αρχαιότητα, φιλόσοφοι όπως ο Αριστοτέλης χαρακτήρισαν τον άνθρωπο ως «ζῷον πολιτικόν», δηλαδή ον που ζει σε κοινότητες και έχει ανάγκη την κοινωνική και πολιτική συμμετοχή. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να επιβιώσει ούτε να ευημερήσει μόνος του. Χρειάζεται την επικοινωνία, τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και την ανταλλαγή με άλλους ανθρώπους.

Ως κοινωνικό ον, ο άνθρωπος γεννιέται και μεγαλώνει σε κοινωνικά πλαίσια, όπως η οικογένεια, η γειτονιά, το σχολείο, η κοινότητα. Μέσω αυτών των δομών, μαθαίνει αξίες, κανόνες, τρόπους συμπεριφοράς και επικοινωνίας. Η κοινωνικοποίηση είναι

καθοριστική για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της ταυτότητάς του. Επιπλέον, η κοινωνική αλληλεπίδραση προσφέρει νόημα, υποστήριξη και αίσθηση του ανήκειν.

Ο άνθρωπος είναι επίσης πολιτικό ον, καθώς έχει τη δυνατότητα και το δικαίωμα να συμμετέχει στη διαμόρφωση της κοινής ζωής. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να εκφράζει τη γνώμη του, να συμμετέχει σε δημοκρατικές διαδικασίες, να διεκδικεί δικαιώματα, να αναλαμβάνει υποχρεώσεις και να επηρεάζει τις πολιτικές αποφάσεις. Η πολιτική συμμετοχή δεν περιορίζεται στην ψήφο, αλλά περιλαμβάνει και δράσεις όπως η εθελοντική προσφορά, η συμμετοχή σε συλλόγους, οι δημόσιες παρεμβάσεις και η ειρηνική διαμαρτυρία.

Η **πολιτική διάσταση του ανθρώπου** συνδέεται στενά με την έννοια του ενεργού πολίτη. Ένας ενεργός πολίτης δεν μένει αδιάφορος, αλλά νοιάζεται για τα κοινά, ενημερώνεται, συνεργάζεται με άλλους και προσπαθεί να βελτιώσει την κοινωνία στην οποία ζει. Η δημοκρατική κοινωνία βασίζεται σε τέτοιους πολίτες για να λειτουργήσει σωστά και δίκαια.

Ταυτόχρονα, **ο άνθρωπος είναι και οικονομικό ον**. Συμμετέχει στην παραγωγή, την κατανάλωση, την εργασία και την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών. Από την καθημερινή αγορά ενός προϊόντος μέχρι την επιλογή επαγγέλματος ή τη διαχείριση ενός νοικοκυριού, ο καθένας μας παίρνει οικονομικές αποφάσεις που επηρεάζουν όχι μόνο τη ζωή του, αλλά και την κοινωνία γενικότερα.

Η οικονομική δραστηριότητα του ανθρώπου σχετίζεται επίσης με τις συνθήκες εργασίας, την τεχνολογική πρόοδο, την πρόσβαση σε πόρους και τις ανισότητες. Σε μια κοινωνία που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οικονομική ζωή πρέπει να βασίζεται σε αρχές όπως η αξιοπρέπεια, η δίκαιη αμοιβή, η κοινωνική ασφάλιση και η βιώσιμη ανάπτυξη.

Η ισορροπία ανάμεσα στους τρεις αυτούς ρόλους –του κοινωνικού, του πολιτικού και του οικονομικού όντος– είναι απαραίτητη για την προσωπική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Όταν ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει ισότιμα και ουσιαστικά σε όλους αυτούς τους τομείς, τότε η κοινωνία γίνεται πιο δημοκρατική, δίκαιη και ανθρώπινη.

✦ Ο άνθρωπος είναι ταυτόχρονα κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό ον. Η ολοκληρωμένη του ανάπτυξη και η ενεργός συμμετοχή του σε όλους αυτούς τους τομείς είναι θεμέλιο για μια δημοκρατική και ισότιμη κοινωνία.

9.1.4. Προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας

Η σύγχρονη κοινωνία προσφέρει πολλές ευκαιρίες, αλλά ταυτόχρονα αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις που επηρεάζουν την καθημερινότητα των ανθρώπων και τη συνοχή των κοινοτήτων. Η κατανόηση αυτών των προκλήσεων είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση μιας δικαιότερης και βιώσιμης κοινωνίας.

Η παγκοσμιοποίηση, η τεχνολογική πρόοδος και οι κοινωνικές αλλαγές έχουν διαμορφώσει νέες συνθήκες ζωής και επικοινωνίας. Παρόλο που έχουν προσφέρει πολλές δυνατότητες, συνοδεύονται και από προκλήσεις που επηρεάζουν άμεσα την κοινωνία.

Μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις είναι η **οικονομική ανισότητα**. Παρά την πρόοδο, πολλοί άνθρωποι σε όλο τον κόσμο και στην Ελλάδα ζουν σε συνθήκες

φτώχειας ή αβεβαιότητας. Η άνιση κατανομή του πλούτου, η ανεργία και η ανασφάλεια στην εργασία δημιουργούν κοινωνικές εντάσεις και αποκλεισμό.

Η **κοινωνική ανισότητα** συνδέεται επίσης με τις ανισότητες στην πρόσβαση σε εκπαίδευση, υγεία, στέγη και πολιτισμό. Ορισμένες κοινωνικές ομάδες, όπως οι μετανάστες, τα άτομα με αναπηρία, οι ηλικιωμένοι ή άτομα που ζούνε σε συνθήκες φτώχειας, αντιμετωπίζουν περισσότερα εμπόδια και λιγότερες ευκαιρίες.

Μια άλλη πρόκληση είναι η **ξеноφοβία**, ο **ρατσισμός** οι κάθε είδους **διακρίσεις** συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων λόγω φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, καθώς και η έμφυλη βία. Σε εποχές κρίσης ή αβεβαιότητας, αυξάνονται τα φαινόμενα μίσους, φόβου και απόρριψης του «άλλου». Αυτό απειλεί τη συνοχή της κοινωνίας και τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών. Η καλλιέργεια κουλτούρας αποδοχής, διαπολιτισμικού διαλόγου και σεβασμού στην ετερότητα είναι ζωτικής σημασίας.

Η **περιβαλλοντική κρίση** αποτελεί επίσης σημαντική πρόκληση. Η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση, η απώλεια βιοποικιλότητας και η εξάντληση φυσικών πόρων απειλούν την ποιότητα ζωής και το μέλλον του πλανήτη. Η αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων απαιτεί συλλογική δράση, υπεύθυνη κατανάλωση και βιώσιμη ανάπτυξη.

Η τεχνολογία και η ψηφιοποίηση μετασχηματίζουν τις κοινωνίες, αλλά συνοδεύονται και από προβληματισμούς. Η υπερβολική χρήση των κοινωνικών δικτύων, η **παραπληροφόρηση**, ο περιορισμός της ιδιωτικότητας και ο εθισμός στην οθόνη επηρεάζουν την ψυχική υγεία και τις ανθρώπινες σχέσεις, ειδικά στους νέους.

Η πολιτική απαξίωση και η κρίση εμπιστοσύνης στους θεσμούς είναι μια ακόμη πρόκληση. Η απομάκρυνση των πολιτών από τη δημόσια ζωή, η διαφθορά, η αδιαφάνεια και η αναποτελεσματικότητα των θεσμών μπορούν να οδηγήσουν σε αδιαφορία ή ακόμα και σε ακραίες αντιδράσεις.

Τέλος, η πανδημία COVID-19 ανέδειξε τη σημασία της δημόσιας υγείας, της διεθνούς συνεργασίας, της αλληλεγγύης αλλά και τις αδυναμίες των κοινωνικών δομών. Έφερε στην επιφάνεια τις υπάρχουσες ανισότητες και την ανάγκη για ένα ανθεκτικότερο και δικαιότερο κοινωνικό σύστημα.

Η αντιμετώπιση όλων αυτών των προκλήσεων απαιτεί ενημερωμένους πολίτες, ενεργό συμμετοχή, ισχυρούς θεσμούς και συνεχή εκπαίδευση στις δημοκρατικές αξίες.

✦ Οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας απαιτούν ενημερωμένους, υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες που αγωνίζονται για ισότητα, αλληλεγγύη και σεβασμό στην ετερότητα, προκειμένου να διαμορφώσουν ένα δίκαιο και βιώσιμο κοινωνικό περιβάλλον.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Ποιες αλλαγές παρατηρούμε στη σημερινή κοινωνία σε σύγκριση με το παρελθόν;
- ✓ Ποιον ρόλο παίζει ο κάθε άνθρωπος στη διαμόρφωση της κοινωνίας;
- ✓ Πώς νιώθω όταν η κοινωνία με αποδέχεται και πώς όταν με αποκλείει;

1.2. Δημοκρατική Πολιτεία και Κράτος Δικαίου

1.2.1. Η δημοκρατία ως μορφή πολιτεύματος

Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα που σέβεται και προάγει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τα δικαιώματα και την ισότιμη συμμετοχή όλων των πολιτών. Η κατανόηση των βασικών χαρακτηριστικών της είναι απαραίτητη για την ενεργό και συνειδητή συμμετοχή στη δημόσια ζωή.

Η λέξη δημοκρατία προέρχεται από τις ελληνικές λέξεις 'δήμος' (λαός) και 'κράτος' (εξουσία), που σημαίνει 'εξουσία του λαού'. Στη δημοκρατία, η εξουσία πηγάζει από τον λαό και ασκείται από αυτόν ή για λογαριασμό του, σύμφωνα με κανόνες και θεσμούς που διασφαλίζουν την ισότητα και τη συμμετοχή.

Η δημοκρατία μπορεί να είναι άμεση ή αντιπροσωπευτική. Στην άμεση δημοκρατία, οι πολίτες λαμβάνουν οι ίδιοι τις αποφάσεις (π.χ. σε συνελεύσεις ή δημοψηφίσματα). Στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία, οι πολίτες εκλέγουν αντιπροσώπους (βουλευτές, τοπικούς άρχοντες) που αποφασίζουν για το κοινό συμφέρον στο πλαίσιο των θεσμών του κράτους. Βέβαια, η άμεση δημοκρατία είναι εφικτή μόνον σε μικρές, ολιγάριθμες κοινότητες, και όχι στα σύγχρονα κράτη, όπου πλέον η δημοκρατία νοείται μόνον ως έμμεση, δηλαδή αντιπροσωπευτική, παρότι μπορεί να ενισχύεται και να συμπληρώνεται με κάποιους θεσμούς ημι-άμεσης δημοκρατίας (λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία, δημοψήφισμα).

Τα βασικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος (συνταγματικής δημοκρατίας, που συνιστά την ένωση της διαδικαστικής δημοκρατίας, δηλαδή την αρχή της πλειοψηφίας, του κράτους δικαίου, δηλαδή την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μειοψηφιών, μειονοτήτων και ενός εκάστου, και του κοινωνικού κράτους, δηλαδή την παροχή βασικών αγαθών για μια αξιοπρεπή ζωή) περιλαμβάνουν:

- ✓ Ελεύθερες και δίκαιες εκλογές, με καθολική ψήφο και ίση αξία της ψήφου όλων.
- ✓ Διάκριση των εξουσιών (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική), ώστε να εξασφαλίζεται η ισορροπία και η λογοδοσία.
- ✓ Κράτος δικαίου, όπου όλοι οι πολίτες και οι αρχές υπακούουν στον νόμο και τα δικαιώματα προστατεύονται και από ανεξάρτητα και αμερόληπτα δικαστήρια.
- ✓ Ελευθερία της έκφρασης, του τύπου και της συμμετοχής, που επιτρέπουν τον δημόσιο διάλογο και τη διαφωνία.
- ✓ Σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις μειονότητες, ώστε να αποφεύγεται ο αυταρχισμός της πλειοψηφίας.

Η δημοκρατία διαφέρει από άλλα πολιτεύματα, όπως:

- ✓ Η μοναρχία, όπου η εξουσία συγκεντρώνεται σε ένα πρόσωπο (βασιλιάς/βασιλίσσα) που συνήθως δεν εκλέγεται.
- ✓ Η απολυταρχία, όπου ένας ηγέτης ή ομάδα ασκεί ανεξέλεγκτη εξουσία χωρίς τη συμμετοχή των πολιτών.

- ✓ Η ολιγαρχία, όπου η εξουσία περιορίζεται σε λίγους, συνήθως βάσει πλούτου ή καταγωγής.

Η δημοκρατία απαιτεί ενεργούς πολίτες, ενημερωμένους και πρόθυμους να συμβάλλουν στο κοινό καλό. Δεν είναι απλώς ένα πολίτευμα, αλλά μια διαρκής διαδικασία διαλόγου, αλληλοσεβασμού και συμμετοχής. Προϋποθέτει συνεχή εγρήγορση, ώστε να μην υπονομεύεται από τον αυταρχισμό, την παραπληροφόρηση ή την αδιαφορία.

✦ Η δημοκρατία αποτελεί πολίτευμα ελευθερίας και συμμετοχής, βασισμένο στην ισότητα όλων και στον σεβασμό των δικαιωμάτων, απαιτώντας ενεργούς και υπεύθυνους πολίτες για να διατηρηθεί και να ενισχυθεί.

1.2.2. Τι είναι Πολιτεία και πώς οργανώνεται

Η Πολιτεία είναι το σύνολο των θεσμών και των μηχανισμών που ρυθμίζουν την κοινωνική και πολιτική ζωή σε μια οργανωμένη κοινωνία. Η κατανόηση της δομής και της λειτουργίας της μάς βοηθά να αναγνωρίσουμε πώς ασκείται η εξουσία και ποιος έχει την ευθύνη για την προστασία των δικαιωμάτων μας.

Η Πολιτεία είναι η θεσμικά οργανωμένη πολιτική κοινότητα, το πλαίσιο στο οποίο οι άνθρωποι συνυπάρχουν, συνεργάζονται και ασκούν εξουσία με βάση κανόνες. Αποτελείται από τους πολίτες, την επικράτεια και την πολιτική εξουσία, και λειτουργεί με σκοπό την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης, της δικαιοσύνης και της ευημερίας όλων.

Στην περίπτωση της Δημοκρατίας, η Πολιτεία διαμορφώνεται μέσω ισότιμης συμμετοχής όλων των πολιτών. Οι νόμοι ψηφίζονται από εκπροσώπους που εκλέγονται ελεύθερα, οι αποφάσεις λαμβάνονται με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον και η εξουσία ασκείται υπό λογοδοσία και σεβασμό στους θεσμούς.

Η οργάνωση της Πολιτείας βασίζεται στη διάκριση των εξουσιών:

- ✓ **Νομοθετική εξουσία:** φροντίζει για τη δημιουργία των νόμων (π.χ. το Κοινοβούλιο).
- ✓ **Εκτελεστική εξουσία:** εφαρμόζει τους νόμους και διοικεί (π.χ. Κυβέρνηση, Υπουργεία).
- ✓ **Δικαστική εξουσία:** αποδίδει δικαιοσύνη, ελέγχει την τήρηση των νόμων (π.χ. Δικαστήρια).
- ✓ **Ανεξάρτητες αρχές:** Θεσμοθετημένα όργανα που λειτουργούν ανεξάρτητα και έχουν στόχο τη διασφάλιση δικαιωμάτων, τη διαφάνεια και τον έλεγχο της δημόσιας διοίκησης (π.χ. Συνήγορος του Πολίτη, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Αρχή Διαφάνειας»)

Η Πολιτεία οργανώνεται σε επίπεδα εξουσίας ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες των πολιτών και να κατανέμει τις ευθύνες αποτελεσματικότερα:

- ✓ **Τοπικό επίπεδο:** Δήμοι και κοινότητες φροντίζουν για θέματα της καθημερινότητας (καθαριότητα, τοπικές υποδομές, πολιτισμός, παιδικοί σταθμοί κ.λπ.).
- ✓ **Περιφερειακό επίπεδο:** Οι Περιφέρειες ασχολούνται με μεγαλύτερης κλίμακας έργα και σχεδιασμό (μεταφορές, ανάπτυξη, υγεία).

- ✓ **Εθνικό επίπεδο:** Η κεντρική κυβέρνηση διαμορφώνει και υλοποιεί την εθνική πολιτική (παιδεία, άμυνα, οικονομία, εξωτερικές σχέσεις).

Η αποκέντρωση εξουσίας και η ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης επιτρέπουν στους πολίτες να συμμετέχουν αμεσότερα και να έχουν μεγαλύτερο έλεγχο στις αποφάσεις που τους αφορούν. Έτσι, ενισχύεται η δημοκρατική συμμετοχή και η διαφάνεια.

Η Πολιτεία, μέσα από τους θεσμούς της, φροντίζει για την τήρηση των νόμων, την προστασία των δικαιωμάτων, τη στήριξη των ευάλωτων ομάδων και τη διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η οργάνωσή της επηρεάζει άμεσα τη ζωή όλων μας.

✦ Η Πολιτεία είναι η οργανωμένη μορφή της κοινωνίας που ρυθμίζει τη ζωή των πολιτών με βάση νόμους και θεσμούς. Η κατανόηση της δομής και των επιπέδων εξουσίας ενισχύει την πολιτική μας συνείδηση και συμμετοχή.

1.2.3. Έννοια του Κράτους Δικαίου και ποια είναι τα χαρακτηριστικά του

Το Κράτος Δικαίου αποτελεί βασικό πυλώνα της δημοκρατικής Πολιτείας και εγγύηση για την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών όλων των πολιτών. Η γνώση των χαρακτηριστικών του μας επιτρέπει να κατανοούμε τους κανόνες που διέπουν τη λειτουργία της κοινωνίας και τον ρόλο μας ως πολιτών.

Το Κράτος Δικαίου είναι το σύστημα διακυβέρνησης στο οποίο όλοι –πολίτες, δημόσιες αρχές και κυβερνητικοί φορείς– υπακούουν στον νόμο. Δεν αρκεί απλώς να υπάρχουν νόμοι· αυτοί πρέπει να είναι δίκαιοι, καθολικοί, σαφείς και να εφαρμόζονται με τρόπο ίσο για όλους.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του Κράτους Δικαίου είναι:

Ισονομία: Όλοι οι πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, ανεξαρτήτως κοινωνικής θέσης, φύλου, καταγωγής ή άλλων χαρακτηριστικών.

Νομιμότητα: Η κρατική εξουσία περιορίζεται από τον νόμο. Οι δημόσιοι φορείς και λειτουργοί οφείλουν να ενεργούν μόνο στο πλαίσιο της νομιμότητας.

Διάκριση των εξουσιών: Η εξουσία κατανέμεται σε τρεις ανεξάρτητους πυλώνες –τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική– ώστε να αποφεύγεται η συγκέντρωσή της και να διασφαλίζεται ο έλεγχος και η ισορροπία.

Δικαστική προστασία: Όλοι οι πολίτες έχουν δικαίωμα προσφυγής στη δικαιοσύνη. Τα δικαστήρια είναι ανεξάρτητα και επιβλέπουν την εφαρμογή των νόμων και την προστασία των δικαιωμάτων.

Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων: Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η ιδιωτικότητα, η ισότητα και άλλα δικαιώματα κατοχυρώνονται και διασφαλίζονται θεσμικά.

Το Κράτος Δικαίου λειτουργεί ως εγγύηση απέναντι στην αυθαιρεσία της εξουσίας. Κανείς δεν είναι υπεράνω του νόμου, ούτε το ίδιο το κράτος. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και οι κυβερνήσεις πρέπει να λειτουργούν εντός του πλαισίου των θεσπισμένων κανόνων και οι πολίτες μπορούν να διεκδικούν την προστασία τους όταν αυτοί παραβιάζονται.

Η ύπαρξη Κράτους Δικαίου δεν είναι αυτονόητη· απαιτεί διαρκή επαγρύπνηση, διαφάνεια, έλεγχο και, κυρίως, συμμετοχή των πολιτών. Ο ενημερωμένος και ενεργός πολίτης, που σέβεται τον νόμο και υπερασπίζεται τα δικαιώματα όλων, συμβάλλει καθοριστικά στην ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της κοινωνίας.

✦ Το Κράτος Δικαίου εγγυάται ότι όλα τα άτομα είναι ίσα απέναντι στον νόμο, και ότι η εξουσία ασκείται υπό όρους νομιμότητας και σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενισχύοντας τη δικαιοσύνη και την εμπιστοσύνη στην Πολιτεία.

1.2.4. Η Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου αποτελούν θεμελιώδεις αρχές τόσο για το ελληνικό κράτος όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κατανόηση της λειτουργίας αυτών των θεσμών μάς βοηθά να αντιληφθούμε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις μας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στην Ελλάδα, η δημοκρατική λειτουργία του πολιτεύματος κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα του 1975, το οποίο ορίζει ότι όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα. Η Βουλή των Ελλήνων, η Κυβέρνηση και τα Δικαστήρια συγκροτούν τους βασικούς θεσμούς της Πολιτείας, ενώ οι πολίτες συμμετέχουν με την ψήφο τους, την ελευθερία της έκφρασης και την κοινωνική τους δράση.

Το ελληνικό Σύνταγμα προβλέπει τη διάκριση των εξουσιών και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία, η ισότητα, η προστασία της ιδιωτικής ζωής, η ανεξιθρησκία και η συμμετοχή στα κοινά. Οι δικαστικές αρχές είναι ανεξάρτητες και διασφαλίζουν ότι οι νόμοι εφαρμόζονται δίκαια και με σεβασμό στα δικαιώματα όλων.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενισχύει και συμπληρώνει το πλαίσιο της δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου. Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεσμεύονται να σέβονται τις κοινές θεμελιώδεις αξίες, όπως αυτές περιγράφονται στο Άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση: σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ελευθερία, δημοκρατία, ισότητα, κράτος δικαίου και

σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί –όπως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης– λειτουργούν με γνώμονα τις ίδιες δημοκρατικές αρχές. Οι πολίτες των κρατών-μελών έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις ευρωεκλογές, πρόσβαση σε ευρωπαϊκά δικαστήρια και προστασία των δικαιωμάτων τους από ευρωπαϊκές οδηγίες και κανονισμούς. Επιπλέον, έχουν το δικαίωμα υποβολής αναφοράς στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με τη μορφή καταγγελίας ή αιτήματος καθώς και να συμμετάσχουν στην Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών (άρθρα 227 και 11(4) της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ αντίστοιχα).

Επιπλέον, ο **Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης** αποτελεί ένα σύγχρονο πλαίσιο προστασίας και ισχυρό μηχανισμό διασφάλισης των δικαιωμάτων των πολιτών, ισχυρό εργαλείο προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών, ενώ μηχανισμοί όπως ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο πλαίσιο της **Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**, διασφαλίζουν τη λογοδοσία και την προστασία από αυθαιρεσίες. Οι αξίες αυτές είναι κοινός τόπος όλων των ευρωπαϊκών κρατών, αλλά η εφαρμογή τους ελέγχεται διαρκώς και μπορεί να διαφέρει στην πράξη.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή οικογένεια ενισχύει τη δημοκρατική λειτουργία της Πολιτείας και παρέχει ένα επιπλέον θεσμικό πλαίσιο για την προάσπιση των δικαιωμάτων των πολιτών. Παράλληλα, οι πολίτες οφείλουν να γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις ευθύνες τους όχι μόνο ως Έλληνες, αλλά και ως Ευρωπαίοι πολίτες.

✦ Η Ελλάδα, ως δημοκρατική Πολιτεία και μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατοχυρώνει θεσμικά τα δικαιώματα των πολιτών και λειτουργεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο δημοκρατίας και κράτους δικαίου, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

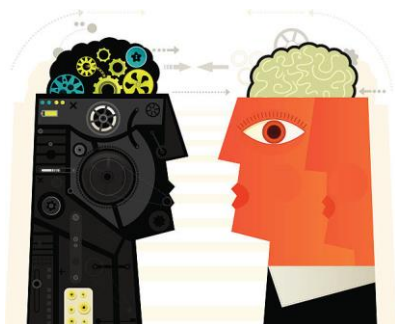
Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Τι σημαίνει για εμένα η λέξη «δικαιοσύνη»;
- ✓ Γιατί είναι σημαντικό να υπάρχουν νόμοι που ισχύουν για όλους;
- ✓ Έχω δει ή ζήσει ποτέ κάποια άδικη κατάσταση; Πώς θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί;

2. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΓΙΑ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Σε μια δημοκρατική κοινωνία, η κοινωνική συμβίωση δεν αποτελεί απλώς τυπική συνύπαρξη διαφορετικών ατόμων στον ίδιο γεωγραφικό χώρο. Αντιθέτως, απαιτεί διαρκή προσπάθεια για την εμπέδωση κοινών αξιών, τη διασφάλιση της ισότητας και την ουσιαστική συμμετοχή όλων των μελών της κοινωνίας, ανεξαρτήτως προέλευσης, θρησκείας, γλώσσας, ταυτότητας ή ιστορίας. Ιδίως στις σύγχρονες ευρωπαϊκές κοινωνίες, η δημοκρατική συνύπαρξη δοκιμάζεται από φαινόμενα αποκλεισμού, ανισότητας και ξενοφοβίας, καθιστώντας αναγκαία την ενίσχυση μιας δημοκρατικής κουλτούρας που να σέβεται και να ενσωματώνει την ετερότητα.

Η παρούσα ενότητα εστιάζει στις αρχές που διέπουν την κοινωνική συμβίωση στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής πολιτείας και εξετάζει τις προϋποθέσεις για την επιτυχή ενσωμάτωση μεταναστών, προσφύγων και ασυνόδευτων ανηλίκων στις τοπικές κοινωνίες. Η καλλιέργεια αξιών όπως ο σεβασμός στην ετερότητα, η κοινωνική ένταξη, η συμπερίληψη και η ισότιμη συμμετοχή είναι καθοριστικές για την εμπέδωση της κοινωνικής συνοχής και την ενίσχυση της δημοκρατίας στην καθημερινότητα.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι συχνά αντιμετωπίζουν πολλαπλές προκλήσεις κατά την εγκατάστασή τους: γλωσσικά εμπόδια, πολιτισμικό σοκ, θεσμικούς φραγμούς και έλλειψη κοινωνικής δικτύωσης. Η απουσία ενός πλαισίου που να ενισχύει την ένταξή τους δεν δημιουργεί μόνο ατομική ανασφάλεια, αλλά και συλλογικές εντάσεις. Αντιθέτως, όταν η πολιτεία, οι θεσμοί και η κοινωνία των πολιτών λειτουργούν συμπεριληπτικά, ενδυναμώνεται ο κοινωνικός ιστός, μειώνονται τα φαινόμενα αποκλεισμού και χτίζονται γέφυρες επικοινωνίας και συνεργασίας.

Η δημοκρατική κοινωνία προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή όλων των μελών της στη δημόσια ζωή. Αυτό σημαίνει ότι η φωνή κάθε ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και των ασυνόδευτων ανηλίκων, πρέπει να εισακούεται, να αναγνωρίζεται και να λαμβάνεται υπόψη στις διαδικασίες που επηρεάζουν τη ζωή του. Η συμπερίληψη δεν είναι μόνο δικαίωμα -είναι και αναγκαία συνθήκη για τη βιωσιμότητα της δημοκρατίας.

Επιπλέον, η ειρηνική συνύπαρξη δεν προκύπτει αυτόματα, αλλά οικοδομείται στην καθημερινή πρακτική της ισότητας και του αμοιβαίου σεβασμού. Απαιτεί πολιτικές πρόληψης του κοινωνικού αποκλεισμού, ενεργητικές μορφές υποστήριξης της συμμετοχής και την ενσωμάτωση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στις θεσμικές και κοινωνικές δομές.

Μέσω αυτής της ενότητας, αναδεικνύεται η ανάγκη μετάβασης από μια κοινωνία απλής συνύπαρξης σε μια κοινότητα συμπερίληψης. Η δημοκρατική συμβίωση δεν είναι απλώς πολιτικό σύνθημα, αλλά ουσιαστική κοινωνική πρακτική που εξασφαλίζει ότι κάθε άνθρωπος –και ειδικότερα κάθε παιδί– μπορεί να ζει με αξιοπρέπεια, συμμετοχή και ελπίδα.

2.1. Σεβασμός στην ετερότητα

Ο σεβασμός στην ετερότητα αποτελεί βασικό θεμέλιο της δημοκρατικής κοινωνίας και προϋπόθεση για την ειρηνική και δημιουργική συνύπαρξη των πολιτών. Η αποδοχή της ποικιλομορφίας και η καταπολέμηση των διακρίσεων είναι αναγκαίες για τη συνοχή και τη δικαιοσύνη σε κάθε κοινωνία.

Η σύγχρονη κοινωνία χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλομορφία ως προς τη φυλή, την εθνότητα, το φύλο, τη θρησκεία, τη γλώσσα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την αναπηρία, τις πολιτικές πεποιθήσεις και τις πολιτισμικές ταυτότητες. Αυτές οι διαφορές δεν αποτελούν εμπόδιο, αλλά πλούτο και ευκαιρία για διάλογο, αμοιβαία κατανόηση και πρόοδο.

Ο **σεβασμός στην ετερότητα** σημαίνει ότι κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην ίση μεταχείριση, χωρίς διακρίσεις. Αυτό περιλαμβάνει την καταπολέμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων που οδηγούν σε αποκλεισμό ή ρατσισμό. Οι δημοκρατικές κοινωνίες αναγνωρίζουν και προστατεύουν τα ατομικά και συλλογικά δικαιώματα μέσα από νομοθετικά και εκπαιδευτικά μέτρα.

Η εκπαίδευση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην **καλλιέργεια στάσεων σεβασμού**. Μέσω της εκπαίδευσης, τα παιδιά και οι νέοι μαθαίνουν να αποδέχονται την ετερότητα, να συνεργάζονται με άλλα άτομα και να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού και δίκαιου κοινωνικού περιβάλλοντος.

Σημαντικός είναι και ο ρόλος των δημόσιων πολιτικών και θεσμών. Το νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων, οι πολιτικές ίσων ευκαιριών, οι θεσμοί όπως οι συνήγοροι του πολίτη και οι ανεξάρτητες αρχές ενισχύουν την προστασία των ατόμων από διακρίσεις και κακομεταχείριση.

Ο σεβασμός στην ετερότητα δεν σημαίνει μόνο ανοχή, αλλά και ενεργό υποστήριξη της ισότητας και της δικαιοσύνης. Προϋποθέτει την αναγνώριση των δικαιωμάτων όλων και την ενεργό στάση κατά του αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης. Μια κοινωνία που σέβεται την ετερότητα προωθεί τη συμπερίληψη, την ισότιμη πρόσβαση στις ευκαιρίες και την κοινωνική ειρήνη.

✦ Ο σεβασμός στην ετερότητα αποτελεί βασικό στοιχείο της δημοκρατίας και θεμέλιο για μια κοινωνία δικαίου, ισότητας και ειρηνικής συνύπαρξης.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Τι σημαίνει για εμένα να είμαι διαφορετικός/ή;
- ✓ Ένιωσα ποτέ να μην με σέβονται για αυτό που είμαι;
- ✓ Πώς μπορώ να δείξω σεβασμό σε κάποιον που σκέφτεται ή ζει διαφορετικά από εμένα;

2.2. Κοινωνική ένταξη και συμμετοχή όλων των ατόμων

Η κοινωνική ένταξη και η ενεργός συμμετοχή όλων των ανθρώπων στη ζωή της κοινωνίας αποτελούν πυλώνες της δημοκρατικής συνύπαρξης. Η ισότητα ευκαιριών και η προσβασιμότητα είναι βασικές προϋποθέσεις για μια δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία. Η κοινωνική ένταξη αφορά τη δυνατότητα όλων των ανθρώπων να συμμετέχουν ισότιμα και ουσιαστικά στην κοινωνική, πολιτική,

οικονομική και πολιτιστική ζωή. Περιλαμβάνει την εξάλειψη των φραγμών που περιορίζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία, την υγεία και τις δημόσιες υπηρεσίες.

Ο αποκλεισμός ομάδων του πληθυσμού –όπως οι μετανάστες, τα άτομα με αναπηρία, οι άνεργοι, οι φτωχοί ή οι εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες– δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες και τροφοδοτεί την περιθωριοποίηση και την αδικία. Για να αποφευχθούν αυτές οι συνθήκες, απαιτείται η λήψη στοχευμένων μέτρων κοινωνικής πολιτικής που να ενισχύουν τη συμμετοχή όλων.

Η ισότητα ευκαιριών είναι απαραίτητη για να μπορεί κάθε άτομο, ανεξάρτητα από το υπόβαθρό του, να έχει πρόσβαση σε εργασία, εκπαίδευση, κατοικία, υπηρεσίες και μέσα έκφρασης. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αρθούν οι ανισότητες που προέρχονται από κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτισμικούς ή άλλους παράγοντες.

Η προσβασιμότητα είναι εξίσου κρίσιμη: κάθε άτομο πρέπει να μπορεί να μετακινείται, να επικοινωνεί και να χρησιμοποιεί τις δημόσιες υποδομές χωρίς εμπόδια. Οι φυσικές υποδομές (π.χ. ράμπες, ανελκυστήρες), η ψηφιακή τεχνολογία, καθώς και οι διαδικασίες δημόσιας διοίκησης οφείλουν να είναι σχεδιασμένες με βάση την καθολική προσβασιμότητα.

Η κοινωνική συμμετοχή, τέλος, δεν περιορίζεται στη δυνατότητα παρουσίας, αλλά στην ενεργό συμβολή κάθε ατόμου στη λήψη αποφάσεων και στην κοινή ζωή. Η δημοκρατία ενδυναμώνεται όταν όλοι οι πολίτες νιώθουν ότι εισακούονται, γίνονται σεβαστοί και μπορούν να επηρεάσουν τις εξελίξεις που αφορούν τη ζωή τους. Ο εθελοντισμός, η συμμετοχή σε συλλόγους, τοπικές πρωτοβουλίες και κοινωνικά κινήματα είναι μερικοί από τους τρόπους με τους οποίους καλλιεργείται η αίσθηση της συμμετοχής.

Η κοινωνική ένταξη και η ισότιμη συμμετοχή όλων δεν ωφελούν μόνο τα άτομα που κινδυνεύουν από αποκλεισμό. Προωθούν τη συνοχή, την αλληλεγγύη και την πρόοδο ολόκληρης της κοινωνίας. Μια κοινωνία που δεν αφήνει κανέναν πίσω είναι πιο σταθερή, ειρηνική και δικαιότερη.

✦ Η κοινωνική ένταξη και η ενεργός συμμετοχή όλων των ατόμων ενισχύουν τη δημοκρατία, τη συνοχή και την ισότητα ευκαιριών για όλους.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Ποια εμπόδια συναντούν κάποιοι άνθρωποι όταν θέλουν να συμμετέχουν στην κοινωνία;
- ✓ Τι σημαίνει «ανήκω» σε μια ομάδα ή κοινότητα;
- ✓ Τι μπορούμε να κάνουμε για να νιώθουν όλα τα άτομα ευπρόσδεκτα;

2.3. Συμπερίληψη ως βασική δημοκρατική αξία

Η συμπερίληψη αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες μιας ώριμης δημοκρατικής κοινωνίας. Πρόκειται για μια στάση ζωής και ένα πολιτικό διακύβευμα που επιδιώκει τη συμμετοχή όλων, χωρίς αποκλεισμούς.

Σε αντίθεση με την έννοια της απλής ανοχής ή της παθητικής αποδοχής της ετερότητας, η συμπερίληψη προϋποθέτει ενεργό αποδοχή, ενσωμάτωση και ενδυνάμωση όλων των μελών μιας κοινωνίας. Σημαίνει ότι κανείς δεν μένει στο περιθώριο λόγω της ταυτότητας, της καταγωγής, της κοινωνικής του κατάστασης ή των δυνατοτήτων του.

Η συμπερίληψη ξεκινά από το εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο οφείλει να εξασφαλίζει πρόσβαση, ίσες ευκαιρίες και κατάλληλη υποστήριξη για κάθε μαθητή και μαθήτρια. Η δημιουργία σχολείων ανοιχτών, πολυπολιτισμικών και χωρίς διακρίσεις είναι θεμέλιο για μια κοινωνία αλληλοκατανόησης και συνύπαρξης.

Στον τομέα της εργασίας, η συμπερίληψη εκφράζεται από πολιτικές προσλήψεων χωρίς διακρίσεις, ίσες ευκαιρίες εξέλιξης και προσβασιμότητα στους χώρους εργασίας για άτομα με αναπηρία ή άλλες ιδιαιτερότητες. Η συμπεριληπτική εργασία ευνοεί την παραγωγικότητα και τη δημιουργικότητα, καθώς αξιοποιεί το δυναμικό όλων των ανθρώπων.

Στον δημόσιο χώρο, η συμπερίληψη αφορά την ελεύθερη πρόσβαση και κίνηση για κάθε άτομο, να εκφράζονται και να συνυπάρχουν χωρίς φόβο ή περιορισμούς. Η πόλη, τα μέσα μεταφοράς, οι δημόσιες υπηρεσίες και οι χώροι πολιτισμού πρέπει να σχεδιάζονται με τρόπο που να εξυπηρετούν όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως ηλικίας, ικανοτήτων ή κοινωνικής θέσης.

Η συμπερίληψη είναι, επίσης, πολιτική πράξη. Αφορά τη συμμετοχή όλων στις δημοκρατικές διαδικασίες, στην έκφραση γνώμης, στην εκπροσώπηση και στη λήψη αποφάσεων. Μια κοινωνία που ενσωματώνει τις φωνές όλων των μελών της ενισχύει τη νομιμοποίηση των θεσμών και ενδυναμώνει τη δημοκρατία.

Η συμπεριληπτική προσέγγιση απαιτεί συνεργασία μεταξύ κράτους, Κοινωνίας των Πολιτών και πολιτών. Περιλαμβάνει θεσμικά μέτρα (νομοθεσία κατά των διακρίσεων, πολιτικές ίσων ευκαιριών), αλλά και αλλαγές στάσεων και νοοτροπίας στην καθημερινότητα.

✦ Η συμπερίληψη είναι προϋπόθεση για μια δίκαιη, συμμετοχική και αλληλέγγυα κοινωνία. Αποτελεί θεμέλιο για μια σύγχρονη, ώριμη δημοκρατία.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Τι σημαίνει η λέξη «συμπερίληψη» στην πράξη;
- ✓ Ποιο είναι το όφελος μιας συμπεριληπτικής κοινωνίας για όλους;
- ✓ Έχω συμβάλει ποτέ στο να νιώσει κάποιος ότι ανήκει; Πώς;

2.4. Προκλήσεις και απειλές κατά της δημοκρατικής κοινωνικής συμβίωσης

Στις σύγχρονες κοινωνίες, παρατηρείται αύξηση φαινομένων που υπονομεύουν τις αρχές της ισότητας, της ανεκτικότητας και της δημοκρατικής συνύπαρξης. Ο ρατσισμός, οι διακρίσεις, η ξενοφοβία και η ρητορική μίσους αποτελούν βασικές απειλές που στοχεύουν ομάδες του πληθυσμού λόγω της εθνικής καταγωγής, του

φύλου, της θρησκείας, της ταυτότητας φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της αναπηρίας.

Η ρητορική μίσους –είτε εκφράζεται στον δημόσιο λόγο, είτε στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είτε ακόμη και στην καθημερινή επικοινωνία– δηλητηριάζει τον δημόσιο διάλογο και ενισχύει τον διχασμό. Η εξάπλωσή της δυσχεραίνει τη δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού κοινωνικού περιβάλλοντος για όλους.

Η οικονομική ανασφάλεια, η ανεργία και οι κοινωνικές ανισότητες εντείνουν την απογοήτευση και οδηγούν σε αμφισβήτηση των θεσμών και της δημοκρατικής λειτουργίας. Η απώλεια εμπιστοσύνης στις δημόσιες αρχές, η αδιαφορία για την πολιτική απάθεια ή, αντίθετα, η υποστήριξη αυταρχικών προσεγγίσεων και πρακτικών που περιορίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες αποτελούν σημάδια αποδυνάμωσης της δημοκρατικής κουλτούρας.

Η βία –λεκτική, ψυχολογική ή σωματική– μεταξύ κοινωνικών ομάδων ή κατά μειονοτήτων, καθώς και η αύξηση εγκλημάτων μίσους, αποτελούν σοβαρές προκλήσεις που χρήζουν συστηματικής αντιμετώπισης. Η εκπαίδευση, η ενίσχυση των θεσμών και η προώθηση του διαλόγου είναι βασικά εργαλεία πρόληψης και απάντησης.

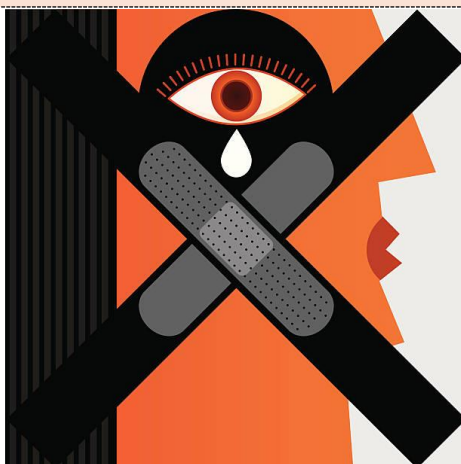
Οι πολίτες, τα σχολεία, τα μέσα ενημέρωσης, οι οργανώσεις και το κράτος έχουν ρόλο στην προστασία της κοινωνικής συνοχής. Η καλλιέργεια αξιών όπως ο σεβασμός, η αλληλεγγύη, η ισότητα και η ενεργός συμμετοχή ενισχύει τη δημοκρατική συνείδηση και τη συλλογική ευθύνη.

Η απάντηση στις προκλήσεις αυτές απαιτεί συνεχή επαγρύπνηση, ευαισθητοποίηση και δράση. Μόνο μέσα από συνεργασία και εκπαίδευση μπορούμε να διασφαλίσουμε μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς, διακρίσεις και βία.

✦ Η αντιμετώπιση του ρατσισμού, των διακρίσεων και της ρητορικής μίσους είναι αναγκαία για την προάσπιση της κοινωνικής ειρήνης και της δημοκρατικής ζωής.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Ποια προβλήματα μπορεί να απειλήσουν τη δημοκρατική συμβίωση των ανθρώπων;
- ✓ Έχω βρεθεί σε σύγκρουση με κάποιον λόγω διαφορετικών απόψεων; Πώς το αντιμετώπισα;
- ✓ Τι μπορούμε να κάνουμε όταν βλέπουμε αδικία ή αποκλεισμό γύρω μας;

3. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΩΝ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ

ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Η οικοδόμηση μιας δημοκρατικής και συμπεριληπτικής κοινωνίας δεν είναι δυνατή χωρίς τη συμμετοχή όλων των μελών της, ανεξαρτήτως ηλικίας, καταγωγής ή κοινωνικής κατάστασης. Στα προηγούμενα κεφάλαια του Εκπαιδευτικού Οδηγού, αναλύσαμε τις βασικές αρχές της δημοκρατίας, της κοινωνικής συμβίωσης και της συμπερίληψης, θέτοντας το θεωρητικό και αξιακό υπόβαθρο για μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς.

Σ' αυτό το κεφάλαιο εστιάζουμε πλέον στον ρόλο και τη θέση των ίδιων των ασυνόδευτων ανηλίκων ως ενεργών και υπεύθυνων μελών των κοινοτήτων στις οποίες ζουν. Η ενίσχυση της συμμετοχής τους στην καθημερινή ζωή, στις δημοκρατικές διαδικασίες και τις συλλογικές δράσεις αποτελεί ουσιώδη παράγοντα ενδυνάμωσης, προστασίας των δικαιωμάτων τους και ανάπτυξης της αυτοπεποίθησής τους.

Η συμμετοχή δεν περιορίζεται στο δικαίωμα ψήφου. Περιλαμβάνει την καθημερινή έκφραση γνώμης, τη λήψη αποφάσεων για ζητήματα που τους αφορούν, την εμπλοκή τους σε κοινωνικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, την εκπροσώπηση και τον εθελοντισμό. Η ενεργός εμπλοκή των ανηλίκων τούς καθιστά συνδιαμορφωτές της κοινότητας και όχι απλούς αποδέκτες αποφάσεων. Η συμμετοχή είναι δικαίωμα, αλλά και πράξη ενδυνάμωσης. Είναι η αφετηρία για μια ζωή με αξιοπρέπεια, ευθύνη και ελπίδα.

3.1. Πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις των πολιτών

Τα πολιτικά δικαιώματα και οι αντίστοιχες υποχρεώσεις των πολιτών αποτελούν τον πυρήνα της δημοκρατικής πολιτείας και της ενεργού συμμετοχής στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Πρόκειται για το σύνολο των δικαιωμάτων που δίνουν τη δυνατότητα στα άτομα να συμμετέχουν στις δημοκρατικές διαδικασίες –κυρίως μέσω της ψήφου, της έκφρασης γνώμης, της πολιτικής έκφρασης και της διαμαρτυρίας. Ταυτόχρονα, όμως, συνοδεύονται από ευθύνες και υποχρεώσεις που διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία του κράτους και την αρμονική συνύπαρξη των πολιτών.

Μεταξύ των βασικότερων πολιτικών δικαιωμάτων συγκαταλέγονται:

- ✓ Η ελευθερία της έκφρασης και του λόγου, που επιτρέπει στους πολίτες να εκφράζουν δημόσια τις απόψεις και τις πεποιθήσεις τους.
- ✓ Το δικαίωμα ψήφου και εκλογής εκπροσώπων, το οποίο αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.
- ✓ Η ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, η οποία επιτρέπει τη δημιουργία και δράση συλλογικοτήτων, κινημάτων και πολιτικών κομμάτων.
- ✓ Το δικαίωμα συμμετοχής σε δημοψηφίσματα, διαβουλεύσεις ή καινοτόμες μορφές συμμετοχής όπως ο συμμετοχικός προϋπολογισμός.

Ωστόσο, τα πολιτικά δικαιώματα δεν ασκούνται αποκομμένα από τις υποχρεώσεις των πολιτών. Οι βασικότερες υποχρεώσεις περιλαμβάνουν:

- ✓ Την τήρηση των νόμων και των κανόνων της πολιτείας.

- ✓ Τον σεβασμό των δικαιωμάτων των άλλων.
- ✓ Την ενεργό συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες, όχι μόνο με την ψήφο αλλά και με την παρουσία, τη συμβολή και τη φωνή τους στη δημόσια ζωή.

Για τους ασυνόδετους ανηλίκους που διαμένουν σε ΚΦΑΑ, η εκπαίδευση στα πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις έχει ιδιαίτερη σημασία. Ανεξαρτήτως της νομικής τους κατάστασης ή της ιθαγένειάς τους, μπορούν να μάθουν πώς λειτουργεί ένα

δημοκρατικό σύστημα και ποιος είναι ο ρόλος τους ως μελλοντικών πολιτών. Η κατανόηση των πολιτικών δικαιωμάτων ενισχύει την αυτοεκτίμηση, το αίσθημα ότι η γνώμη τους μετράει και την πίστη ότι μπορούν να συμβάλουν στις συλλογικές αποφάσεις.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι κοινωνίες γίνονται ανθεκτικότερες και δικαιότερες όταν ενδυναμώνουν τα μέλη τους – ακόμη και όσους δεν έχουν ακόμη πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Η συμμετοχή σε εσωτερικές διαδικασίες των ΚΦΑΑ, όπως οι συνελεύσεις ή η εκλογή εκπροσώπων, λειτουργεί ως «πρόβα δημοκρατίας», ενδυναμώνοντας τους ανηλίκους και προετοιμάζοντάς τους για την ισότιμη ένταξη στο κοινωνικό σύνολο.

Η εκπαίδευση στα πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις δεν πρέπει να είναι θεωρητική μόνο. Πρέπει να συνδέεται με πρακτικές δραστηριότητες, όπως η προσομοίωση εκλογών, η συμμετοχή σε μαθητικά συμβούλια, η συζήτηση κοινωνικών θεμάτων, και η ενίσχυση της δυνατότητας έκφρασης γνώμης. Έτσι οι ανήλικοι μπορούν να αποκτήσουν βιωματική εμπειρία των εννοιών αυτών.

Τέλος, η κατανόηση της ισορροπίας μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αποτελεί κεντρικό στοιχείο του πολιτικού πολιτισμού. Η δημοκρατία δεν προϋποθέτει μόνο ελευθερίες, αλλά και υπευθυνότητα. Η συμμετοχή του καθενός πρέπει να βασίζεται στη συνείδηση της συλλογικής ζωής και στην αλληλεγγύη με τους άλλους.

✦ Η δημοκρατική συμμετοχή αλλά και γενικότερα η ειρηνική συμβίωση βασίζεται στην ισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις κάθε πολίτη.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Ποια δικαιώματα είναι σημαντικά για εμένα;
- ✓ Πώς μπορώ να σέβομαι τα δικαιώματα των άλλων;
- ✓ Ποιες υποχρεώσεις νομίζω ότι έχω μέσα στην κοινότητά μου;

3.2. Εκλογές και Εκπροσώπηση

3.2.1. Η εκλογική διαδικασία και το εκλογικό σώμα

Η εκλογική διαδικασία είναι μια από τις βασικότερες μορφές άσκησης της δημοκρατικής συμμετοχής. Μέσω των εκλογών, τα μέλη μιας κοινότητας έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ποιοι θα τα εκπροσωπήσουν και θα λάβουν αποφάσεις

για το κοινό καλό. Η κατανόηση της διαδικασίας αυτής και των βασικών της όρων είναι απαραίτητη για κάθε άτομο που θέλει να συμμετέχει ενεργά και υπεύθυνα στη συλλογική ζωή.

Η εκλογική διαδικασία περιλαμβάνει όλα τα στάδια που οδηγούν στην ανάδειξη εκπροσώπων μέσω της ψήφου. Ξεκινά από την προκήρυξη των εκλογών, συνεχίζεται με την υποβολή υποψηφιοτήτων, την ενημέρωση του εκλογικού σώματος, την ψηφοφορία, την καταμέτρηση των ψήφων και την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων. Η διαφάνεια, η ισοτιμία και η καθολικότητα της ψήφου αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά κάθε δημοκρατικής εκλογής.

Το **εκλογικό σώμα** είναι το σύνολο των ατόμων που έχουν δικαίωμα να ψηφίσουν. Σε ένα ΚΦΑΑ, το εκλογικό σώμα αποτελείται από όλους τους ανήλικους που διαμένουν εκεί, ανεξαρτήτως εθνικότητας, θρησκείας, γλώσσας, ή άλλων χαρακτηριστικών. Η ισότητα της ψήφου διασφαλίζει ότι κάθε άτομο έχει μία και μόνο ψήφο, η οποία μετρά το ίδιο με των υπολοίπων.

Η συμμετοχή στις εκλογές απαιτεί προετοιμασία και υπευθυνότητα. Είναι σημαντικό τα μέλη της κοινότητας να γνωρίζουν τους υποψηφίους και τις προτάσεις τους. Αυτό σημαίνει ότι η εκλογική διαδικασία πρέπει να περιλαμβάνει φάσεις διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων, ώστε η επιλογή να γίνεται με βάση την πληροφόρηση και τη συνείδηση, όχι με προκατάληψη ή πίεση.

Η δυνατότητα υποψηφιότητας πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους όσους επιθυμούν να προσφέρουν στην κοινότητα. Ο Κανονισμός Λειτουργίας της Δημοκρατικής Κοινότητας μπορεί να καθορίζει κριτήρια για την υποβολή υποψηφιότητας, όπως ο σεβασμός στους κανόνες, η συμμετοχή στις κοινές δράσεις ή ένα ελάχιστο χρονικό διάστημα διαμονής στο ΚΦΑΑ.

Η εκλογική διαδικασία διδάσκει στους ανήλικους βασικές αξίες της δημοκρατίας: τη σημασία της ψήφου, τη λήψη αποφάσεων με πλειοψηφία και την αποδοχή του αποτελέσματος. Παράλληλα, τους δίνει την ευκαιρία να αναπτύξουν ηγετικές ικανότητες, να μάθουν να συνεργάζονται και να αναλαμβάνουν ευθύνες απέναντι στους φίλους τους.

Η παιδαγωγική προσέγγιση των Δημοκρατικών Κοινοτήτων ενθαρρύνει την αναγνώριση και τον σεβασμό των διαφορετικών απόψεων. Οι ανήλικοι μαθαίνουν ότι η διαφορετική γνώμη δεν αποτελεί απειλή, αλλά πηγή ιδεών και προτάσεων. Μέσω της συμμετοχής στις διαδικασίες της Δημοκρατικής Κοινότητας μαθαίνουν να σέβονται τη βούληση της πλειοψηφίας, αλλά και να προστατεύουν τα δικαιώματα της μειοψηφίας.

✦ Μέσω της συμμετοχής στις εκλογικές διαδικασίες της Δημοκρατικής Κοινότητας οι ανήλικοι μαθαίνουν να σέβονται τη βούληση της πλειοψηφίας, αλλά και να προστατεύουν τα δικαιώματα της μειοψηφίας.

3.2.2. Διαβούλευση, συναίνεση και λήψη αποφάσεων

Η λήψη αποφάσεων δεν είναι μόνο αποτέλεσμα πλειοψηφίας, αλλά και προϊόν διαβούλευσης, διαλόγου και συναίνεσης. Η ενεργός συμμετοχή των πολιτών, και ειδικά των νέων, ενισχύει τη νομιμοποίηση των αποφάσεων και καλλιεργεί τη δημοκρατική συνείδηση.

Η διαβούλευση αποτελεί μια μορφή συμμετοχικής διαδικασίας, κατά την οποία τα εμπλεκόμενα μέρη εκφράζουν απόψεις, προτάσεις ή επιφυλάξεις πριν από τη λήψη μιας απόφασης. Στόχος είναι η ενίσχυση της διαφάνειας, η συλλογή διαφορετικών απόψεων και η ενσωμάτωση της εμπειρίας των πολιτών στη χάραξη πολιτικών ή κανονιστικών ρυθμίσεων.

Η συναίνεση δεν σημαίνει ομοφωνία, αλλά τη δέσμευση των εμπλεκόμενων να αναζητήσουν κοινό έδαφος και λύσεις αποδεκτές από την πλειοψηφία, χωρίς να παραγνωρίζονται οι ανάγκες της μειοψηφίας. Η συναίνεση βασίζεται στην εμπιστοσύνη, τον σεβασμό και τη διάθεση για συνεργασία. Στα σχολεία, τις τοπικές κοινότητες και σε οργανώσεις νέων, η ανάπτυξη κουλτούρας συναίνεσης ενδυναμώνει τον κοινωνικό ιστό και μειώνει τις συγκρούσεις.

Η λήψη αποφάσεων σε δημοκρατικό πλαίσιο προϋποθέτει δομές που επιτρέπουν τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων, όπως συνελεύσεις, επιτροπές, ή ψηφοφορίες. Είναι σημαντικό να υπάρχουν σαφείς κανόνες, διάφανες διαδικασίες και χώρος για έκφραση διαφορετικών απόψεων. Οι νέοι που μαθαίνουν να συμμετέχουν σε τέτοιες διαδικασίες αποκτούν δεξιότητες διαλόγου, ακρόασης, επιχειρηματολογίας και συλλογικής λήψης αποφάσεων.

Στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, η **διαβούλευση και η συναίνεση** μπορούν να εφαρμοστούν μέσω των συνελεύσεων των παιδιών, των συζητήσεων πριν από τις αποφάσεις της Συντονιστικής Επιτροπής ή των ομαδικών διαδικασιών αξιολόγησης. Με αυτόν τον τρόπο, προωθείται η εμπιστοσύνη, η συνεργασία και η αίσθηση του ανήκειν, ενώ μειώνονται τα φαινόμενα συγκρούσεων και αποκλεισμού.

✦ Η διαβούλευση και η συναίνεση ενισχύουν τη δημοκρατική κουλτούρα και συμβάλλουν σε αποφάσεις που είναι δικαιότερες, αποδεκτές και βιώσιμες για όλους.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Γιατί είναι σημαντικό να εκλέγουμε εκπροσώπους;
- ✓ Τι προσόντα πρέπει να έχει ένας καλός εκπρόσωπος;
- ✓ Έχω αισθανθεί ότι η γνώμη μου εκπροσωπείται; Πότε;

3.3. Η έννοια της Συμμετοχής στην Καθημερινή Ζωή

3.3.1. Η συμμετοχή ως θεμέλιο της δημοκρατίας

Η έννοια της συμμετοχής αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο κάθε δημοκρατικού πολιτεύματος. Η ουσία της δημοκρατίας δεν περιορίζεται μόνο στο δικαίωμα της ψήφου, αλλά επεκτείνεται στην ενεργό και ουσιαστική εμπλοκή όλων των πολιτών στη λήψη αποφάσεων, στη δημόσια συζήτηση και στη διαμόρφωση του κοινού καλού. Η συμμετοχή διασφαλίζει ότι η εξουσία δεν συγκεντρώνεται, αλλά κατανέμεται ισότιμα, ενισχύοντας τη λογοδοσία, τη διαφάνεια και την κοινωνική συνοχή.

Η συμμετοχή είναι ταυτόχρονα δικαίωμα και υποχρέωση. Η καθολική συμμετοχή των πολιτών επιτρέπει στην κοινωνία να προσαρμόζεται στις ανάγκες όλων, συμπεριλαμβανομένων των πιο ευάλωτων ομάδων, όπως οι μετανάστες, οι πρόσφυγες και οι ασυνόδετοι ανήλικοι. Όταν οι πολίτες εμπλέκονται ενεργά, ενισχύεται η αίσθηση του ανήκειν και η εμπιστοσύνη στους θεσμούς, μειώνεται η αποξένωση και καλλιεργείται η συλλογική ευθύνη.

Στην περίπτωση των ασυνόδετων ανηλίκων που φιλοξενούνται σε Κέντρα Φιλοξενίας, η συμμετοχή αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Δεν πρόκειται μόνο για μια άσκηση δημοκρατικών δεξιοτήτων, αλλά για έναν θεμελιώδη μηχανισμό ενδυνάμωσης. Όταν ένα παιδί έχει λόγο στη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν την καθημερινότητά του –όπως στη διαχείριση του χώρου, στον προγραμματισμό δραστηριοτήτων ή στην επίλυση συγκρούσεων– ενισχύεται η αυτοπεποίθηση, η αυτονομία και η αίσθηση ευθύνης.

Όταν οι ίδιοι έχουν τη δυνατότητα να εκφράζονται, να προτείνουν λύσεις και να συνεργάζονται, καλλιεργούν δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την απόκτηση συνείδησης δημοκρατικής συμμετοχής: τον διάλογο, την αποδοχή της διαφορετικής γνώμης, τη συνεργασία, τη διαπραγμάτευση, τη διαχείριση απογοητεύσεων και την επίλυση συγκρούσεων. Τα παιδιά γίνονται έτσι ενεργητικά υποκείμενα, και όχι παθητικοί αποδέκτες φροντίδας.

Η συμμετοχή πρέπει να καλλιεργείται σταδιακά, ανάλογα με την ηλικία, το αναπτυξιακό στάδιο και τις εμπειρίες κάθε παιδιού. Οι ενήλικες –είτε πρόκειται για εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς λειτουργούς ή φροντιστές– έχουν ρόλο-κλειδί στην υποστήριξη της συμμετοχής, δημιουργώντας ένα ασφαλές, ενθαρρυντικό και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλον. Χρειάζεται να δίνεται στα παιδιά ο απαραίτητος χρόνος και χώρος να εκφραστούν, να νιώσουν ότι η άποψή τους μετρά και ότι οι αποφάσεις αντανακλούν και τις δικές τους ανάγκες.

Η δημιουργία των Δημοκρατικών Κοινοτήτων εντός των ΚΦΑΑ ανταποκρίνεται ακριβώς σ' αυτό το αίτημα: την προώθηση θεσμών που ενισχύουν την ενεργό συμμετοχή των ανηλίκων. Οι συνελεύσεις, οι επιτροπές, οι κανονισμοί και η συνδιαμόρφωση κανόνων αποτελούν δομές από τις οποίες τα παιδιά μαθαίνουν να σκέφτονται συλλογικά και να δρουν ως υπεύθυνα μέλη της κοινότητας.

Παράλληλα, η συμμετοχή έχει και πολιτισμική διάσταση. Σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα όπως τα ΚΦΑΑ, όπου συνυπάρχουν ανήλικοι με διαφορετικές εθνικές, θρησκευτικές ή πολιτισμικές καταβολές, η ενεργός συμμετοχή συμβάλλει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και διαπολιτισμικής κατανόησης. Μέσω κοινών δράσεων και αποφάσεων, δημιουργούνται δεσμοί που ξεπερνούν τα στενά όρια της καταγωγής ή της γλώσσας.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ενίσχυση της συμμετοχής δεν είναι μόνο θέμα καλής πρόθεσης, αλλά και διεθνούς υποχρέωσης. Η **Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού** (άρθρο 12) αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα των παιδιών να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους για όλα τα ζητήματα που τα αφορούν και να λαμβάνονται αυτές υπόψη, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

Καλλιεργώντας στα ασυνόδετα παιδιά τη συνείδηση της συμμετοχής, δεν τους προσφέρουμε μόνο μια καλύτερη καθημερινότητα· τους προσφέρουμε τα θεμέλια για να εξελιχθούν σε ενεργούς, υπεύθυνους και δημοκρατικούς πολίτες.

✦ Η συμμετοχή δεν είναι πολυτέλεια, αλλά αναγκαία συνθήκη για την ενδυνάμωση, την αυτονομία και τη δημοκρατική ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων στην κοινωνία.

3.3.2. Η συμμετοχή πέρα από την ψήφο: σχολείο, κοινότητα, δημόσιος χώρος

Η συμμετοχή των πολιτών δεν εξαντλείται στην άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος. Σε μια ζωντανή δημοκρατική κοινωνία, η συμμετοχή εκφράζεται σε πολλαπλούς τομείς της καθημερινότητας: στο σχολείο, στην τοπική κοινότητα, στον δημόσιο χώρο. Αυτοί οι χώροι γίνονται εργαστήρια δημοκρατίας, στα οποία διαμορφώνονται στάσεις, συμπεριφορές και αντιλήψεις που ενισχύουν την υπεύθυνη και ενεργό πολιτειότητα.

Στο σχολείο, οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να συμμετέχουν σε μαθητικά συμβούλια, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να συζητούν συλλογικά ζητήματα που αφορούν τη σχολική ζωή.

Μέσα από διαδικασίες εκπροσώπησης, ψηφοφορίας και διαλόγου, εξοικειώνονται με βασικές αρχές της δημοκρατικής λειτουργίας: την ισότητα, τη λογοδοσία, την εναλλαγή ρόλων και την αποδοχή διαφορετικών απόψεων.

Η κοινότητα αποτελεί, επίσης, ένα πεδίο ενεργού συμμετοχής. Οι νέοι μπορούν να συμβάλλουν σε τοπικές δράσεις, σε εθελοντικά προγράμματα, σε πρωτοβουλίες αλληλεγγύης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Η τοπική κοινωνία προσφέρει τη δυνατότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων συνεργασίας, ομαδικής δουλειάς και αίσθησης του «ανήκειν». Η συμμετοχή σε συλλογικές διαδικασίες ενισχύει την αυτοπεποίθηση και τη συναίσθηση κοινωνικής ευθύνης.

Ο δημόσιος χώρος, φυσικός ή ψηφιακός, προσφέρει ευκαιρίες για έκφραση απόψεων, διεκδίκηση δικαιωμάτων και συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο. Μέσω διαβούλευσης, δημόσιων συγκεντρώσεων, εκστρατειών ευαισθητοποίησης και συμμετοχής στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα άτομα διαμορφώνουν ενεργά το κοινωνικό τους περιβάλλον. Η ανοιχτή και δημοκρατική χρήση του δημόσιου χώρου είναι απαραίτητη για τη λειτουργία μιας υγιούς δημοκρατίας.

Η συμμετοχή πέρα από την ψήφο δεν είναι λιγότερο σημαντική. Είναι εξίσου κρίσιμη για την ανάπτυξη δημοκρατικής συνείδησης και υπεύθυνης στάσης απέναντι στην κοινωνία. Μέσω καθημερινής εμπλοκής σε μικρές ή μεγαλύτερες συλλογικές διαδικασίες, οι πολίτες μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν, να σέβονται, να συνεργάζονται και να οικοδομούν δημοκρατικούς δεσμούς.

✦ Η δημοκρατική συμμετοχή δεν περιορίζεται στην ψήφο, αλλά εκτείνεται σε κάθε μορφή ενεργού εμπλοκής: από το σχολείο και την κοινότητα έως τον δημόσιο χώρο. Αυτή η συμμετοχή ενισχύει τη δημοκρατική συνείδηση και την κοινωνική συνοχή.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Αισθάνομαι ότι συμμετέχω ενεργά;
- ✓ Υπάρχει κάτι στην Κοινότητά μου που θα ήθελα να αλλάξει;
- ✓ Ποια μικρή δράση θα μπορούσα να ξεκινήσω σήμερα;

3.4. Ο Ενεργός και Υπεύθυνος Νέος

3.4.1. Πληροφόρηση, κριτική σκέψη και δράση

Η πληροφόρηση, η κριτική σκέψη και η ανάληψη δράσης αποτελούν θεμελιώδεις δεξιότητες για κάθε ενεργό και υπεύθυνο πολίτη. Η πρόσβαση σε αξιόπιστες πηγές πληροφόρησης, η ικανότητα ανάλυσης και αξιολόγησης των πληροφοριών και η δυνατότητα συμμετοχής σε συλλογικές ή ατομικές δράσεις είναι στοιχεία που ενισχύουν τη δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η πληροφόρηση είναι το πρώτο βήμα για τη συμμετοχή. Σε έναν κόσμο που κατακλύζεται από πληροφορίες, είναι κρίσιμο καθένας και καθεμία να έχει τη δυνατότητα να διαχωρίζει την έγκυρη πληροφόρηση από την παραπληροφόρηση. Αυτό απαιτεί εκπαιδευτική ενδυνάμωση, ώστε κάθε άτομο να αναπτύξει δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού, κριτικής ανάλυσης και τεκμηριωμένης γνώμης.

Η **κριτική σκέψη** είναι η ικανότητα να αξιολογούμε επιχειρήματα, να αναγνωρίζουμε προκαταλήψεις και να αναζητούμε εναλλακτικές λύσεις. Ενισχύει την αυτονομία, την πνευματική ανεξαρτησία και την υπευθυνότητα. Ιδιαίτερα για τους ασυνόδετους ανήλικους, η καλλιέργεια κριτικής σκέψης τους δίνει τα εργαλεία να υπερασπιστούν τον εαυτό τους, να αναγνωρίσουν αδικίες και να αναλάβουν δράση ενάντια σε διακρίσεις ή αποκλεισμούς.

Η δράση είναι το τελικό και ουσιαστικότερο στάδιο. Η πληροφορία χωρίς δράση μένει ανενεργή. Η δημοκρατική κουλτούρα ενισχύεται όταν οι νέοι άνθρωποι νιώθουν ότι μπορούν να επηρεάσουν τις εξελίξεις γύρω τους –μέσω της συμμετοχής σε ομάδες, της ανάληψης πρωτοβουλιών ή ακόμα και μέσα από απλές καθημερινές πράξεις ευθύνης και συνεργασίας. Η δράση καλλιεργεί την αυτοπεποίθηση, την ηγετικότητα και την αίσθηση του ανήκειν.

Οι Δημοκρατικές Κοινότητες αποτελούν το ιδανικό πεδίο εφαρμογής αυτών των τριών διαστάσεων. Καλλιεργούν ένα περιβάλλον όπου οι ανήλικοι έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες, ενθαρρύνονται να σκέφτονται κριτικά και υποστηρίζονται στο να συμμετέχουν ενεργά στη συλλογική ζωή του Κέντρου Φιλοξενίας. Η εκπαιδευτική καθοδήγηση, η ενίσχυση των δεξιοτήτων τους και η πρακτική άσκηση στη λήψη αποφάσεων συμβάλλουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων και δραστήριων πολιτών.

✦ Η πρόσβαση στην πληροφόρηση, η ανάπτυξη κριτικής σκέψης και η ενίσχυση της δράσης είναι βασικά εργαλεία ενδυνάμωσης των ασυνόδετων ανηλίκων και θεμέλια για τη δημοκρατική συμμετοχή τους.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Από πού ενημερώνομαι; Είναι αξιόπιστη η πληροφορία;
- ✓ Έχω πιστέψει ποτέ κάτι που αποδείχθηκε ψευδές; Πώς το κατάλαβα;
- ✓ Πώς μπορώ να ελέγξω αν κάτι είναι αληθινό πριν το μοιραστώ;

3.4.2. Παραδείγματα συμμετοχής σε μαθητικές κοινότητες και συμβούλια νέων

Η ενεργός συμμετοχή των νέων σε μαθητικές κοινότητες και συμβούλια αποτελεί ένα πεδίο άσκησης δημοκρατικών πρακτικών, ενδυνάμωσης και υπευθυνότητας. Μέσα από τέτοιες εμπειρίες, οι ανήλικοι αποκτούν ουσιαστική επαφή με τις έννοιες

της εκπροσώπησης, της συλλογικής λήψης αποφάσεων και των δημοκρατικών αρχών.

Τα μαθητικά συμβούλια σε σχολικά περιβάλλοντα λειτουργούν ως μικρογραφίες των δημοκρατικών θεσμών. Οι μαθητές εκλέγουν τους εκπροσώπους τους, συμμετέχουν σε συνεδριάσεις, λαμβάνουν αποφάσεις για θέματα που αφορούν τη σχολική ζωή και έρχονται σε επαφή με διαδικασίες όπως η ψήφιση, η συζήτηση και η συναίνεση. Οι εμπειρίες αυτές ενισχύουν την αυτοπεποίθηση, την αίσθηση του ανήκειν και την πίστη ότι οι απόψεις τους έχουν σημασία.

Σε πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι μαθητικές κοινότητες έχουν ενεργό ρόλο στη διοργάνωση δράσεων, την έκφραση αιτημάτων ή ακόμη και στη διαμόρφωση σχολικών πολιτικών για τη βελτίωση της καθημερινής ζωής. Επίσης, ενισχύονται πρωτοβουλίες που αφορούν ζητήματα όπως η σχολική διαμεσολάβηση, η ενδοσχολική βία ή η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

Πέρα από το σχολείο, οι νέοι συμμετέχουν σε τοπικά συμβούλια νεολαίας, δημοτικά ή περιφερειακά φόρουμ νέων και συλλογικά όργανα με διαβουλευτικό ή γνωμοδοτικό χαρακτήρα. Σ' αυτά, συζητούνται θέματα που αφορούν την τοπική κοινωνία, όπως η πολιτιστική ζωή, οι δημόσιοι χώροι, τα προγράμματα νεολαίας ή η προστασία του περιβάλλοντος.

Η συμμετοχή σε τέτοιες δομές δεν είναι μόνο μια μορφή κοινωνικοποίησης· αποτελεί πεδίο άσκησης δεξιοτήτων ηγεσίας, συνεργασίας, ακρόασης και σεβασμού διαφορετικών απόψεων. Επιπλέον, οι ανήλικοι ενδυναμώνονται, καθώς νιώθουν ότι η φωνή τους μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση του κοινού αγαθού και ότι είναι φορείς αλλαγής στην κοινότητά τους.

Στο πλαίσιο των Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, οι Δημοκρατικές Κοινότητες επιδιώκουν να προσφέρουν αντίστοιχες εμπειρίες. Μέσω των συνελεύσεων, των επιτροπών και των διαδικασιών διαβούλευσης, οι ανήλικοι ασκούνται στην υπεύθυνη συμμετοχή και αποκτούν εφόδια για τη μετέπειτα κοινωνική τους ενσωμάτωση. Η πρακτική της συμμετοχής, ιδίως σε περιβάλλοντα ευαλωτότητας, ενισχύει την ανθεκτικότητα, την αλληλεγγύη και την πίστη στη δημοκρατική ζωή.

✦ Η συμμετοχή σε μαθητικές και τοπικές νεανικές δομές ενισχύει τη δημοκρατική κουλτούρα, καλλιεργεί την υπευθυνότητα και παρέχει στους ανηλίκους ουσιαστικά εργαλεία κοινωνικής ενδυνάμωσης.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Πώς φαντάζομαι μια ιδανική ομάδα νέων;
- ✓ Ποιες δυσκολίες νομίζω ότι αντιμετωπίζουν οι νέοι στην προσπάθειά τους να συμμετέχουν σε συμβούλιο νέων;
- ✓ Θα ήθελα να συμμετέχω σε μια ομάδα όπου αποφασίζουμε όλοι μαζί; Γιατί;

3.4.3. Ψηφιακή, περιβαλλοντική, κοινωνική υπευθυνότητα

Η έννοια της υπευθυνότητας αποτελεί βασικό συστατικό της συμμετοχής σε μια δημοκρατική και συμπεριληπτική κοινωνία. Η υπευθυνότητα εκδηλώνεται σε πολλαπλά επίπεδα και αφορά τη στάση που υιοθετεί το άτομο απέναντι στον εαυτό του, στους άλλους και στο κοινό καλό.

Η **ψηφιακή υπευθυνότητα** είναι κρίσιμη σε έναν κόσμο όπου η επικοινωνία, η πληροφόρηση και η κοινωνικοποίηση πραγματοποιούνται ολοένα και περισσότερο στο διαδίκτυο. Περιλαμβάνει την ικανότητα κριτικής αξιολόγησης των ψηφιακών πληροφοριών, τη χρήση ασφαλών πρακτικών στο διαδίκτυο, την αποφυγή της παραπληροφόρησης και την ευγενική, μη επιθετική συμπεριφορά στα κοινωνικά δίκτυα. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι ενδυναμώνονται ώστε να αναγνωρίζουν τους κινδύνους της ψηφιακής ζωής, αλλά και να αξιοποιούν τα ψηφιακά μέσα ως εργαλείο μάθησης, έκφρασης και συμμετοχής.

Η **περιβαλλοντική υπευθυνότητα** αφορά την επίγνωση του αντίκτυπου που έχουν οι καθημερινές μας ενέργειες στο φυσικό περιβάλλον. Περιλαμβάνει την υιοθέτηση συμπεριφορών φιλικών προς το περιβάλλον, όπως η ανακύκλωση, η εξοικονόμηση ενέργειας και νερού, και ο σεβασμός προς τη φύση και τα ζώα. Η ενίσχυση αυτής της ευαισθησίας μέσω βιωματικών δράσεων, όπως καθαρισμοί κοινόχρηστων χώρων ή δημιουργία λαχανόκηπων, ενδυναμώνει το αίσθημα του ανήκειν και της φροντίδας προς τον κοινό χώρο.

Η **κοινωνική υπευθυνότητα** αναφέρεται στην αλληλεγγύη, τον αλtruισμό και τη δέσμευση απέναντι στην κοινότητα. Τα παιδιά και οι νέοι ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε δράσεις υποστήριξης ευάλωτων ομάδων, να προσφέρουν τη βοήθειά τους σε συλλογικές πρωτοβουλίες και να αντιστέκονται σε φαινόμενα αποκλεισμού ή αδικίας. Η κοινωνική υπευθυνότητα καλλιεργείται και ενισχύεται μέσω παραδειγμάτων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και της ενεργού συμμετοχής σε δημοκρατικά όργανα.

✦ Η ενδυνάμωση των ασυνόδευτων ανηλίκων για την υιοθέτηση υπεύθυνης στάσης ζωής σε όλους τους τομείς συμβάλλει στην ανάπτυξή τους ως ενεργών, συνειδητοποιημένων και κοινωνικά ευαίσθητων ατόμων, ικανών να συμμετέχουν με θετικό αντίκτυπο στις κοινότητες στις οποίες ζουν.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Πώς συμπεριφέρομαι όταν χρησιμοποιώ το κινητό ή το διαδίκτυο;
- ✓ Ποια πράξη ή δράση μου νομίζω ότι προστατεύει το περιβάλλον;
- ✓ Πώς μπορώ να βοηθήσω άλλους ανθρώπους μέσα στην κοινότητά μου;

4. Ο ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΣΤΑΣΗ ΖΩΗΣ

Ο εθελοντισμός δεν είναι απλώς μια δραστηριότητα που επιλέγει κάποιος να κάνει στον ελεύθερο χρόνο του. Είναι ένας τρόπος ζωής που βασίζεται στην προσφορά, την ενσυναίσθηση, την υπευθυνότητα και την αλληλεγγύη προς τους άλλους ανθρώπους και προς το κοινωνικό σύνολο. Αποτελεί έκφραση ενεργού συμμετοχής του ατόμου στην κοινωνία και συμβάλλει ουσιαστικά στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, της εμπιστοσύνης και της συνεργασίας μεταξύ των ανθρώπων.

Για τα ασυνόδευτα ανήλικα, που έχουν βιώσει καταστάσεις απώλειας, αβεβαιότητας και αποκλεισμού, η καλλιέργεια εθελοντικής συνείδησης μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την προσωπική τους ενδυνάμωση και την κοινωνική τους ενσωμάτωση. Μέσω της εμπειρίας της προσφοράς τα παιδιά αυτά ανακτούν την πίστη τους στις ανθρώπινες σχέσεις, ενισχύουν την αυτοεκτίμησή τους και αποκτούν την αίσθηση ότι μπορούν να συμβάλουν θετικά στη ζωή των άλλων.

Παράλληλα, η συμμετοχή σε εθελοντικές δραστηριότητες δίνει στους ανήλικους την ευκαιρία να αναπτύξουν δεξιότητες ζωής, να αναγνωρίσουν τις ικανότητές τους, να νιώσουν μέρος μιας ομάδας και να αποκτήσουν μια ουσιαστική αίσθηση του ανήκειν. Ο εθελοντισμός προσφέρει ένα πλαίσιο δημοκρατικής συμμετοχής, όπου κάθε φωνή έχει αξία και κάθε πρωτοβουλία μπορεί να φέρει θετική αλλαγή.

Σκοπός είναι οι ανήλικοι να αναγνωρίσουν τη δική τους δύναμη να συμβάλλουν, να νιώσουν εμπιστοσύνη στις ικανότητές τους και να ενθαρρυνθούν να αναλάβουν πρωτοβουλίες που κάνουν τη διαφορά –για τους ίδιους, τους γύρω τους και για την κοινωνία συνολικά.

4.1. Η έννοια της προσφοράς και της αλληλεγγύης

Η προσφορά και η αλληλεγγύη αποτελούν θεμέλια της ανθρώπινης συμβίωσης και της δημοκρατικής κουλτούρας. Δεν είναι μόνο πράξεις καλοσύνης, αλλά στάσεις ζωής που διαμορφώνουν σχέσεις αμοιβαιότητας, κατανόησης και κοινωνικής υπευθυνότητας. Για τους ασυνόδευτους ανήλικους, που συχνά βιώνουν την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό, η επαφή με αυτές τις αξίες συμβάλλει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και στην ενεργό συμμετοχή τους στο κοινωνικό σύνολο.

Η προσφορά δεν απαιτεί υλική επάρκεια. Ακόμη και μια πράξη κατανόησης, η παροχή βοήθειας σε έναν συνομήλικο, η ενθάρρυνση ενός νέου μέλους στην ομάδα ή η συμμετοχή σε μια κοινή προσπάθεια, αποτελούν αυθεντικές εκφράσεις εθελοντικού πνεύματος. Η αλληλεγγύη, από την άλλη, εκφράζει την προθυμία να σταθούμε στο πλευρό του άλλου όταν το έχει ανάγκη, αναγνωρίζοντας ότι η ευημερία του ενός συνδέεται με την ευημερία όλων.

Αυτές οι έννοιες συνδέονται άμεσα με τη δημοκρατική αρχή της κοινωνικής συνοχής: καμία κοινότητα δεν μπορεί να ευημερήσει όταν κάποιοι μένουν πίσω. Η καλλιέργεια της κουλτούρας της αλληλεγγύης εντός των Κέντρων Φιλοξενίας μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και αποδοχής.

✦ Η προσφορά και η αλληλεγγύη συνιστούν καθημερινές στάσεις ζωής που δυναμώνουν τα άτομα και τις κοινότητες. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορούν, ακόμη και με απλές ενέργειες, να γίνουν φορείς ελπίδας, κατανόησης και αλλαγής.

Προτεινόμενη δραστηριότητα 1: «Αλυσίδα Προσφοράς»

Στόχος: Να αντιληφθούν τη δύναμη των μικρών πράξεων και να εμπνευστούν να προσφέρουν περισσότερο.

Υλικά: Χαρτί, μολύβι ή στυλό

Περιγραφή: Κάθε παιδί γράφει σε ένα χαρτί μια μικρή πράξη προσφοράς ή καλοσύνης που έκανε ή δέχθηκε τις τελευταίες μέρες (π.χ. «Έδωσα ένα φρούτο σε φίλο μου», «Με βοήθησαν με τα ελληνικά»). Όλα τα χαρτιά τοποθετούνται σε κύκλο. Οι συμμετέχοντες επιλέγουν τυχαία ένα και συζητούν για το πώς ένιωσαν αυτοί ή πώς φαντάζονται ότι ένιωσε το άτομο που έλαβε τη βοήθεια.

Επίπεδο Δυσκολίας⁷: χαμηλό

Χρόνος: ½ ώρα

Ηλικιακή Ομάδα: σε όλες

Προτεινόμενη δραστηριότητα 2: «Το Δέντρο της Αλληλεγγύης»

Στόχος: Να αναπτυχθεί η αλληλεγγύη στην ομάδα.

Περιγραφή: Δημιουργείται στην τάξη ένα «δέντρο» από χαρτόνι. Κάθε παιδί γράφει σε φύλλο μια πράξη αλληλεγγύης που θα ήθελε να κάνει μέσα στην εβδομάδα και την κολλά στο δέντρο. Στο τέλος της εβδομάδας, γίνεται ανασκόπηση: τι έκαναν, πώς ένιωσαν, τι αντίκτυπο είχε η πράξη τους.

Υλικά: Χαρτόνι, μαρκαδόροι, χαρτάκια

Επίπεδο Δυσκολίας: μεσαίο

Χρόνος: όσο αποφασιστεί (μία ώρα έως μία εβδομάδα)

Ηλικιακή Ομάδα: @

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Τι σημαίνει να δίνω χωρίς να περιμένω αντάλλαγμα;
- ✓ Πώς μπορώ να δείχνω αλληλεγγύη σε άτομα που είναι διαφορετικά από εμένα;
- ✓ Τι σημαίνει να είμαστε «κοινότητα»;
- ✓ Ποια συναισθήματα μου προκαλεί η προσφορά –όταν δίνω και όταν δέχομαι;

⁷ Χαμηλό, Μεσαίο, Υψηλό.

4.2. Ατομικές μορφές εθελοντισμού και καθημερινές πρακτικές

Ο εθελοντισμός δεν απαιτεί πάντα τη συμμετοχή σε οργανωμένες δράσεις ή την ένταξη σε ομάδες. Πολύ συχνά, εκδηλώνεται σε ατομικές, καθημερινές πράξεις που αποπνέουν φροντίδα, υπευθυνότητα και διάθεση προσφοράς. Η συνειδητοποίηση ότι «εθελοντής» μπορεί να είναι οποιοσδήποτε, οποιαδήποτε στιγμή και με όποιο μέσο διαθέτει, είναι κομβική για την ενδυνάμωση των ασυνόδευτων ανηλίκων και την καλλιέργεια κοινωνικά υπεύθυνης στάσης.

Ακόμη και σε ένα περιβάλλον περιορισμένων επιλογών, όπως τα Κέντρα Φιλοξενίας, οι ανήλικοι μπορούν να επιλέξουν να σταθούν δίπλα στους συνομηλίκους τους με πράξεις στήριξης και ενσυναίσθησης, όπως:

Παραδείγματα:

- ✓ να βοηθήσουν κάποιον με τα σχολικά του καθήκοντα,
- ✓ να μοιραστούν τρόφιμα ή ρούχα,
- ✓ να φροντίσουν έναν κοινόχρηστο χώρο χωρίς να τους το ζητήσει κανείς,
- ✓ να ακούσουν έναν συνομήλικο που αισθάνεται μόνος,
- ✓ να υποδεχτούν και να υποστηρίξουν ένα νέο μέλος στο ΚΦΑΑ.

✦ Ο εθελοντισμός ξεκινά από τις καθημερινές, απλές πράξεις που αποδεικνύουν ότι νοιαζόμαστε για τα άλλα άτομα. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν τη δύναμη να προσφέρουν καθημερινά έτσι ώστε να οικοδομηθούν κοινότητες βασισμένες στην αλληλεγγύη και την εμπιστοσύνη.

Προτεινόμενη δραστηριότητα 1: «Ημερολόγιο Καθημερινής Προσφοράς»

Στόχοι: Η καλλιέργεια της ενσυνείδητης προσφοράς, η ενίσχυση της προσωπικής ευθύνης και του αναστοχασμού, η αναγνώριση της προσωπικής συμβολής του καθενός στην κοινότητα.

Περιγραφή: Ζητείται από κάθε παιδί να κρατήσει για μια εβδομάδα ένα «ημερολόγιο προσφοράς», όπου θα καταγράφει καθημερινά τουλάχιστον μία πράξη που έκανε για να βοηθήσει κάποιον άλλον ή να βελτιώσει το κοινό περιβάλλον.

Αναστοχαστική συζήτηση στο τέλος της εβδομάδας:

- Πώς ένιωσα όταν προσέφερα;
- Τι με δυσκόλεψε;
- Πώς αντέδρασαν οι άλλοι;
- Τι έμαθα για μένα μέσα από αυτές τις πράξεις;

Επίπεδο Δυσκολίας: μεσαίο

Χρόνος: όσο αποφασιστεί

Ηλικιακή Ομάδα: @

Προτεινόμενη δραστηριότητα 2: Ανάλυση Καθημερινής Ατομικής Δράσης στα ΚΦΑΑ

Στόχος: Μέσα από τέτοιες αυθόρμητες πράξεις, ενισχύεται το πνεύμα συνεργασίας και υπευθυνότητας, ενώ καλλιεργούνται οι αξίες της κοινωνικής αλληλεγγύης και της δημοκρατικής συνύπαρξης. Οι ανήλικοι που διαμένουν σε ΚΦΑΑ ενθαρρύνονται

για την ανάληψη καθημερινής ατομικής πρωτοβουλίας. Οι πράξεις αυτές δεν γίνονται κατόπιν εντολής ή υποχρέωσης, αλλά πηγάζουν από προσωπική ευαισθησία, ενσυναίσθηση και αίσθημα κοινότητας

Περιγραφή: Ένας ανήλικος μπορεί να αναλαμβάνει τακτικά τον καθαρισμό κοινόχρηστων χώρων, να προσφέρει βοήθεια σε άλλον συγκατοικό του στη μελέτη, να ενθαρρύνει τη συμμετοχή των συγκατοίκων του που δείχνουν απομονωμένοι.

Επίπεδο Δυσκολίας: υψηλό

Χρόνος: όσο αποφασιστεί

Ηλικιακή Ομάδα: @

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Τι σημαίνει «προσφέρω» χωρίς να μου το ζητήσουν;
- ✓ Έκανα ποτέ κάτι που βελτίωσε τη μέρα κάποιου άλλου;
- ✓ Υπάρχει κάτι μικρό που μπορώ να κάνω κάθε μέρα για το κοινό καλό;
- ✓ Ποιες καθημερινές πράξεις μου δείχνουν ότι ανήκω σε μια κοινότητα;

4.3. Συλλογικές Μορφές Εθελοντισμού

Ο εθελοντισμός, όταν ασκείται συλλογικά, αποκτά μεγαλύτερη εμβέλεια και κοινωνικό αντίκτυπο. Οι συλλογικές μορφές εθελοντικής δράσης βασίζονται στη συνεργασία, την οργάνωση και την κοινή επιδίωξη ενός σκοπού.

Ο συλλογικός εθελοντισμός αποτελεί μια μορφή ενεργού συμμετοχής των πολιτών στη δημόσια ζωή. Σε αντίθεση με τον ατομικό εθελοντισμό που βασίζεται στην προσωπική πρωτοβουλία, οι συλλογικές μορφές ενισχύουν τη δύναμη της ομάδας και τη συνεργατική δράση. Οι εθελοντικές οργανώσεις, τα δίκτυα πολιτών και οι άτυπες συλλογικότητες λειτουργούν ως μηχανισμοί που οργανώνουν, ενθαρρύνουν και δίνουν πλαίσιο στη δράση των πολιτών, παρέχοντας ταυτόχρονα ασφάλεια, κατεύθυνση και εκπαίδευση.

Μέσω της συμμετοχής σε τέτοιες πρωτοβουλίες, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν τη δυνατότητα να νιώσουν ενεργά μέλη μιας ομάδας, να συνδιαμορφώσουν δράσεις και να αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας.

Οι συλλογικές δράσεις μπορούν να αφορούν τομείς όπως:

- ✓ **Πολιτισμός:** θεατρικές και μουσικές ομάδες, φεστιβάλ πολιτισμών, δημιουργικά εργαστήρια.
- ✓ **Περιβάλλον:** καθαρισμός πάρκων, δενδροφυτεύσεις, ανακύκλωση, φροντίδα κοινόχρηστων χώρων.
- ✓ **Κοινωνική αλληλεγγύη:** συλλογή τροφίμων ή ρούχων, υποστήριξη ευάλωτων ομάδων, μαγειρικές δράσεις, παροχή βοήθειας σε νέες αφίξεις.

✦ Ο συλλογικός εθελοντισμός ενισχύει το αίσθημα του «ανήκειν» στην κοινότητα και καλλιεργεί πολύτιμες δεξιότητες, όπως η συνεργασία, η υπευθυνότητα και η αλληλεγγύη. Μέσω της συμμετοχής σε κοινές δράσεις με νόημα, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορούν να αναπτύξουν ενεργό ρόλο στην κοινότητα και να ενδυναμωθούν προσωπικά.

Προτεινόμενη δραστηριότητα: «Σχεδιάζουμε μια δράση μαζί»

Στόχοι: Μέσα από τέτοιες αυθόρμητες πράξεις, ενισχύεται το πνεύμα συνεργασίας και υπευθυνότητας, ενώ καλλιεργούνται οι αξίες της κοινωνικής αλληλεγγύης και της δημοκρατικής συνύπαρξης.

Υλικά: χαρτόνια μεγάλα, μαρκαδόροι

Περιγραφή: Οι ανήλικοι σχεδιάζουν συλλογικά μια εθελοντική δράση που θα μπορούσε να υλοποιηθεί στο ΚΦΑΑ ή στην τοπική κοινωνία.

Βήματα υλοποίησης:

1. Εντοπίζουμε ένα πρόβλημα στο περιβάλλον ή στην κοινότητα.
2. Συζητάμε σε κύκλο ιδεών για πιθανές δράσεις. Καταλήγουμε στην επιθυμητή δράση.
3. Χωριζόμαστε σε ομάδες ρόλων.
4. Σχεδιάζουμε σε χάρτη ή αφίσα το πλάνο μας.
5. Υλοποιούμε και παρουσιάζουμε τη δράση.
6. Αναστοχαζόμαστε στο τέλος: Τι μάθαμε, τι μας δυσκόλεψε, πώς νιώσαμε.

Επίπεδο Δυσκολίας: υψηλό

Χρόνος: όσο αποφασιστεί

Ηλικιακή Ομάδα: @

Παραδείγματα δραστηριοτήτων:

Πολιτιστικό Φεστιβάλ: Ομάδα ασυνόδευτων ανηλίκων συνεργάζεται με τοπικό πολιτιστικό σύλλογο και παρουσιάζει παραδοσιακούς χορούς, ιστορίες από τις χώρες καταγωγής τους και χειροποίητες κατασκευές.

Δράση καθαριότητας: Πρωτοβουλία παιδιών του ΚΦΑΑ να καθαρίσουν το πάρκο ή τη γειτονιά έξω από το ΚΦΑΑ. Η δράση γίνεται σε συνεργασία με τον Δήμο και εθελοντές της περιοχής.

Διαπολιτισμική κουζίνα: Κάθε εβδομάδα, ορισμένοι ανήλικοι μαγειρεύουν ένα πιάτο από τον τόπο καταγωγής τους για την υπόλοιπη κοινότητα.

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Ποιο είναι το όφελος όταν προσφέρουμε όλοι μαζί ως ομάδα;
- ✓ Πώς νιώθω όταν είμαι μέρος μιας ομάδας;
- ✓ Τι σημαίνει να μοιράζομαι ευθύνη με άλλους;
- ✓ Ποια δράση θα θέλαμε να οργανώσουμε για το καλό της κοινότητάς μας;
- ✓ Πώς αισθανόμαστε όταν συνεργαζόμαστε με άτομα από διαφορετικές χώρες ή ηλικίες;
- ✓ Ποια είναι τα βήματα για να μετατραπεί μια ιδέα σε πραγματική δράση;

5. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

5.1. Τι είναι η Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η έννοια της **βιώσιμης ανάπτυξης** (sustainable development) αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παγκόσμιες προσεγγίσεις για την οικοδόμηση ενός περισσότερο δίκαιου, πιο ανθρώπινου και ασφαλούς κόσμου για όλα τα άτομα. Ως βιώσιμη ανάπτυξη νοείται η ανάπτυξη που καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες. Δεν αφορά μόνο την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες: την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

Ο οικονομικός πυλώνας αναφέρεται στη δημιουργία ευκαιριών και στην αξιοπρεπή εργασία για όλους, με δίκαιη κατανομή πόρων και χωρίς εκμετάλλευση. Ο κοινωνικός πυλώνας περιλαμβάνει την προώθηση της ισότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της πρόσβασης στην εκπαίδευση και στην υγεία, της κοινωνικής συνοχής και της ειρήνης. Ο περιβαλλοντικός πυλώνας επιδιώκει την προστασία του πλανήτη μέσα από την υπεύθυνη διαχείριση των φυσικών πόρων, την ανακύκλωση, τη μείωση των αποβλήτων και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Για τους ασυνόδετους ανήλικους, η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι μια αφηρημένη έννοια, αλλά κάτι που σχετίζεται άμεσα με την καθημερινότητά τους: με το αν έχουν πρόσβαση στο σχολείο, σε καθαρό νερό, σε υγιεινή διατροφή, σε ασφαλές περιβάλλον διαβίωσης, σε ίση μεταχείριση ανεξαρτήτως εθνικότητας ή φύλου. Επιπλέον, η βιωσιμότητα αφορά τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του μέλλοντός τους, τόσο μέσα στη μικρή κοινότητα του ΚΦΑΑ, όσο και ευρύτερα στην κοινωνία που τους φιλοξενεί.

Η βιώσιμη ανάπτυξη συνδέεται στενά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ένα σύστημα που επιδιώκει τη βιωσιμότητα δεν μπορεί να αγνοεί τις ανάγκες των πιο ευάλωτων. Το δικαίωμα στην τροφή, στο νερό, στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην αξιοπρεπή διαβίωση και στη συμμετοχή είναι προϋποθέσεις για να επιτευχθεί οποιαδήποτε μορφή βιώσιμης προόδου. Για τον λόγο αυτό, η εκπαίδευση για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι απαραίτητο να συμπεριλαμβάνει τη φωνή, τις ανάγκες και τις εμπειρίες των ασυνόδετων παιδιών και εφήβων.

Η βιώσιμη ανάπτυξη δεν επιτυγχάνεται μόνο με πολιτικές αποφάσεις ή τεχνολογικές λύσεις. Χρειάζεται τη συμμετοχή όλων των ανθρώπων και ιδιαίτερα των νέων. Οι νέοι άνθρωποι φέρνουν φρέσκιες ιδέες, δημιουργική σκέψη, αίσθημα δικαιοσύνης και διάθεση για αλλαγή. Είναι οι αυριανοί πολίτες αλλά και οι σημερινοί φορείς δράσης. Η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων, στον σχεδιασμό δράσεων και στη δημιουργία περιβαλλοντικά και κοινωνικά δίκαιων κοινοτήτων είναι καθοριστική.

Η ενεργός συμμετοχή σχετίζεται με το δικαίωμα κάθε παιδιού και νέου να εκφράζει τη γνώμη του και να συνεισφέρει στις διαδικασίες που επηρεάζουν τη ζωή του. Όταν οι ασυνόδετοι ανήλικοι έχουν φωνή, όταν τους δίνεται χώρος να εκφραστούν, να

προτείνουν και να δράσουν, τότε η δημοκρατία και η βιώσιμη ανάπτυξη γίνονται πραγματικότητα.

Η βιωσιμότητα δεν είναι απλώς ένα τεχνικό σχέδιο για το περιβάλλον, αλλά αποτελεί τρόπο σκέψης και δράσης που προϋποθέτει συμμετοχή, διαφάνεια, συνεργασία και σεβασμό στα δικαιώματα όλων. Σε αυτό το πλαίσιο, κάθε παιδί και κάθε νέος άνθρωπος έχει κάτι να προσφέρει.

Στα ΚΦΑΑ, η συμμετοχή μπορεί να πάρει πολλές μορφές:

- ✓ Συμμετοχή στις ομάδες αυτοδιαχείρισης ή εκπροσώπησης.
- ✓ Πρόταση ή οργάνωση δράσεων για το περιβάλλον ή την κοινότητα (πχ συνεπής και συνεχής ανακύκλωση υλικών, που μπορεί να συνδέεται και με μικρό οικονομικό όφελος).
- ✓ Συζήτηση για τα προβλήματα και τις λύσεις στην καθημερινότητα.
- ✓ Ανάληψη ρόλων ευθύνης (π.χ. στην καθαριότητα, στην ομαλή συνύπαρξη).
- ✓ Μέριμνα για εξοικονόμηση νερού, χαρτιού, τροφίμων, ρούχων και επαναχρησιμοποίησή τους, αν αυτό είναι δυνατό.

Η συμμετοχή δεν απαιτεί να γνωρίζει κανείς τα πάντα. Αρκεί η διάθεση να μιλήσει, να ακούσει, να συμβάλει. Και όταν αυτή η συμμετοχή γίνεται σε ένα περιβάλλον αποδοχής και ασφάλειας, τότε ενισχύεται η αυτοπεποίθηση και η αίσθηση ότι «ανήκω και έχω ρόλο».

✦ Η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά εμάς, τους γύρω μας και τις επόμενες γενιές. Δεν είναι μόνο ένα περιβαλλοντικό ζήτημα, αλλά μια ευρύτερη έννοια που αφορά όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης και που βασίζεται στη δικαιοσύνη, την υπευθυνότητα και την αλληλεγγύη. Ακόμη και οι πιο μικρές επιλογές μας μπορούν να επηρεάσουν τον κόσμο θετικά.

▣ Προτεινόμενη Δραστηριότητα: «Τι είναι βιώσιμο και τι όχι;»

Στόχος: Να αναγνωρίσουν οι ανήλικοι ποιες συνήθειες ή πρακτικές βοηθούν έναν κόσμο πιο βιώσιμο και ποιες όχι.

Περιγραφή/Βήματα:

1. Ο/Η συντονιστής/τρια μοιράζει εικόνες με πράξεις ή καταστάσεις (π.χ. «χρησιμοποιώ πλαστικά μπουκάλια», «μοιράζομαι τα ρούχα μου», «αφήνω τα φώτα αναμμένα», «χρησιμοποιώ επαναχρησιμοποιούμενο μπουκάλι» κ.ά.).
2. Οι ανήλικοι καλούνται να τοποθετήσουν τις εικόνες σε δύο ομάδες: «Βιώσιμο» και «Μη βιώσιμο».

Συζητάμε μαζί τις επιλογές, χωρίς να υπάρχουν απόλυτα σωστές ή λάθος απαντήσεις, αλλά εστιάζοντας στη λογική πίσω από κάθε επιλογή.

Επίπεδο Δυσκολίας: υψηλό

Χρόνος: όσο απαιτείται

Ηλικιακή Ομάδα: @

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Τι σημαίνει για μένα «ανάπτυξη»;
- ✓ Γιατί είναι σημαντικό να σκεφτόμαστε όχι μόνο το παρόν, αλλά και το μέλλον;
- ✓ Υπάρχουν πράγματα που μπορούμε να κάνουμε εμείς –ακόμη και μέσα στο ΚΦΑΑ– για έναν πιο βιώσιμο κόσμο;

5.2. Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ

Το 2015, η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε την **Ατζέντα 2030**, ένα φιλόδοξο παγκόσμιο σχέδιο δράσης για την εξάλειψη της φτώχειας, την προστασία του πλανήτη και τη διασφάλιση της ευημερίας όλων των ανθρώπων. Στον πυρήνα της Ατζέντας βρίσκονται οι **17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης** (Sustainable Development Goals - SDGs), που καλύπτουν όλα τα κρίσιμα ζητήματα του πλανήτη: από την εκπαίδευση και την ισότητα, μέχρι την καθαρή ενέργεια, την εργασία, την ειρήνη και τη δράση για το κλίμα.

Οι 17 Στόχοι δεν απευθύνονται μόνο σε κυβερνήσεις ή διεθνείς οργανισμούς. Αφορούν όλους μας και κυρίως τη νέα γενιά. Οι ασυνόδετοι ανήλικοι, ως ενεργά μέλη της κοινωνίας, μπορούν να αναγνωρίσουν πτυχές αυτών των Στόχων στην καθημερινότητά τους και να συμβάλουν με τον δικό τους τρόπο στην επίτευξή τους.

Ορισμένοι Στόχοι σχετίζονται άμεσα με τις εμπειρίες και τα δικαιώματα των παιδιών και των νέων:

- ✓ **Στόχος 1: Μηδενική φτώχεια**, για έναν κόσμο χωρίς αποκλεισμούς και ακραίες στερήσεις.
- ✓ **Στόχος 3: Καλή υγεία και ευημερία**, πρόσβαση σε ιατρική φροντίδα, καθαρό περιβάλλον και υποστήριξη.
- ✓ **Στόχος 4: Ποιοτική εκπαίδευση για όλους**, ανεξαρτήτως εθνικότητας, φύλου ή καθεστώτος διαμονής.
- ✓ **Στόχος 5: Ισότητα των φύλων**, προστασία από διακρίσεις και ενδυνάμωση όλων των παιδιών, αγοριών και κοριτσιών.
- ✓ **Στόχος 10: Λιγότερες ανισότητες**, ίσες ευκαιρίες για ένταξη και συμμετοχή.
- ✓ **Στόχος 13: Δράση για το κλίμα**, ευαισθητοποίηση και συμμετοχή στη φροντίδα του πλανήτη.

Η σύνδεση αυτών των Στόχων με την πραγματική ζωή είναι καθοριστική για να κατανοήσουν οι ανήλικοι ότι ακόμη και μικρές ενέργειες μπορούν να συμβάλουν σε μια παγκόσμια προσπάθεια. Όταν μοιράζονται ρούχα ή φαγητό, βοηθούν συμμαθητές τους ή φροντίζουν τον χώρο όπου ζουν, γίνονται μέρος αυτής της αλλαγής.

Η εκπαίδευση για τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης βοηθά τους ανήλικους όχι μόνο να οραματιστούν έναν κόσμο πιο δίκαιο, πιο ειρηνικό και πιο βιώσιμο, αλλά και να αναλάβουν ρόλο στη διαμόρφωσή του.

✦ Οι 17 Στόχοι του ΟΗΕ μάς θυμίζουν ότι όλοι έχουμε ρόλο στην οικοδόμηση ενός δίκαιου και βιώσιμου κόσμου. Ακόμα και μικρές δράσεις από παιδιά και νέους μπορούν να συμβάλουν σε μια παγκόσμια αλλαγή που ξεκινά από την καθημερινότητά μας.

Προτεινόμενη Δραστηριότητα: «Διαλέγω τον Στόχο που με εκφράζει»

Στόχος: Να έρθουν οι ανήλικοι σε επαφή με τους 17 Στόχους και να αναγνωρίσουν ποιος τους «αφορά» περισσότερο.

Υλικά: χαρτί, μολύβι ή στυλό, power point

Περιγραφή/Βήματα:

1. Παρουσιάζονται οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης με απλό λεξιλόγιο και εικόνες (π.χ. κάρτες ή αφίσες).
2. Κάθε ανήλικος επιλέγει έναν Στόχο που τον εκφράζει περισσότερο και εξηγεί γιατί.
3. Στην ομάδα δημιουργείται «το δέντρο των Στόχων», όπου κάθε «φύλλο» έχει το όνομα ενός ανήλικου και τον Στόχο που διάλεξε.

Επίπεδο Δυσκολίας: μέτριο

Χρόνος: 90 λεπτά

Ηλικιακή Ομάδα: @

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Υπάρχει κάποιος από τους 17 στόχους που μου φαίνεται πιο σημαντικός; Γιατί;
- ✓ Μπορούμε, ως ομάδα στο ΚΦΑΑ, να συμβάλουμε σε κάποιον από αυτούς;
- ✓ Πώς σχετίζεται η δική μου ζωή με αυτά που θέλει να πετύχει ο ΟΗΕ;

5.3. Καθημερινές Πρακτικές Προώθησης της Βιώσιμης Ανάπτυξης στα ΚΦΑΑ

Η βιώσιμη ανάπτυξη δεν απαιτεί μεγάλα σχέδια ή εξειδικευμένες γνώσεις. Ξεκινά από μικρές καθημερινές πρακτικές που μπορούμε να εφαρμόσουμε στον χώρο όπου ζούμε, με τα υλικά που έχουμε και με τη συμμετοχή όλων. Στα ΚΦΑΑ, οι δράσεις αυτές μπορούν να λειτουργήσουν ταυτόχρονα ως εργαλεία μάθησης, υπευθυνότητας και συλλογικής φροντίδας.

✦ Η βιώσιμη ανάπτυξη ξεκινά από το πώς φερόμαστε στον χώρο που ζούμε. Με απλές, καθημερινές πράξεις, με σεβασμό, συνεργασία και υπευθυνότητα, μπορούμε να μεταμορφώσουμε το ΚΦΑΑ σε ένα παράδειγμα βιώσιμης κοινότητας. Κάθε ανήλικος έχει φωνή, ιδέες και δύναμη να φέρει θετική αλλαγή.

Ακολουθούν παραδείγματα πρακτικών και μικρών δράσεων που μπορούν να εφαρμοστούν από τους ανήλικους και το προσωπικό του ΚΦΑΑ:

Ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση:

Στόχος: Η εξοικείωση με τις έννοιες της ανακύκλωσης και της βιώσιμης επανάχρησης.

Υλικά: κουτιά, κόλες, ψαλίδια

Περιγραφή/Βήματα:

1. Τοποθέτηση κάδων ανακύκλωσης για χαρτί, πλαστικό και μέταλλο.
2. Χρήση παλιών ρούχων για κατασκευές (τσάντες, πάνινες μπάλες).
3. Δημιουργία κουτιού «χάρισέ το» μέσα στο οποίο οι ανήλικοι αφήνουν αντικείμενα που δεν χρειάζονται ώστε να τα πάρει κάποιος άλλος.

4. Εργαστήρια χειροτεχνίας «Δίνω δεύτερη ζωή στα πράγματα» (π.χ. κουτιά από παπούτσια γίνονται θήκες, παλιά βιβλία γίνονται κολάζ).

Επίπεδο Δυσκολίας: μέτριο

Χρόνος: όσο χρειαστεί

Ηλικιακή Ομάδα: @

Φροντίδα του περιβάλλοντος και των κοινών χώρων:

Στόχος: ευαισθητοποίηση και η απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης στον χώρο μας.

Υλικά: χαρτί, μολύβια, γλάστρες, χώμα, φυτά

Περιγραφή/βήματα:

1. Φυτεύουμε γλάστρες με αρωματικά φυτά, λουλούδια ή λαχανικά. Κάθε ανήλικος ή ομάδα έχει τη «γλάστρα ευθύνης» του.
2. Οργάνωση «ημέρας καθαρισμού» στον αύλειο ή κοινόχρηστο χώρο.
3. Δημιουργία αφίσας με κανόνες περιβαλλοντικού σεβασμού, φτιαγμένη από τους ανήλικους.
4. Καταγραφή «πράσινων συνηθειών» που μπορούμε να βάλουμε στην καθημερινότητά μας (π.χ. κλείνω τη βρύση, σβήνω τα φώτα, χρησιμοποιώ λιγότερο πλαστικό).

Επίπεδο Δυσκολίας: υψηλό

Χρόνος: όσος χρειαστεί

Ηλικιακή Ομάδα: @

Υπεύθυνη κατανάλωση και σεβασμός στους πόρους:

Στόχος: Συνειδητοποίηση της περατότητας των πόρων μας και σεβασμός σ' αυτούς.

Υλικά: υφάσματα, ψαλίδια, υλικά ραπτικής, χαρτί, μολύβια

Περιγραφή/βήματα:

1. Συζήτηση: Τι χρειάζομαι πραγματικά; Ψώνια με λίστα –όχι από συνήθεια.
2. Μοιραζόμαστε ό,τι μας περισσεύει (ρούχα, τετράδια, σνακ).
3. Καταγραφή σπατάλης φαγητού και ιδέες για μείωσή της.
4. Κατασκευάζουμε υφασμάτινες σακούλες με τη βοήθεια προσωπικού ή εθελοντών.

Επίπεδο Δυσκολίας: μέτριο

Χρόνος: 90 λεπτά

Ηλικιακή Ομάδα: @

Δημιουργία βιώσιμης κοινότητας μέσα στο ΚΦΑΑ:

Σκοπός: Η απόκτηση της αίσθησης του ανήκειν στην κοινότητα.

Υλικά: ανάλογα με το τι θα αποφασιστεί.

Περιγραφή/Βήματα

1. Ομάδα «φροντίζω τον χώρο μου» με παιδιά υπεύθυνα για την καθαριότητα, τις γλάστρες ή την αφίσα του μήνα.
2. Εβδομαδιαίο «καλάθι ιδεών» για τη βελτίωση του ΚΦΑΑ (περιβάλλον, φαγητό, συμβίωση).
3. Διοργάνωση «γιορτής ανταλλαγής»: φέρνω κάτι που δεν χρειάζομαι και παίρνω κάτι χρήσιμο για εμένα.
4. Παρουσίαση καλών πρακτικών από άλλες χώρες ή πολιτισμούς (π.χ. πώς ανακυκλώνεται το νερό, τι μαγειρεύουμε χωρίς σπατάλη, τι σημαίνει «σεβασμός στη φύση» εκεί που μεγάλωσα).

Επίπεδο Δυσκολίας: υψηλό

Χρόνος: όσος απαιτείται

Ηλικιακή Ομάδα: @

Ερωτήσεις για συζήτηση και αναστοχασμό:

- ✓ Ποια από τις δράσεις αυτές θα ήθελα να εφαρμόσουμε στην Κοινότητά μας;
- ✓ Τι δυσκολίες υπάρχουν στο να ζούμε «βιώσιμα»; Πώς μπορούμε να τις ξεπεράσουμε;
- ✓ Νιώθω ότι μπορώ να αλλάξω κάτι γύρω μου, έστω και λίγο;

